כתב הרמב"ם סידר אחר דמאי כלאים שכך סידרם הכתוב בסדר קדושים תהיו לא תכלה פאת שדך ואחריו שדך לא תזרע כלאים ע"כ. וכבר נתן טעם למה הקדים דמאי וממכת לפאה:

[*כלאים. ירושלמי. כתיב (ויקרא יפ) שדך לא תזרע כלאים הייתי אומר אפילו שני מיני חטים תפילו שני מיני שעורים. בהמתך לא תרביע כלאים (שם) הייתי אומר אפילו שור שמור על גבי שור לבן או שור לבן על גבי שור שמור ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך (שם) הייתי אומר [אפילו] שני מיני צמר ואפילו שני מיני פשתן. פירש בבגדים (דברים כב) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו מה כלאי בגדים שאסרתי לך לא זה ממין זה ולא זה ממין זה אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממין זה]:

מסכת כלאים

פרק א החטים והזונין א) אינן כלאים זה בזה ב). השעורים ושבולת

ר' עובדיה מברטנורה

פרק א **אקדים** לשון הרמב"ם בסוף פרק ז' מהלכות כלאים וזהו. הזרעונים נחלקים לג' חלקים האחד מהם הוא העקרא הגדולה והוא חמשה מינים החטים והכוסמים והשעורים ושבולת שועל והשיפון. והשני מהם הוא העקרא קטנית הנאכלים לאדם חוץ מן התבואה כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והלוכיא והשומשמין והפרגל והספיר וכיוצא בהן. והשלישי מהם הוא העקרא זרעונין שאינם ראויים למאכל אדם והפרי של אותו הזרע מאכל אדם כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החליר והקצח וזרע לפת וכיוצא בהן וזרע פשתן הרי הוא בכלל זרעוני גינה כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ולמתו נקרא העמח כולו כל זמן שלא ניכר הזרע דשא ונקרא ירק. ויש מזרעוני גינה זרעונים שדרכן לזרוע מהן שדות כגון הפשתן והחרדל ואלו הן הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גינה זרעים שאין דרך בני אדם לזרוע מהן אלא ערוגות ערוגות קטנות כגון הלפת והלענן והתרדין והבצלים והכסבר והכרפס והמרור וכיוצא בהן ואלו הן הנקראים מיני ירקות עכ"ל. ועיין סוף פרק ט דמסכת שבת. [*עוד כתב הרמב"ם שם הלכה ד' ה' אין לאסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים המריים *הראויין למאכל אדם אבל עשבים המריים וכיוצא בהן מן הטיקרים שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהן משום כלאי זרעים. כלאי אילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים]: **א החטים** והזונין זה בזה. כדי להורות שעטויים זוגות זוגות להכי הפסיק בזוג קמא ותני עלה אינן כלאים זה בזה: **והזונין**. כ' הר"ב ואע"ג דלא חזי למאכל אדם מכל מקום כיון שמוליכים אותם ממקום למקום וכו' דאי לאו הכי לא היו אוסרין אלא באותו מקום לבד כחכמים דסוף פרק ה לענין קוליס בכרם והכי מפרש בירושלמי: **אינם** כלאים זה בזה. כתב הר"ב והא דלמרינן במנחות (פרק עשירי משנה ז) הכוסמין וכו' הני מילי לענין חלה וכו'

מלאכת שלמה

כתב הרש"ש ז"ל ובדין הוא דליקרום לפרש כלאי בהמה ברישא. פי' דהא כתיב בההוא קרא ברישא בהמתך לא תרביע כלאים והדר שדך לא תזרע. אלא דתנא בסדר זרעים קאי מפרש מילי דזרעים דהיינו קרא דשדך לא תזרע כלאים. והיינו הני תלתא פרקי קמאי. חטים והזונין. וכל כאה. וערוגה. והדר מפרש קרא דפרשת כי תצא לא תזרע כרמך כלאים דשייך לזרעים דכלאי אכרם. והיינו פירקין דקרחת הכרם. וכרם שחרב. ואיזהו עריס. והמבריך. והדר מפרש כלאי בהמה דקדים. ומשום דקאי בהו מפ' כלאי בהמה דהרבעה והנהגה והיינו קרא דלא תחרוש בשור וגו'. והדר מפ' כלאי בגדים דמאוחר בההוא קרא. דכתיב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך דהיינו פירקין דאין אסור משום כלאים. ועוד דקרא דלא תחרוש סמיך אלא תזרע כרמך כלאים וקרא דלא תלבש שעטנז סמיך אלא תחרוש. עכ"ל ז"ל:

פרק א **א** החטים והזונין כו'. הקשה הרש"ש ז"ל כיון דכולה מתני' זוגי זוגי קתני כלמוכח בפ' כל שעה ד' נ"מ וגם בירושלמי. אמאי תני גבי חטים וזונין אינם כלאים זב"ז ספי מהכך. הכי הל"ל. החטים והזונין. השעורים ושבולת שועל. הכוסמין והשיפון. הפול והספיר. הפורקדן והטופח. פול הלבן והשעועית. אינם כלאים זה בזה. והיה נגע"ל לפרש לתנא ריש"ל לגנוי סיפא ודוחק אע"פ שמצאתי שכן תירץ ג"כ בתוי"ט. ותירץ הוא הר"ש שירלוי"ן ז"ל משום דזונין אינו מאכל אדם ותנן בפ' כרם שחרב דכל דבר שאין כמוהו מקיימין אין מקדש בכרם ולא תביא כלאים. והא"ל דאפי' בשעורים נמי לא הוי כלאים. קמ"ל דכל חד לגבי חבריה לא הוי כלאים ולגופיה אפסריך ולאו לדיוקא כב"ל עכ"ל ז"ל. ולע"ע אם נפלה שום ס"ס אבל הענין מוכן דולגופיה אפסריך ר"ל דאפילו זוגין דוקא עם חטים הוא דלא הוי כלאים אבל עם השעורים הוי כלאים. ומאמ דל"ל ולדיוקא אפסריך ולא לגופיה דוק. ולע"ל אי הכדיוק נראה לתרץ דמשום דגרסי' בירו' דבר שאינו אוכל הוינן מסתפין ומתני כלאים מ"ר אבא בר זבדא שכן מקומות מקיימין אותו ליונים. ומסמע דמפ' התם לתניא מלתי' דר' אבא בר זבדא אפי' כרבנן דפליגי עליה דר"א לק' ס"פ כרם שחרב גבי המקיים קוליס בכרם. דתנן דר"א אומר קדש וחכ"א לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין באותו מקום אבל בשאר מקומות לא. דדוקא קוליס בשאר מקומות משום דאין דרך בנ"א להביא קוליס ממקום למקום. אבל הכא דרך בנ"א להביא

יכין תפארת ישראל יכין

פ"א כלאים אינו רק בב' מינין שמשונים זמ"ז. בשם לו מרלה לו טעם. כפר"ב במ"ה [וסי' שבמ]. ודבר זה מסור לחכמים [ירושלמי פ"ק דכלאים ורמב"ם רפ"ג]. דיש מהן דומין כמין מ' ואסרום. ויש שדומין לב' מינין והתירום: א) קוה ווייצמן. מין חיטין גרועים. ואף דלא חזו למאכל אדם. שיך בהם איסור כלאים. מדדרך לזרען למאכל יונים. מה"ה לא דמו לקוליס דשרו: ב) ומותר לזרען בעירוב. ולהכי הפסיק בזוג קמא. לאשמועינן

משנה ראשונה

פרק א **א** והזונין. פי' הר"ב דלא חזו למאכל אדם וכמי תנן במתני' ספ"ד דתרומות שאינם אוכל. ואיכא למידק דכל שאינו מאכל אדם לא שייך ביה כלאים כמ"ש הרמב"ם ותוי"ט כתן. ואין לומר דחזו ע"י הדחק דא"כ למה שאין כמותו מקיימין אין מקדש בכרם ולא תביא כלאים. וה"א דאפי' בשעורים נמי לא הוי כלאים. קמ"ל דכל חד לגבי חבריה לא הוי כלאים ולגופיה אפסריך דמינין שהם לו מרלה לו טעם. ר"ל דאין דרך לזרוע שדות רחבות בלתי תלוש ערוגות כמו שזורעים החטים והשעורים אלא שהם תלוקים בערוגות קטנות. (רמ"ן): במשנה דחטים. ז"ה הר"מ בפ"ב יש מינים בזרעים שיהיה המין האחד בשדה לצורות הרבה עד שיראה כשני מינים. ואע"פ שאין דומין ז"ז הואיל והן מין מ' אינן כלאים זב"ז. ויש מזרעים ב' מינין שהן דומין ז"ז ופורת שיכון קרובה להיות טרה מ' ותפש"ב הואיל והן ב' מינין הרי אלו אסורים זע"ז כיצד כו'. וע' בביאור הרדב"ז שם שהעיר על שהיה מבדר המשנה אבל כמה שדלג שם המגרי ותרוב. ותמה בוסבר שהה ב' בוסבר הרים לא העיר ולע"ע: תוי"ט ד"ה החטים כו' הדי להורות כו'. אין זה טעם מספיק דאחרכא אפשר לומר דמדהוצרך למתני' בזוג קמא אינן כלאים ע"ש דדוקא הני הוא דהוי כלאים עם חד מאינך דמתני' אבל כולהו אינן כלאים זב"ז. וע"ל דמקמאי לכולהו חד בלא וי"ו וחד בוי"ו משמע שאין דשמו זוגי זוגי והתוי"ע ס"ק דלאי לא הוה מפסיק בזוג קמא למתני' אינן כלאים זב"ז ס"א דלאו סימנא הוא דאין אפשר דזונין הוו כלאים בכולהו אינן כלאים בכולהו אינן מתני' לן הלי סימנא דתנא תי בלא וי"ו וחד בוי"ו. דמע דכולהו זוגי זוגי משמ. (מהרי דאברסם): ד"ה אינם כלאים כו' פרק עשירי מ"ז. ע"ל במנחות פ"י על משנה ז' והכוסמין כו' תנא כוסמין כו'. (לה"מ):

א החטים. שיב' במנחות דף ע. מיי' פ"ב מהלכות כלאים ה"ג טור שו"ע יו"ד סימן רצ"ו ס' סביף יד ופיסן בלא סעיף נג:

תוספות חדשים

כתב הרא"ש דין כלאים עכשיו בח"ל נחלק לג' חלקים הרבנים האלון מדאוריית כלאי כרם מדרבנן כלאי זרעים מותר לכתחלה עכ"ל. וע"כ כל הפוסקים ע"כ לא הביא הטור דין כלאי זרעים. וכתב בש"ע סימן רל"ו סעיף ס"ש בח"ל מותר לזרוע בגד הגפנים (אבל על הגפנים אסור דהוי הרבנה בחלון) בתוך הכרם לכתחלה (גם מותר בכלאים רמ"א שם) ולא אסרו בח"ל אלא לזרוע ג' מיני ירק לו תבואה עם החרגן בפעולת יד. ולכך לא אתיא כאן דין תבואה לו יראות ואחר זרעים כיון דלדידן הכל מותר וכן בכלאי כרם מה שאסור משום הרחקה שרי לדידן כע"ל. (ממהרש"ת ז"ל):

ראשון לציון

משנה א [הוי"ט ד"ה] אינם כלאים כו' כתב הר"ב והא דלמרינן במנחות (פרק עשירי מכנה ז') כו'. בפשטה ליתא אלא בברייתא בגמרא מנחות דף ע. ובפסחים לה. אלא הכא כוסמין מין חטין שבולת שועל ושיפון מין שעורים:

תוספות רע"ק

פ"א [אות ב] בתוי"ט ד"ה אקדים כו' הראוין למאכל אדם) ופי' בב"ם דלאו דוקא נקט רבינו מאכל אדם אלא כל דבר שרוצה בקיומו אסור ואפי' רוצה בקיומו למאכל בהמה (דהא מה"ט הוי זונין כלאים שמקיימין אותם למאכל יונים כמ"ש הרע"ב כן בקוצים בכרם דספ"ה שמקיים אותן לגמלים) ולא נתכוון רבינו לשלול אלא עשבים המרים בלבד כדדייק סיפא דלישנא עיי"ש:

תוס' אנשי שם

בפתיחה תוי"ט ד"ה כתב הרמב"ם כו' שכך סדרם כו'. כ' כן כי הכי דלא הקשו דתרומות ומעשרות הו"ל למיתני בתר מתנות עניים. (רמ"ן): תי"ט ד"ה כלאים כו' פי' בנגדים כו' ע' נפ"מ כאן שהעיר בזה מהגיג דיבמות ד. דלע"ם אייתי לאפוקי ע"ש: ד"ה אקדים כו' והתדל כו'. ומ"ש הר"ב לק' פ"ב מ"ט ופ"ג מ"ב שאין דרך לזרוע שדה תדל וכ"כ הרמב"ם. ר"ל דאין דרך לזרוע שדות רחבות בלתי תלוש ערוגות כמו שזורעים החטים והשעורים אלא שדה תלוקה בערוגות גדולות יותר מלפת ולענן שתלוקים לערוגות קטנות. (רמ"ן): במשנה דחטים. ז"ה הר"מ בפ"ב יש מינים בזרעים שיהיה המין האחד בשדה לצורות הרבה עד שיראה כשני מינים. ואע"פ שאין דומין ז"ז הואיל והן מין מ' אינן כלאים זב"ז. ויש מזרעים ב' מינין שהן דומין ז"ז ופורת שיכון קרובה להיות טרה מ' ותפש"ב הואיל והן ב' מינין הרי אלו אסורים זע"ז כיצד כו'. וע' בביאור הרדב"ז שם שהעיר על שהיה מבדר המשנה אבל כמה שדלג שם המגרי ותרוב. ותמה בוסבר שהה ב' בוסבר הרים לא העיר ולע"ע: תוי"ט ד"ה החטים כו' הדי להורות כו'. אין זה טעם מספיק דאחרכא אפשר לומר דמדהוצרך למתני' בזוג קמא אינן כלאים ע"ש דדוקא הני הוא דהוי כלאים עם חד מאינך דמתני' אבל כולהו אינן כלאים זב"ז. וע"ל דמקמאי לכולהו חד בלא וי"ו וחד בוי"ו משמע שאין דשמו זוגי זוגי והתוי"ע ס"ק דלאי לא הוה מפסיק בזוג קמא למתני' אינן כלאים זב"ז ס"א דלאו סימנא הוא דאין אפשר דזונין הוו כלאים בכולהו אינן כלאים בכולהו אינן מתני' לן הלי סימנא דתנא תי בלא וי"ו וחד בוי"ו. דמע דכולהו זוגי זוגי משמ. (מהרי דאברסם): ד"ה אינם כלאים כו' פרק עשירי מ"ז. ע"ל במנחות פ"י על משנה ז' והכוסמין כו' תנא כוסמין כו'. (לה"מ):

ושבולת שועל. כל הסנים במשנה זוג זוג אינם כלאים זה בזה לחד מזוג זה ולא' מזוג זה הם כלאים זה בזה. והא דאמרינן במנחות [דף ע.] הכוסמין מין חטים ושיפון מין שעורים הני מילי לענין חלה שמצטרפין זה עם זה לשיעור חלה *אבל לענין כלאים הוו כלאים זה בזה: ושבולת שועל. שעורים מדבריים ובלע"ז (ה) אוי"ל: כוסמין. בל' לע"ז (ב) אספילט"א: שיפון. בלע"ז (ג) סיגל"א. ומשום דכוסמין ושיפון דמו להדדי אינם כלאים זה בזה: והספיר. יש אומרים (ד) איגרקל"א בלע"ז. ורמב"ם פי' שקורין לו בערבי מא"ש: הפורקדן. רמב"ם פירש שהוא זרע דק שקורין לו בערבי גילבא"ן: וטופה. הוא קטנית שגרגריו עגולים

ושבולת שועל (ג). הכוסמין (ד) והשיפון (ה). הפול (ו) והספיר (ז). הפורקדן (ח) והטופח (ט). ופול הלבן (י) והשעועים (יא). אינם כלאים זה בזה: ב (יב) *הקשות (יג) והמלפפון (יד). אינם כלאים זה בזה. רבי יהודה אומר כלאים.

חזרת

לבנים וקורין לו קורטנמא"ן. ואני שמעתי שטופח הוא שקורין לו גילבאן: והשעועית. קורין לה בערבי לוביא"ה: אינם כלאים זה בזה. אם זרע כל אחד עם בן זוגו: ב הקישות. קשואין שקורין בערבי פאקו"ס ובלע"ז (ה) קוקומברו"ס: והמלפפונות. נקראים בערבי כייא"ר ובלע"ז (ו) ליטרול"י: רבי יהודה אומר כלאים. ואין הלכה כרבי יהודה:

חזרת

(א) האבער. (ב) שפעלט דינקל. (ג) קארן. (ד) ציזער ערבסין. (ה) גורקן. (ו) קירבים.

חי"ג. א הפורקדן בל"ם הפרקדן. והשעועים בל"ג והשעועית וכ"ם בירושלמי וכ"ב. ובירושלמי שנם פי' מהרא"ש והשעשועית. ב הקשות בירושלמי הקישות. והמלפפון בל"ם והמלפפין.

מלאכת שלמה

להניח זוגין ממקום למקום ואפי' בשאר מקומות. והוינן מטעין דלהוו כלאים. ופרכינן מעתה אימא מה"מ דלהוו הזוגין כלאים עם החטים ומסני מ"ר יוחנן מין חטין הן אלא שהפירות מזגין בהדא דתני ולא תזגה הארץ מכאן שהפירות מזגין ע"כ בקיצור עם הפי' שבלע"ד כו'. ומשום דהוה טעינא ומתינא כלאים כדאמרן הגא גבי חטין וזוגין בגא בפ"ע וגופיה אצריך לאמעי' דלא הטעה אבל בשאר בתבי דליכא למיטעי כלליהו טולהו בחדא בגא כלע"ד. א"נ משום דה"א דלא אתיא הלי בגא דחטים וזוגין כדרבי כמו שאכתוב בסמוך בשם הירושלמי ג"כ. מפ"ה אינכל הגא למיתנייה בגא בפ"ע למסתמא אפי' כרבי. גרסי' בירושלמי

ר' יעקב בר זבדא בעא קומי ר' ירמיה מתני' דר' ישמעאל ב"ר יוסי דתניא ר"ש ב"ר יוסי אומר משום אביו הורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין. עבר ותרם הרומה הרומה. רבי אומר היין והחומץ שני מינין הן אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה. וכתב ר' ירמיה מסתכל ביה. א"ל מה את מסתכל בי. הבא לך רלעזה ג"כ להלכות. ומסיק תמן למעשרות וכאן לכלאים כלומר וגבי כלאים מודה רבי לחטים וזוגין דהוי רע ויפה מין א' חביב: ב הקשות כו'. כולי פירקא זוגי זוגי קתני: ר"י אומר כלאים. מפ' בירושלמי טעמא דר"י דעיקר מלפפונות אתי מכלאים דומל זרע על אבטיח

וזרע

יכין — תפארת ישראל — בועז

לאמטעינן. דכולה פרקן זוגי זוגי קתני. מיהו דוקא בכלאים. מדהא"ל הגרעינין ניכרים. מהא"כ בעיסה לחלה (א). בגבכו ב' עיסות יחד. הכל מצטרף עם השעורין חוץ מחיטין. ואין הכל מצטרף עם החיטין חוץ מכוסמין. מיהו בלם כמה מיני עיסות יחד לגוף א'. וכל שכן בשיריבן קמח. הכל מצטרף (י"ד שכ"ד) ג) באפער: ד) איגקעל: ה) רלגנגען: ו) באהגען: ז) ליטרען. והן מין קטניות שחורות: ח) מין ערבזען: ט) קורטמלן: י) וייסע באהגען: יא) וועלסע באהגען: יב) במשנה א' תיי מינין הנעשין קמח. והשתא נקט מיני ירק: יג) גורקען: יד) ליטרלאנען

משנה

לאדם דקאמר הרמב"ם לאו דוקא דה"ה ליונים ולאפוקי עשבים המרים דסיפא. ובספ"ה כתבנו עוד מזה: **אינם** כלאים זה בזה. מ"ש הר"ב אע"ג דלענין חלה מצטרפין לענין כלאים הוו כלאים ע"כ וסתילוק בין חלה לכלאים לכאורה היה נראה מבוס דמיוב חלה חלי במאי דמיקרי לחם וכיון דחטים המינים קרויין לחם מצטרפין משא"כ בכלאים דמליא באינו מינו. אלא דלפ"ז היה לאוי לכל חמשת המינים יצטרפו לחלה. ובפ"ד דחלה מ"ב לא תנן הכי. אלא הטעם דאיסור כלאים בחטה היא וכל שאינו מינו הוי כלאים. ותיוב חלה בעיסה ולפי שיש מהן שדומות עיסותיהם מצטרפי וכ"כ הר"ם מהירושלמי. והלכך לענין תרומה אמי תנן בפ"ב דתרומות כל שהוא כלאים לא יתרום מזע"ז. דתרומה אמי מתבואה הויא. ונראה דהא דקאמר דדומות העיסות היינו שעשה הלחם של זה ושל זה שוה ובתרומה אמי העיסות שוות. וכבלאים אע"ג דשוות בשעה כיון שאין שוות במראה הוי כלאים שבכלאים הולכין אחר המראה כמ"ש הוי"ש ואין לומר דאין שוות בטעם ומשום דהעיסות שוות במראה מצטרפי גבי חלה. דאמנו חלה בתראה תלי בשלמא כלאים עכבוב משמע שנראה לעין שמעורבב. ובחלה מכ"ע לחזלי' בתר מראה. ולפ"ז משמע מהכא דבכלאים משום שינוי מראה לחוד הוי כלאים אע"פ ששוות בטעם. וצ"ע מהא דדכם בירושלמי שדך לא חזרע כלאים הייתי אומר אפי' שני מיני חטים. שני מיני שעורים. בהתתך לא תכניע כלאים אפי' שהוא ע"ג לבן מ"ל בנגדים לגר ופשתים שהם לא זה ממין זה אף כלאי בהמה וחבורה לא יש ממין זה ע"כ. אלמא שני

ולפרש דכל הני ד' אינם כלאים זה"ז עם"ה מפ' הירושל' דליתא אלא כיני מתני' הלבן והשעועית כלומר כתי מתני' דלא נפ. כ"ה הגי' לפנינו בירושלמי וכ"ג הפ"מ ומפ' דשעועית הוא מהכפולים מל' שעשוע ומעיד שהר"מ בפ"ג ה"ג הסתיק השעועית אבל הר"ם שלפנינו בתיק מהירושלמי מהשעועית כו' וכ"ה בע"ח וה"ם דמפרש מלשון ממשום: בא"ר וכהלכת אח במ"ע כו'. כ"ה גי' הר"ם בירושל' שע"כ בתר אח"כ ואמר כלומר שמעמעת לא"ם ומשלשלת הוא באור לא"ם בירושל' ומהלכת כו'. שמ"ם ומשלשלת כו'. שמ"ם ומשלשלת הוא באור לא"ם בירושל' ומהלכת כו'. בא"ר ובתר את הכיתה. אלמא קלת שבוות הר"ם ברלאים על מ"ם בירושלמי שמהלכת אח במ"ע ואמר שהוא מל' ושת וכו' שהוא טוב כלומר שמרבה הזכל. (ס"ל). וע' בע"ח שכ' מעמעמת ל' ומימו הסע ומשלשלה ל' בוע ומלק ע"ש: ב במשנה הקשות. ל' יחיד ור"ל אחד מן הקשואין ובריסא נהנו מיני חטאה וקטניות. ולפי שנם הקטניות כלאין לאכול גרעינים ולהעשות קמח ללחם ערבם זע"ז ובחר הכי מקיע הטאכלים כשהם ירק והלקס לב' חלקים חלק הא' אוכא ש"ל שם לוי לפי מקום גדולתם ואת"כ

בחלקים

ציונים

ב הקשות. מיי' שם. סו' ומ"ש שם:

ראשון לציון

[בד"ה] והשיעועים. ביהו' הגילסא והשעועית סו' וכן הסתיקו תוס' ממנחות ד' ע. ד"ה הנא: [בא"ר] שהיא משעעת את הלב (ומהלכת) את בני מעים כו'. בירושלמי איתא ומשלשלת את בני מעים כו':

תוספות רע"ק

מ"א [אות א] בר"ב ד"ה השעורים. אבל לענין כלאים) אף התנן בפרק ב' דתרומות כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה. היינו דוקא לענין תרומה דנישלת מן התבואה אבל חלה שנטלה מן העיסה כל שעיבות הן דומות זו לזו מפריש מזה על זה. או דכשיש בכל א' שיעור חלה בפ"ע אין תורמין ממין על שא"מ אבל לצרף יחד לשיעור חלה מצטרפין הטין עם כוסמין. ושעורים עם הבל חוץ מן החטין תוס' מנחות דף ע' ע"ב והר"ש (ועיין ברש"י פסחים דף לח) תנא כוסמין מין חטין לענין תרומה ועי' בהר"ן שם שחמה על דברי רש"י הנ"ל: משנה ב [אות ג] הקשות) וכן פליגי ספ"ב דתרומות:

תוס' אנשי שם

בר"ב ד"ה השעורים כו' הכוסמין מין חטים כו'. פי' וא"כ למה כוסמין כלאים עם חטים ושעורים עם שיפון ופיקן דלא נאמר זה רק לענין חלה כו' ומגילה מהורן ג"כ הא דתנן אמר כוסמין ושיפון לא הוי כלאים והכא אמר דב' מינין הם אלין זה רק לענין חלה וע' בר"ם ומשום דדמי ג"ז אין כלאים וכמ"ש סר"ב בסמוך. (כ"ם): הוי"ם ד"ה והשעועים וכו' כיני מתניתא כו'. אין מאלה דברם הירושלמי לגבים דגרסינן והשעוית בהיי ולא במ"ם דמאי נפקותא איכא בין מ' גרסינן בהיי והוא ל' יחיד לו במ"ם והוי ל' רבים הכי הענין מ'. ושוד דא"כ לא הוא"ל אלא כיני מתניתא והשעוי' ומה מקום להזכיר ג"כ הלבן. ואל"ל הס"ק דמדקתני בהדיא פול הלבן בל' יחיד ש"מ דה"ל גרסינן השעוית בל' יחיד אלין מזה הכרח דהא ה"ל הנינא הכוסמין והשבולת שועל ולא תני כוסמת בל' יחיד. אלא מלאה דהוצת הירושלמי ולא הטעי בהני דסיפא דהא בכולהו אחיד משמע שפיר דמיתנו זוגי זוגי מדקתני חד בלא ו"ו וחד בו"ו אבל בסיפא דקתני הפורקדן והטופח ופול הלבן והשעוית והוי אפשר למעטי

יכין — תפארת ישראל — בועז

פ"א (א) כ"כ הר"ב דלשיעור חלה מצטרפין. וכתב עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא אייגר"ל [באות א]. וז"ל אף דתנן פ"ב דהרומות מ"ו. דכל שהוא כלאים בחבירו כו'. ומה תמוה לי דברי רש"י (פסחים דף ל"ה ע"ב) כו'. והא בתרומה כל שהוא כלאים אין תורמין מזע"ז וצ"ע עכלה"מ. ואני אמר אמי בא בפרוזבוטי. דלפע"ד היה נראה. דרש"י סמך א"ע. מדבל"ז קשה דב' כללי דנקט בפ"ב דתרומות סתרי אהדדי. דקאמר כל מין חטין

ל'

משנה

לאדם דקאמר הרמב"ם לאו דוקא דה"ה ליונים ולאפוקי עשבים המרים דסיפא. ובספ"ה כתבנו עוד מזה: **אינם** כלאים זה בזה. מ"ש הר"ב אע"ג דלענין חלה מצטרפין לענין כלאים הוו כלאים ע"כ וסתילוק בין חלה לכלאים לכאורה היה נראה מבוס דמיוב חלה חלי במאי דמיקרי לחם וכיון דחטים המינים קרויין לחם מצטרפין משא"כ בכלאים דמליא באינו מינו. אלא דלפ"ז היה לאוי לכל חמשת המינים יצטרפו לחלה. ובפ"ד דחלה מ"ב לא תנן הכי. אלא הטעם דאיסור כלאים בחטה היא וכל שאינו מינו הוי כלאים. ותיוב חלה בעיסה ולפי שיש מהן שדומות עיסותיהם מצטרפי וכ"כ הר"ם מהירושלמי. והלכך לענין תרומה אמי תנן בפ"ב דתרומות כל שהוא כלאים לא יתרום מזע"ז. דתרומה אמי מתבואה הויא. ונראה דהא דקאמר דדומות העיסות היינו שעשה הלחם של זה ושל זה שוה ובתרומה אמי העיסות שוות. וכבלאים אע"ג דשוות בשעה כיון שאין שוות במראה הוי כלאים שבכלאים הולכין אחר המראה כמ"ש הוי"ש ואין לומר דאין שוות בטעם ומשום דהעיסות שוות במראה מצטרפי גבי חלה. דאמנו חלה בתראה תלי בשלמא כלאים עכבוב משמע שנראה לעין שמעורבב. ובחלה מכ"ע לחזלי' בתר מראה. ולפ"ז משמע מהכא דבכלאים משום שינוי מראה לחוד הוי כלאים אע"פ ששוות בטעם. וצ"ע מהא דדכם בירושלמי שדך לא חזרע כלאים הייתי אומר אפי' שני מיני חטים. שני מיני שעורים. בהתתך לא תכניע כלאים אפי' שהוא ע"ג לבן מ"ל בנגדים לגר ופשתים שהם לא זה ממין זה אף כלאי בהמה וחבורה לא יש ממין זה ע"כ. אלמא שני

כלאים

ב [*כרישים. פי' הר"ב בלע"ז פורו"ש. ובמו"ה ריש שער ל"ח כתב שקורין לתו"ך וכתב בגלין ובלע"ז פאר"י. והם דומים קלת לבצלים ולשומים בהיותם ירוקים עדיין כלומר שלא נתייבשו עדיין ע"כ. ושם לתו"ך הוא ידוע בלשון אשכנז] : והרמוצה. פי' הר"ב דלעת מרה שממתקים אותה ברמן וכו'. ירושלמי. וכתב הר"ם ובבבלי לא קיימא לה מילתא דאמרינן בפרק הנודר מן המבושל (דף נח.) מאי הרמולה אמר שמואל קרי קקזאי (דלועים של אומו מקום שאינם מתבשלים לעולם יפה) רב אמי אמר דלעת העמומה ברמן איתבי' רבינא לרב אמי רבי נחמיה אמר דלעת מצרית כלאים עם הרמולה תיובתא ע"כ. לפירוש רש"י ור"ן דבמדרש הוי תיובתא דהתם קושיא לפירוש דהכא שמפרשים דמדברי ר' נחמיה משמע דרמולה מין דלעת שנקרא רמולה. אבל לפירוש הרא"ש דהתם ניחא דלעת מרה שממתקים אותה ברמן וכו'.

חזרת מו) וחזרת גלים מו). עולשין יז) ועולשי שדה יח). כרישים יט) וכרישי שדה כ). כוסבר כא) וכוסבר שדה כ). חרדל כב) וחרדל מצרי. ודלעת המצרי כג) והרמוצה כד). ופול מצרי כה). והחרוב כו) אינם כלאים זה בזה: ג הלפת כז) והנפוץ כח). והברוב כט) התרדים ל). התרדים לא) והלעונים לב). אינם כלאים זה בזה. הוסיף ר"ע. השום לג)

והשומנית

חזרת וחזרת גלים. החסה הגדלה בגנים וחסה הגדלה בהרים: עולשים. של גינה וטולשי שדה. ונקרלאים בערבי (ה) הגדב"ר: כרישין. של גינה וכרישי שדה והם הנקרלאים בערבי כורא"ת ובלע"ז (ג) פורום: כוסבר. כך שמו בערבי (ג) כוליינדל"ו בלע"ז תרגום ירושלמי כוזרע גד כבר זרע כוסבר: והרמוצה. דלעת מרה שממתקים אותה ברמן כלומר בתפר חס שיש בו רשפי אש לפיכך קורין לה רמולה: ופול המצרי. (ד) פאסול"י בלע"ז: והחרוב. מין קטנית וקורין לו חרוב לפי שתרמילו שהזרע בתוכו הן דקין ונקומין כחרובין והוא ממין פול המצרי: ג והנפוץ. הוא מין לענן ועליו דומים לעלי הלפת הלכך לא הוו כלאים: והתרובתור. מין כרוב שקלאים שלו דקים: תרדין. בערבי סילק"א ובלע"ז (ה) בלים"י: לעונין. בערבי קט"ף

חזרת מו) וחזרת גלים מו). עולשין יז) ועולשי שדה יח). כרישים יט) וכרישי שדה כ). כוסבר כא) וכוסבר שדה כ). חרדל כב) וחרדל מצרי. ודלעת המצרי כג) והרמוצה כד). ופול מצרי כה). והחרוב כו) אינם כלאים זה בזה: ג הלפת כז) והנפוץ כח). והברוב כט) התרו בתור ל). התרדים לא) והלעונים לב). אינם כלאים זה בזה. הוסיף ר"ע. השום לג)

חזרת. המצרי נד"ם מצרית וכ"ה בירושלמי. ג והנפוץ נד"ם והנפוים וכ"ה בירושלמי ובכ"ב ל"ו. והתרובתור נד"ם והתרוכתור. אינם כלאים זה בזה נד"ם נ"ב ל' פ"נוס אלו.

(ה) אינדיביא קרויס עיין פ"ב מ"ז דפסחים. (ב) לוך. (ג) קאריאנדר. (ד) טירקשע באהנע. (ה) גרינקרויס.

מלאכת שלמה

וזרע של תפוח ומתכון בגומא א' ומתאחין ונעשין כלאים ומש"ה נוותין ל' בלשון יוני מלפפון. וכן אר"י דקשות ואבטיח ומלפפון כלאים זה בזה. ופריך בירושלמי מהלפת שיתיה דר"י דהכא אמר שהם כלאים מפני שעיקר מלפפון מכלאים ובשמוך מתיר ירק באילן. ומשני תמן ירק באילן ברם הכא זה בלל זה מתאחין ונעשין כלאים: וחזרת גלים. מצאתי מנוקד גלים הגימ"ל בשו"א: דלעת המצרית כו'. ירושלמי מתני' אלא כר' נחמיה דתני בשם ר' נחמיה דלעת הרמית היא דלעת מצרית כלאים עם היונית כלאים עם הרמולה. ואיתה להאי ברייא בפ' הנודר מן המבושל ד' כ"א ורמזתיה שם ברשם הפרק: אינם כלאים זה בזה. הא דלא ערבינהו עם הני דקתני בסיפא הלפת והנפוס וכו' אפשר מטעם דהני יש להם שם לוי תנא להו בתוך נפשייהו. ובסיפא אמעטי' רבותא מפי דאע"פ שאין שמותיהן שוין אינם כלאים זב"ז ואח"ז קתני. א"ל הדא חדא שמעינהו וגרסינהו. ור' עקיבא אפשר דקאי לאוסופי אהנהו דקתני ברישא. משום שרובן הן דומין להנהו דברישא שהן מדבריות. ואין הלכה כמותו כמ"ש הרמב"ם ז"ל וגם בחבורו לא מזכרו דבריו. ולריך טעם מ"ש הני מהנהו דתני ת"ק שאינם כלאים זב"ז. ומצאתי שהח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל מחק מלות אינם כלאים זה בזה הראשונות (דקודם מילתיה דר"ע) ממנה: ג תרובתור. משמע מפי' הערוך שהוא בל' ישמעאל אלקרוביטא: והלעונים. פי' בירושלמי חמוטייאן. וכתב הרש"ש ז"ל וכ"ל שהן אשפינקאש בלע"ז שהן חמוטין קלת מתרגום

יכין

קירבים: טו) מעטרעטעיג: טו) חזרת הגדל בהרים: יז) עגדיוויען: יח) גבעל בלי זריעה: יט) קרעסשען הגדלים בגינה: כ) שנבל בלי זריעה: כא) קאריאנדער: כב) זענפט: כג) מעלאנע מתוקה: כד) מעלאנע מרה. וממתקין אותה ברמן. והוא אפר חס: כה) שמינקבאהנען: כו) מין קטניות ומדשרביטיו דומין לחרובין. קורלין אותו חרוב. אבל בלשון יחיד כדי להפריד ביניהן לחרובין ממש: כז) ריבען: כח) שטעק ריבען ומדעלי שניהן דומין אינן כלאים זב"ז: כט) קרויט: ל) קעפיס קרויט:לא) מאנגאלד קרויט:לב) מעלטע קרויט: לג)קאלבעל:

תפארת ישראל

כועז

משנה

כלאים. וחכמים סברי דלפעמים בא ג"כ מזרע קישות לגד ודמי לזונין שבא מזרע חטים: חזרת וחזרת גנין. קלת קשה כל הני למאי לריכי דמשמע דכולהו אוכן של שדה דומות במרמה לגבל גנה אלא שחלוקין קלת בטעמן דגל גנה שנעבדין מבוחתים יותר וכיון דמתי' לתעיל בזוני דהתם שאינם כלאים משום שדומות במרמה. כ"ש הני דשוו נמי בטעמא. ואין לומר דהני דהכא תלוקין במרמה ג"כ ואפ"ה אינם כלאים משום דשוו בטעמא. א"כ מיפשוט מהכא ברבא דבתר טעמא אזלינן. ועוד דלקמן מ"ה מוכח דדלעת מצרית ורמולה דומות בפרי ובעלין: ג הלפת והנפוץ. פי' הר"ב שדומין בעלין. ולקמן מ"ה כ' שהנפוץ עליו דומין לענן והשתא משמע דשניהן שוין ודומין בעלין ואמאי

ראשונה

לא אמר לפת וענן אינם כלאים שדומין בעלין. ואין לומר דלפת וענן מרוחקין הרבה בטעמן דא"כ ליתני במ"ה לפת וענן אע"פ שדומין הם כלאים. וי"ל דלפת וענן אע"פ שהעלין דומין מרחה ספרי עצמו איט דומה והלכך לא תני לה במ"ה אלא ענן ונפוץ אע"פ שדומה ספרי והעלין וכ"ש לפת וענן שחלוקין במרחה ובטעם. אבל הרמב"ם פ"ג דין ו' פסק לפת וענן אינם כלאים אלא שהראב"ד מולק ולפי מ"ש משמע מתני' כהראב"ד: הוסיף ר"ע השום כו'. נראה דהני דתניב דמשיב ר"ע אין דומות אפי' בעלין וחלוקים קלת ג"כ בטעם ואפ"ה ס"ל שאינם כלאים משום שאין מרוחקין בטעם וזה דלא כדמשמע במתני' דלעיל כשחלוקין במרחה ובטעם הוו כלאים. ולכך כתב הרמב"ם כאן אין הלכה כר"ע: ובאין

ג"ל אי' בערוך בשם שהעיר בשם פי' הרמב"ם בת"י בל' ערבי בכתוב שם כרלת והוא כמ"ש הב"ג בערבי כורלת והמעתיק טעה והעתיק בתי. וסמו כל דבריו בזה:

*) ל"ה עי' בערוך בשם שהעיר בשם פי' הרמב"ם בת"י בל' ערבי בכתוב שם כרלת והוא כמ"ש הב"ג בערבי כורלת והמעתיק טעה והעתיק בתי. וסמו כל דבריו בזה:

ד' ורת. פסחים נא. : ג לפת. מ"י שם ס"ע עול ובו"ע שם מימון לו סיוף מו : והברוב. מ"י שם ס"ב עול ושו"ע שם סעיף יד :

תוס' אנשי שם

בתלוקים בשם אבל דומים ז"ל"ש כגון הלפת והנפוץ. (רמ"ז). אך ק' הלפ"ש הו"ל למתני קשות ומלפפון במ"ב ופול מלרי וחרוב ותורמוס ופלטים במ"ל: תוי"ם ד"ה והרמוצה כו' איתביה רבינא כו'. לא ידעתי אמאי לא פריך רבינא ממתני' דקתני נמי דלעת המצרית והרמולה. ואי משום דר"ג ס"ל דהם כלאים מסתע עפי שהם ב' מינים הוי מלי למפרך ממ"ה דתנן דלעת יונית עם הרמולה הוי כלאים וגם שהם דלעת היא יונית כמ"ש בירושלמי העודר מן הדילועין אסור בדלעת יונית וע"ש. (ש"ו): בא"ד ויש עכשיו לפרש כו' כ"כ הרמב"ם בהדיא ע"ש: כרישים. פי' הרמב"ם הכלתי.*) ובפ"ק דברכות תנן בין תבלת לכרתי. וע"ל דהך תנא הוא קרי כתי"ו רפויה כמו ש"ו"ומ"ש קאמר כרישין (ר"ל כמו בשו"ן שמאלית מבא"ב לקריאת הספרים שקורין גם תי"ו רפויה כמו עו"ת דלדידהו אין דומין לכרתי עם כרשין אפילו בשי"ן שמאלית) וכן במותם בני פולגיא כשרוגים לומר בת אומרים פם ושבלת בבגם (ר"ל הראשון ימני והאחרון שמאלי). (ש"ו): ג במשנה והתרובתור בירושל' גרים והכרובתור ומס' כתב דקיק והוא ע"ד בלעז שמורה כ"כ על הקטנה כמנהג לה"ק בשמות שאומים על המשוע והקטנה יאריכו המלה כמו אישון בת עין. ולפעמים יכפילוה ירקרק אדמדם. (לח"ם):בר"ב ד"ה והנפוץ הוא מין לענן כו' לפ"ז הלפת והנפוץ לא הוי דומיא דאיכך דלא הוי כלאים משום דהוו מין אחד אע"ג דאין דומין ז"ל משא"כ לפת ונפוץ הוו שני מינין ומ"מ הקלו בהם לפי שהעלים דומים וכ"כ הר"מ בהדיא וז"ל וכן יש זרעים ואלעות אחרות אע"פ שהן ב' מינין בעבנן הואיל ועלין של זה דומין לעלין של פרי של זה לפרי של זה דמיון גדול עד שיראו כב' גוויים ממין א' לא תשמו להן לכלאים זע"ז אלין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין. כיצד הלפת עם הענן אינן כלאים זב"ז משני שפריהן שוין. והלפת עם הנפוס אינן כלאים זב"ז משני שהעלין שלהן שוין אבל ענן עם הנפוס אע"פ שהעלין דומין ז"ל והפרי דומה לפרי הרי אלו כלאים הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר וכן כל כיו"ב ע"כ. ומבואר מדבריו אלו וביותר מדבריו בהלכה ג' שכבר הענן עם הנפוסין בהדי הך שאע"פ שהן דומין ז"ל הואיל והן ב' מינים הרי אלו תלוקים זע"ז. דעיקר טעם דענן ונפוס הוי כלאים זב"ז מינין אלא דמ"מ כיון דדומין בעלין ופרי הוי מותרין זע"ז לא שהם ב' מינים כלפת ונפוס לכן אריך שיד טעם דרחוקין בטעמן ביותר. מבא"ב לפת ונפוס לא דומין ג"כ אין טעמן שוה מ"מ אין ריחוקן ריחוק גדול ולכך הקלו מפני דכר א' שהן דומין בו אבל בזמן ב' לעולם לא הוי כלאים לא ברחוקין בטעמן ואינן דומין לא בעלין ולא בפרי דלא הלכו אחר המראה והטעם אלא לחקל כמ"ש

סתו"ע

קט"ף ובלע"ז (ח) חרמולא"ש: השומנית. שוס מדברי והוא קטן מן השוס הגדול בגיס: בצלצול. בגל מדברי קטן משחר בצלים לפיכך נקרא בצלצול: פלוסלום. מין תורמוס הוא ותורמוס מין קטנית ידוע מר מאד ששולקים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקטנה סעודה:

ד אגסים. בערבי אגא"ס ובלע"ז (ג) פירלא"ס: קרוסטומלין. מין אגסים קטנים הדומים לעפצים שקורין מילין: פרישים. הם חבושים בערבי ספרג"ל ובלע"ז (ג) קוזוניי"ש: עוזרדים. בערבי זערו"ד ובלע"ז (ד) סורבא"ש: חזרד. תפוח יערי תרגום וכפתור *)ותיזר: אפרסקים. בלע"ז (ה) פירסאג"ס וכשהן קטנים דומין לשקדים: שזפין. הרכיב זיתים על רמון נפיק מנהון שזפין: רימין. בערוך פי' (ו) פולגרקא"י בלע"ז: ה הצנון והנפוץ. אע"פ שהפרי והעלים דומין זה לזה הן כלאים זה בזה לפי שאין טעם הפרי דומה שהלכו בזה אחר טעם הפרי: לפפן. פירש (ח) הערטעל רויטע. (ט) בירן. (ג) קאיטיש. (ד) שפירלינג בעער. (ה) פפרשינג. (ו) פיסטאציענבוים:

והשומנית לד). הבצל לה) והבצלצול לו). והתורמוס לז) והפלסלום לח). אינן כלאים זה בזה: ך ובאילן לט) האגסים מ) והקרסתומלין מא). והפרישים מב) והעוזרדים מג); אינם כלאים זה בזה. התפוח והחזרד מד). הפרסקים מה) והשקדין מו). והשיזפין מז) והרימין מח). אע"פ שדומין זה לזה. כלאים זה בזה: ך הצנון מט) והנפוץ נ). החרדל והלפפן נא). עם המצרית והרמוצה. אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה נא):

הזאב

ח"ג. והפלסלום בירושלמי והפלוסלום וכ"ה בכ"ג. ך והקרסתומלין בירושלמי והקרוסטומלין וכ"ה בכ"ג. והחזרד בכ"ג והחורת וכ"ה החזורד ובירושלמי אפס פי' מהכא"ש והחיזורד. הפרסקים בכ"ה האפרסקין וכ"ה בכ"ג. והשקדין בכ"ג השקדים וכ"ה בתפא"ג. והשיזפין בכ"ה השזיפין. ה והנפוץ בכ"ג והנפוס וכ"ה בירושלמי ובכ"ג ל"ו. והרמוצה בכ"ה והרמוצא וכ"ה בגמרא אס:

דומים ותימר כלאים. ת"ר יונה בזה הלכו אחר טעם הפרי עכ"ל. ולכן מ"ש הר"ש שהירושלמי סובר שהולכין אחר פרי להחמיר וכן אחר העלים להחמיר וכן אחר הטעם להחמיר מלבד מאי דקשיא מלשנא דירום' דמקשה והרי לגון ונפוץ עליו דומים ואת אמרת כלאים. דמאי קושיא הא כיון שאין הטעם דומה הולכים להחמיר [*דאם בפירי ובעלין הולכין להחמיר כ"ש בטעם שהוא עיקר עניני של הפרי] קשיא נמי מתני' דלעיל הלפת והנפוץ דמשום דדומה בעלין הולכים להקל כמ"ש הר"ב וכן הוא בירום' והביאו הר"ש שם: [*והנפוץ. גם כאן גרס בירושלמי במשנה וגמ' והנפוס וכן הוא במשנתנו במס' עוקצים פרק קמא משנה ב]: עם המצרית והרמוצה. לשון הרמב"ם חסר הסם המתוק. ורילה לומר מתרגום חמץ חמלא. וע' במ"ש בסוף מתני' דלעיל: ך הפרישין. מפ' בירושלמי אספרגלין ובלשון ישמעאל קורין לחבושים שקורין מימרילוש בלע"ז ספרגאל. ואין נראה דאין דומין כלל לעוזרדין שקורין שורבאש ופשיטא שהן כלאים זב"ז כ"כ ר"ש ז"ל. והתם בירושלמי מפ' דנקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פרוס נקרה אלא מין זה בלבד: והעוזרדין. כתב הר' יהוסף ז"ל והחזרדין בחי"ת ושתי רישי"ן וכ' ס"א בעי"ן ושתי רישי"ן וכן הגיה ג"כ בפ"ק דמשברות

*) בד"ו וחזור.

מלאכת שלמה

סי' ג'. ועי' במוי"ל סי' רל"ה שיש שם פירושים אחרים לרבינו יהוחס בשם רב שרומאי ז"ל בהני פירי: והחזרד. מחזר בשני ריש"ין ונקרא כן ע"ש שמשליכין פריו לחזירים. ואית דגרסי מחזרוד והכי"ו ז"ל הגיה מחחרד: ה הצנון וכו'. נראה דהא דהכר קתני דיני דקר בתר דהתחיל בדיני אילן כדי לסמוך כל אינם כלאים זב"ז מהדדי. וכל מע"פ שדומין זב"ז כלאים זב"ז מהדדי. כתב סמ"ק על כל הני דתנן דאינם כלאים זב"ז. ומיתם אחרים שאע"פ שדומין זב"ז

דלעת

סי' ג'. ועי' במוי"ל סי' רל"ה שיש שם פירושים אחרים לרבינו יהוחס בשם רב שרומאי ז"ל בהני פירי: והחזרד. מחזר בשני ריש"ין ונקרא כן ע"ש שמשליכין פריו לחזירים. ואית דגרסי מחזרוד והכי"ו ז"ל הגיה מחחרד: ה הצנון וכו'. נראה דהא דהכר קתני דיני דקר בתר דהתחיל בדיני אילן כדי לסמוך כל אינם כלאים זב"ז מהדדי. וכל מע"פ שדומין זב"ז כלאים זב"ז מהדדי. כתב סמ"ק על כל הני דתנן דאינם כלאים זב"ז. ומיתם אחרים שאע"פ שדומין זב"ז

יבין תפארת ישראל בועז

לד) שוס מדברי ואינו מחובר מחלקים כשחר שוס. רק כולו גוף א'. ואפ"ה אינו כלאים עם שחר שוס מדבעמן שוס: לה) לוובעל: לו) בגל מדברי ובעמן שוה: לז) פיינעבהגען: לח) ווילדע פיינעבהגען: לט) השתא נקט כלאי אילן: מ) בירן: מא) הכא פי' ר"ב מין אגסים קטנים. ופ"א דמעטר פי' מין הפוחים קטנים. ואפשר שזה שם כולל לב' המינין: מב) קוויטטען: מג) מין פרי עץ: מד) הפוח יערי: מה) פפירזיכע: מו) מאנדלען ב' מינין אלו גרעינן שוה: מז) פרי מורכב מזית ורמון. וי"א הוא הנקרא פפלוימען: מח) מין פפלוימען ואפשר הפפלוימען הסגלגלין. ושזפין הן פפלוימען ארוכין. וכזמינו אין א"י מנדלת פפלוימען. אבל הרכבה הרי גם בח"ל אסור. וברים דמאי פירשו ריימין ברלמבערען: מט) רעטטיג: נ) אמדאענקרויט: נא) מדרחוק טעמן ביותר זמ"ז:

משנה ראשונה

ך ובאילן. יש לדקדק מה ראה להכניס דיני אילן באמצע ולהפסיק בין דיני ירקות. וי"ל משום דבעי למיתני לקמן גבי לגון ונפוץ וכו' אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה. ולא מפרש במה הם דומין אם בטעם ואם במראה או בעלים. לכך הקדים ותני באילן גבי הפרסקים והשקדין וכו' דאיכא נמי אע"פ שדומין כו' וגבי אילן ע"כ שדומין זה לזה בעלין ובמראה קאמר דאין נפרש שדומין בטעם ומשום שחלוקין בעלין ובמראה הוי כלאים דחלוקת מראה ועלין גבי

ד ובאילן. ציונים

ד ובאילן. מיי' שם ס"ל פוב ושו"ע שם סימן רלה סעיף י: ה הצנון. מיי' שם ס"ו. טור ובגר"א שם סימן רלו סעיף יד: החרדל. מיי' שם ה"ג טור ושו"ע שם: ודלעת יונית נדנים נא בבלייתא:

ראשון לציון

[משנה ד] ובאילן שאגסים בשורש אגם כתב התשבי אגסים נקראו בל' אשכנז ביר"ן ובלע"ז פור"י:

חדושי מהרי"ח

משנה ה [הוי"מ ד"ה] הצנון והנפוץ בו' כלאים כת' הר"ב כו' דמאי קושיא הא כיון שאין הטעם דומה הולכין להחמיר כו'. יש לומר הואיל ואיכא שני דברים תעלין דומין וגם הפרי אז י"ל שאינו כלאים. אבל אעתיק לך לשון הר"ש כמו שהוא לפני ולא יהיה קשה כלום וז"ל אות באות אמר רבי יש מהן שהלכו אחר הפרי ויש מהן שהלכו אחר העלין הלפת והצנון הלכו אחר הפרי הלפת והנפוס הלכו אחר העלין תתיבון הרי צנון והנפוס הפרי והעלין דומין ואת אמרת כלאים אמר ר' יונה בזה הלכו אחר טעם הפרי פי' אחר פרי להחמיר וכן אחר העלין להחמיר וכן אחר הטעם להחמיר עכ"ל וע"כ צ"ל הלפת והצנון הולכין

תוס' אנשי שם

התוי"ט במשנה הסמוכה. ולפ"ז מ"ש הר"ב כאן הנפוץ פין לגון ע"כ לאו דוקא מין א' אלא ר"ל דומה לו בעלין ובפרי. וכרוב ותרובתור ותרדיש ולעומש כלגם הר"מ בהדי הכי שאע"ג שאין דומין ז"ל מ"מ הואיל והן מין א' אינן כלאים זב"ז ומסמע שאוסף ר"ש הם נמי כאלו שאין דומין זב"ז אבל הם מין א'. וכ' בס' הו"ע דלא פליג אתא"ק אלא דלת"ק פשוט הוא ור"ע ס"ל שאינו כ"כ פשוט ובמקום להזכירם. אבל הר"מ פי' דפליג וגם בתנוהו לא הזכירם ואולי ס"ל להר"מ שאלו שהוסיף ר"ש הם ב' מינין אלא שמ"מ אינן כלאים זב"ז משום דדומין זב"ז דמין גדול וכוי כלפת ונפוץ. והת"ק ס"ל שאין דמיונם גדול כ"כ שבשביל זה נקל בהם אף שהם באמת ב' מינים ופסק כחכמים. אבל בס' ש"ל כ' וז"ל וי"ל שהטעם (שהת"ק הולך אל ר"ש) שאע"פ שהם ממין א' מ"מ טעמו של זה רחוק מטעמו של זה ביותר ולפיכך הם כלאים וזה דומה לגמון ונפוס דתנן במ"ה שהן כלאים אע"פ שנפוס הוא מין גמון כמ"ש הר"ב וכ"כ הרמב"ם שנפוס הוא הגמון שבלרן

סלני ואע"כ הן כלאים בטעמן רחוק זמ"ז עכ"ל וזה בהפך מה שהוכחנו בכ"ל וע"ש. כר"מ שם ס"ד מבאר דהפות והזרד ואיך הן ב' מינין ואע"פ שדומין זב"ז. ואנסים ואינן מסמע לכאורה שהם מין א' ואע"פ שאין דומין זב"ז הוים כלאים זב"ז. דאי הם ב' מינין והקולו בהם מפני שדומין זב"ז דמיון גדול הו"ל לכלול אותם בהלכה ה' ו' שהם שנה דין ב' מינין הדומין זב"ז דמיון גדול בעלין"לו בפרי. אבל ל"ש שלא כ' שם הה' רק החלוקה האחת שיש ב' מינין דומין זב"ז ולא החלוקה האחת שיש ב' מינין ש

לעצת המלרית ועכ לעצת הרמולה ע"כ. ופשוט הוא דאו לו קתני וכ"כ הרמב"ם בפרק ג: ן אין מביאין אילן באילן. אע"ג דכבר תני ליה במתני' ד חזר ושנאה כאן לפרושי דהא דאיתא כלאים באילן הייט דוקא בהרכבה דאילו לזרוע שני מיני זרע אילנות מותר שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד כמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות כלאים: רבי יהודה מתיר ירק באילן. ובמאי דסיים ת"ק פתח איהו וה"ה איפכא דמאי שנא וכן בהדיא בתוספתא ר"י מתיר ירק באילן אילן בירק. והר"ב והרמב"ם ז"ל לא פירשו טעמו של ר"י. וג"ל דטעמו איתפרש בירושלמי שהביאו הר"ש מחלפא שיטתיה דרבי יהודה. תמן הוא אומר עוטל אדם מעה (פירוש זרע) אחת מפיטמת של אבטיח ומעה אחת מפיטמת של תפוח ונותנו להוך גומא אחת והן מתאחין ונעשין כלאים וכא הוא אומר הכין תמן ע"י שהוא נותן זה בצד זה הן מתאחין ונעשין כלאים ברם הכא ירק באילן הוא ע"כ. והיינו

ן הזאב. מ"ר שם פ"ם ה"ל ממש לאיון לפמ. מור ושו"ע ר"ל סימן רלז ס פיף ו: ן אין מביאין. ר"ר שם פ"ח ה"ה מור ושו"ע שם סימן רלה סעיף ח ג. מיס' ציונין דף ס. : ירק בירק. מור ע"ב שם סעיף ג: ולא אילן. מ"ר שם. מור ושו"ע שם: ח אין נוטעין. מ"ר שם ע"ב הי"ל. מור ושו"ע שם סימן רלז ח סעיף י: אין מרכיבין. עיתוין לד:

תוספות חדשים

[משנה ו] כלב הכופרי והשועל. עיין סל"ב וכפרים"ש בכ"ק דף פ. ועוד פירש שם ג"ל כלבים גדולים של ציידים ומקלן גדלה פירוש לאכון דהא חומה לשועל קתני:

חדושי מהרי"ה

דאלכין אחר הפרי דהיינו שהם כלאים דדפרי אינו דומה דהא ג"כ הכלין דומין דהוא הצנון והנפוס עליהן דומין כמו שהוא אומר בסוף והלפת והנפוס ג"כ עלין דומין ומטעם זה אינם כלאים א"כ צ"ל מה שלפת וצנון הלכו אחר הפרי הייט שהפרי אינם דומין לכן כלאים א"כ מה שאמר הלפת והנפוס הלכו אחר העלין והייט שאינם כלאים כמו שהוא במשנה ג' ע"כ צ"ל

תוס' אנשי שם

הר"ם היא ג"כ כהר"מ ולהא דבריתוק הטעם לא מכאי דמיון הטעים והפרי ע"ז כ' סר"ם דה"ם אם תמוחת הפרי לו הטעים רמוקים לא מהני הבווי בטעם כי הטעוי הגדול בזרע מ' תכריע על הטעים הביטוים אפילו היא בטי דכרים ע"כ: ן במשנה העזים והצאנים. מכלן ר"ל ראיה לפירש"י בחולין עט: דאני שבדמו"ל הוא שטיינגלק ולא כתוס' שם שהוא סיר"ש גל"ל דהלא הוא תנוק הרכה מעו. (רש"ם): שדומין. ומתעברין זמ"ר. (הר"מ בפ"ט): ן במשנה ירק בירק. בטוש"ע סי' רל"ה פסקו דגם בחו"ל אסור הרכבת ירק בירק מה"ת. אבל הרמ"ם בסמיע הך דיקן בירק וע"ש בכ"מ: תוי"ט ד"ה ר"ר מתיר כו' כן מהתחין כו'. כ' בעל מוסף העיוך שקבה לתוס דבכי דירושלמי שבכי אין זרע אמיה מדאתה עם זרע של הפוס. ולולי שבפסה הטעם כמן דבתוס' המוספות גבי כרסולות שמעלו בהגלוד והכתה אין מזיקין. (המ"ז): בא"ד דוקא אילן באילן כו' לא דוקא אלא כלומר פרי עם פרי ואפילו זה ממין אילן וזה ממין אדן מתאחין לדרושלמי כלמעיה עם הפוה אבל פרי עם ירק לא אפשר אין מתאחין. (ש"ל).

ן הזאב. כלב הכופרי. כלב שמגדלים בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל: היעלים. מין היה ואקו מתרגמין ויעלא: ערוד. תמור הבר: ן אין מביאין אילן באילן. אין מרכיבין אילן מאכל באילן מאכל מין בשאינו מינו או אילן סרק באילן מאכל אבל אילן סרק באילן סרק כיון שאין שום מ' מהם עושה פרי כמין אחד חשוב ושרי: ירק בירק. מין שאינו מינו: רבי יהודה מתיר ירק. באילן. ואין הלכה כרבי יהודה: ח שקמה. אילן תאנה שגדל ביערים: סדן של שקמה. לאחר שנחתך ונשאר שרשיו באדמה נקרא סדן ואין נוטעין ירק להוכו דהוי ירק באילן: פיגם. עשב שקורין לו (ג) רוד"א בלע"ז: קידה. מין אילן של בשמים תרגום קדה קליעה וכתיב (תהלים מה) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך: חצוב. (ג) מין ירק ששרשיו יורדים בעומק האדמה ביושר ואינם נוטים לכאן ולכאן וכו תיחס יהושע את האדמה: מקירו

ן הזאב. כלב הכופרי (נב) והשועל. העזים והצבאים. היעלים (נג) והרחלים. הסוס והפרד. הפרד והחמור. החמור והערוד (נד). אע"פ שדומין זה לזה. כלאים זה בזה (נה): ן אין מביאין אילן באילן (נו). ירק בירק (נז). ולא אילן בירק. ולא ירק באילן. ר' יהודה מתיר ירק באילן (נח): ח אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה (נט). אין מרכיבין פיגם (ס) על גבי קדה לבנה (סא). מפני שהוא ירק באילן. אין נוטעין ירור (סב) של תאנה להוך החצוב (סג) שיהא

חיג. ח ירקות. ניחוסלמי ירק. פיגם גל"ג פינם. לתוך גל"ם בתוך.

שסובר ר"י דדוקא כשע"י ההרכבה הן מתאחין ונעשה על ידיהן פרי לו ירק משונה בהו אסרה התורה משום כלאים. וזה דוקא באילן ואילן לו ירק בירק אבל ירק ואילן שאינם מתאחין להשתות ולעשות ירק לו פרי אחר אע"פ שיוקיים זה מזה לא אסרה התורה. ח שקמה. פי' הר"ב דהכא הוא פירושו של הרמב"ם דריש מסכת דמאי וכן מפרש עוד לקמן פ"ו משנה ד. וכ"ל דאע"ג דהרמב"ם הייט בעוד שקמה הייט שקמה אלא דפירות שקמה קורא להו בעוד הר"ב הרתי ניחוסלמי וכמ"ש בריש דמאי בס"ד: חצוב. כתב הר"ב בו תיחס יהושע את האדם. גמ'

(א) אנדראון איין קרוים. (ב) רוישע איין קרוים. (ג) כתשב מין קיים הם עיין בפרק קמא דמס' ע"ז מ"ה ובס פירש הרמעורה חצב קיים ששמים מהם בשקרא והוא גל"א צוקער ראהר ועיין עוד שם בתוס' יו"ע בא"ד:

מלאכת שלכה

זל"ז כלאים זב"ז ולפי שאין שמון העולם מכירין רוב המינים טוב ליהר מכולן ע"כ: ן הזאב כו'. כלאי בהמה דתנן במתני' אחד כלאים בהמה ואחד כלאים בהרכבה. ובירושלמי. הא כלב עם כלב מפרי אינם כלאים דשניהם מין חיה ולית ביניהם רק שם לו'. ומתני' דלא כר"מ דהא אע"ג דפליג לק' בפ"ח דס"ל דכלב מין בהמה מ"מ כלב הכופרי מולדה הוא שהוא מין חיה ממלא דלדיהם כלב וכלב כופרי כלאים זב"ז. ירושלמי עוף לא תניתה הכא. מ"ר יוחנן אין תניתה מן דבר דלא הרגנון עם פסיוני אז עם מוום אע"פ שדומין זל"ז כלאים זב"ז. ר"ל אמר משנה שלמה שנה לנו רבי בס"פ הפרה וכן היה ושוף

ע"כ: ן הזאב כו'. כלאי בהמה דתנן במתני' אחד כלאים דהמסנה ואחד כלאים דהרכבה. ובירושלמי. הא כלב עם כלב מפרי אינם כלאים דשניהם מין חיה ולית ביניהם רק שם לו'. ומתני' דלא כר"מ דהא אע"ג דפליג לק' בפ"ח דס"ל דכלב מין בהמה מ"מ כלב הכופרי מולדה הוא שהוא מין חיה ממלא דלדיהם כלב וכלב כופרי כלאים זב"ז. ירושלמי עוף לא תניתה הכא. מ"ר יוחנן אין תניתה מן דבר דלא הרגנון עם פסיוני אז עם מוום אע"פ שדומין זל"ז כלאים זב"ז. ר"ל אמר משנה שלמה שנה לנו רבי בס"פ הפרה וכן היה ושוף

כיו"ב ע"כ. ופי' בתוס' כו'. אית דגרסי אין מרכיבין פי'. ופי' ר"י דמתני' דקתני אין מרכיבין ירק בירק מיירי בא"י אבל בחו"ל דשרי כלאי זרעים ואסור הרכבת אילן משו"ה בעי התם הרכיב שני דשאים דהוי הרכבת ירק מהו מי תהיב הרכבת זרעים בהרכבת אילן משום דכתיב בהן למינהו אז לא. ועוד אתריכו ע"ש: ח אין נוטעין כו'. כתב בס' הלבוש יו"ד סי' רל"ו בה' כלאי זרעים וז"ל ג"ל שזה אסור הוא משום הרכבת אילן באילן מינו ולא ידעתי למה כתבוה כאן בה' זרעים ע"כ: קידה. פי' ר"ע ז"ל מין אילן. אמר המלקח בשירובין מייתי למיפרך מינה מהסיא ברי' דקתני התם

יכין תפארת ישראל יכין

נב) הוא קטן ודומה לשועל: נג) נעמזע:נד) חמור מדברי: נה) לרמב"ם דוקא להרבעה. הם כלאים ולא להרכבה [ממ"ש בתי כלאים ק"ו]: נו) הכא מפרש דמה דאסריכן לעיל כלאי אילן. זהו דוקא בהרכיבם יחד. אבל להסמיכן שרי. וקיי"ל דהרכבה אפי' בח"ל אפי' ע"י עובד כוכבים אסור [י"ד רל"ה] אבל ירק בירק או שחורות ולבנות ממין א'. שרי. ואפ"ה נוהגין להחמיר.

משנה

והרא"ש כדפי' ההם: ן הזאב. מני לה הכא משום דבעי למימר בהו אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה כהני דלעיל: והכלב. בספ"ח אמרי' כלב מן חיה והכא הוי כלאים עם האחב דמ"מ שני מיני חיה ניהו. ויש לדקדק כיון שדומין זה לזה בחה ניכר בחיו מינו. ל"ל דקיים לה לחכמים הכי ואפשר משום שזה בן תרבות וגדל ביישוב וזה חיה גדל אלא במדבר וכן כלב כופרי ושועל. וכן המור ועגול שהוא חמור הבר אבל הרמב"ם וכ"ע כתבו דמדברי ויעודי. אינם כלאים עיין בכלר הגולה: היעלים והרחלים. נתמעט הכא דיעל מין חיה דלא כהעתור שכתב בפ"ג דל"ה מ"ב שהוא בשבר. וכ"כ הר"ש כאן דמתני' מוכח דחיה היא וכמ"ש הר"ב. ולהרמב"ם שבוכר מן הבהמה אין כלאים אלא הם אחד שבור ואחד עמא. הך דבזים ונצאים ויעלים ורחלים כלאים מדרבנן מ"ל לפנין הרבעה דאין מילוק בלקמן פ"ח: הסוס והפרד. פרד הוא הבא מן הסוס והחמור ואכור עם שניהם לפי שהוא יש בו שני מיני חיות ואכור פס זה שהוא מין אחד והכי אמרי' בפ' אותו ואת בנו ד' ע"ב הכל מודים שפרי עם האם אסור וכ"ש עם האב: ן אילן באילן. מ"ש הר"ב דאילן בירק באילן אבל נמי אסור כ"כ הר"ש מהיחוסלמי והרמב"ם בהיטרו פ"א כתב המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור על תפוח בחתכון או אתרוג בספוח לוקה פ"ב מסמע דוקא

נב) הוא קטן ודומה לשועל: נג) נעמזע:נד) חמור מדברי: נה) לרמב"ם דוקא להרבעה. הם כלאים ולא להרכבה [ממ"ש בתי כלאים ק"ו]: נו) הכא מפרש דמה דאסריכן לעיל כלאי אילן. זהו דוקא בהרכיבם יחד. אבל להסמיכן שרי. וקיי"ל דהרכבה אפי' בח"ל אפי' ע"י עובד כוכבים אסור [י"ד רל"ה] אבל ירק בירק או שחורות ולבנות ממין א'. שרי. ואפ"ה נוהגין להחמיר.

ראשונה

אילן מאכל ל"ל דפי' ההם: ן הזאב. מני לה הכא משום דבעי למימר בהו אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה כהני דלעיל: והכלב. בספ"ח אמרי' כלב מן חיה והכא הוי כלאים עם האחב דמ"מ שני מיני חיה ניהו. ויש לדקדק כיון שדומין זה לזה בחה ניכר בחיו מינו. ל"ל דקיים לה לחכמים הכי ואפשר משום שזה בן תרבות וגדל ביישוב וזה חיה גדל אלא במדבר וכן כלב כופרי ושועל. וכן המור ועגול שהוא חמור הבר אבל הרמב"ם וכ"ע כתבו דמדברי ויעודי. אינם כלאים עיין בכלר הגולה: היעלים והרחלים. נתמעט הכא דיעל מין חיה דלא כהעתור שכתב בפ"ג דל"ה מ"ב שהוא בשבר. וכ"כ הר"ש כאן דמתני' מוכח דחיה היא וכמ"ש הר"ב. ולהרמב"ם שבוכר מן הבהמה אין כלאים אלא הם אחד שבור ואחד עמא. הך דבזים ונצאים ויעלים ורחלים כלאים מדרבנן מ"ל לפנין הרבעה דאין מילוק בלקמן פ"ח: הסוס והפרד. פרד הוא הבא מן הסוס והחמור ואכור עם שניהם לפי שהוא יש בו שני מיני חיות ואכור פס זה שהוא מין אחד והכי אמרי' בפ' אותו ואת בנו ד' ע"ב הכל מודים שפרי עם האם אסור וכ"ש עם האב: ן אילן באילן. מ"ש הר"ב דאילן בירק באילן אבל נמי אסור כ"כ הר"ש מהיחוסלמי והרמב"ם בהיטרו פ"א כתב המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור על תפוח בחתכון או אתרוג בספוח לוקה פ"ב מסמע דוקא

מהלא בקיאין במינן: נו) מין בא"מ: נח) וה"ה איפכא וטעמיה משום דאין מתאחין. ולא"ק עכ"פ מדיוקיה זמ"ר. הוה כלאים: נט) עץ התאנה יערי כורהין נזנו ושרשיו שבארץ נקרא סדין ועי' לקמן (פ"ג מ"ד): ס) רויטעקרויט: סא) ווייסען לימטבויס: סב) עגף: סג) מין עשב ששרשיו עוקבין ויורדים בעמק בשוה. ובשם היחס יהושע א"ל. והוא

חס

מדלא אמר ונ"ל דשם"ל אילן סרק במאכל אינו מן הסורה לגמרי אלא מדרבנן ונ"ע אלא כתב אילן סרק בלא אפי' לאיסור: ירק בירק. בכדי נקפי' דמאי איכא הרכבה אפי' לזרעון ביחד אסור ולוקה וכ"ש הרכבה אלא כולהו גווני הרכבה קמ"ל והרמב"ם המעיר בתמוהו ירק בירק. והא דאמרה הולה מתני' בירק וכן במתני' דלקמן. לאו למעוטי הבואה וזרעים בודאי אינהו נמי אסור לאכנים אותן תוך האילן דכל הרכבה אסור באילן. אלא משום דבירק שייך לשון הרכבה עפי' דדמי כמו אילן באילן. דאינו הבואה וזרעים אפי' מכניסן תוך האילן לא שייך ליעבא דהרכבה בהו אלא בזרע תוך האילן. ומיהו לענין דיבא אדי ואדי הוי הרכבה וכ"כ בהגיה מדברי הר"ב לקמן רפ"ז. וכן משמע ממ"ש הרמב"ם בהגיהו שמותר לזרוע זרעים וזרע אילן בתחד וכן מותר לעבד זרעי אילנות ולזרעון בתחד שאין לך כלאים באילן אלא הרכבה לבד פ"כ. משמע דוקא לזרעון בתחד מותר אבל בתוך האילן אסור. ולהרמב"ד שם אף לזרעון בתחד אסור אבל בזה לאיתי בכתב הרא"ש בהל' כלאים מזרעים אין בהן הרכבה באילן אלא בזמורה דשם אילן עליה: ח בתוך סדן של שקמה. דקמ"ל אע"ג דסדן שקמה אינו מצוי הפירות אלו המלבינות הן ודמי לאילן סרק בת"ש מוי"ש פ"ו מ"ד וסל"א דאין זה אילן קמ"ל דאפ"ה אסור כמ"ש הר"ב לפיל דאפי' בתד

מקין

מקירו. לשון קור שהרא התחלה מקררת החלוב שהוא חם ביותר. פירוש אחר שתהיה עליו לגל לשון קורה: מימיה לתוכה. שהאבטיח לח ומלא מים: חלמית. בערבי כוסבז"ח וכלע"ז (ח) מלון"ל: **ת** הטומן לפת וצנונות. כדי שיהיו כשמרים תחת הקרקע שלא כדרך שתילה *)גלי דעתיה שאינו רולה בהשרשתן כגון שמטן אגודה של לפת ואגודה של לטוות יחד: אם היו מקצת עלין מגולין. משום שבת נקביה דאם היו כל העלין מכוסין אי אפשר ליטול אם לא שיזיז עפר

*) כד"ו וגלי. גדיש

ת הטומן לפת וצנונות תחת הגפן סס). אם היו מקצת עליו מגולין סס) אינו חושש.

ה"ג. שיהא סס שתהא. מקירו גילוגלמי מקירו.

בפירוש שהזכרתי]: **ת** לפת ולטוות. ופליגי הרמב"ם והראב"ד אי הוו כלאים זה בזה. הרמב"ם בפ"ג מהלכות כלאים סבירא ליה דלא הוו כלאים שפרייהן שוה ורלייתו כתב כסף משנה מהירושלמי. וכתב דנקט הכי משום דדרכן לאגדן ובאגודה מיירי כמו שכתב הר"ב ואו לו קתני. והראב"ד סבירא ליה דהוו כלאים. ומלשון רש"י בעירובין דף עז שכתב כלאים כלאי הכרם ירלה דסבירא ליה דדוקא קתני דהא בעינן שני מינים עם הכרם כדמסיק הר"ב בסוף פרקין ואם כן דוקא תרתי קתני וסבירא ליה כהראב"ד דלפת ולטוות כלאים זה בזה ומדברי הר"ב בפירוש מ"ה שכתבתי עליו שכובר דהולכין להקל היינו כדעת הרמב"ם בפירוש הירושלמי והולכים בלפת ולטוות להקל ולא הוו כלאים: **תחת** הגפן. שהוא רך וכולדלי יעברו שרשי הלפת ולטוות בו אפילו הכי מותר. כ"כ כ"מ פ"ג מהלכות כלאים: **אם** היו מקלת עלין מגולין. כתב הר"ב משום שבת נקטיה דאילו לכלאים אדרבה יותר מיחזי כדרך שתילה מה שהעלין מגולין. כן כתב הר"ש

(ח) פאפעלנקרוים.

מלאכת שלמה

הקידין מין ירק. ומשני דקדה סתם מין ירק-קידה לגבה מין אילן. וגם כל בו בסי' ל"ח קדה דומה לפיגם והמרכיבן מפני שדומין אל"ז הוי ירק באילן ע"כ: **שיהא** מקירו. פי' ר"ע ז"ל שני פירושים. ומלאתי שכתב עליהם הח' הרי"ח ז"ל וז"ל פירושים אלו קשים הרבה כי אינו סברא שהתאנה שהיא חשובה והיא לאוכל אדם ישאוה טפלה לחלוב שאינו למאכל אדם כדתניא בפ' מפנין שהוא מאכל לבהמים. ואו דשאר בבות אינן ע"ז הדרך. כגון אין תוחבין זמורה של גפן בתוך אבטיח שהרא האבטיח זורקת מימיה לתוכה הרי אמלת שתהא היא חוזרת על האחרון וכן אין זרע לפת וכו' שהרא החלמית משמרת לזרע הלפת א"כ גם כאן פירושו כן אין מותרין יחוד וכו' שיהא החלוב מקירו ליחוד בלומ' שיהא החלוב משריש ליחוד כי לפעמים אין היחוד יכול להשתרש בארץ ומשימין אותו בתוך עשב שהוא משריש וכ"ה מעשים בכ"י שהעשבים שאין לו שרש מעשים אותן בתוך שעורה שהיא משתרשת מהרה והירק נלבק בשעורה ויוצק ממנה עכ"ל ז"ל: אין תוחבין כו'. בירוש' פריך בלא כך שהוא תוחב הגפן לתוך האבטיח אינו אסור משום זרעים תחת הגפן לחפי' גפן יחידי בעי הרחקה ומשני כשהעמיק שרש הגפן והאבטיח למטה משלשה טפחים ושם הכנים זה לתוך זה ובמקום שהעגפים יוצאים חוץ מן הארץ רחוקים זה מזה כשיעור הרחקת זרע מגפן יחידי ברים פ"ו. דאי לאו הכי אפילו בלא תחיבה אסור להביא זרע תחת הגפן כדלקמן: [*שתהא מעמרתו. החלמית מדמיד הזרע ושומרו עד שיהא הזרע נשרש בארץ מלאתי שלמה

גמ' פרק אין נדין במסכת בילה דף כה. וסיים הרמב"ם ועל כן נקרא חלוב ע"כ. ונראה שר"ל על שם שחולב ומחלק הארץ ביותר לחלקים שוים. [*ועיין בפ"ק דע"ז מ"ה]: **אין** תוחבין זמורה וכו' שהוא אילן בירק. כתב הר"ש מעשה הירושלמי דמיירי כשהעמיק שרש הגפן והאבטיח למטה משלשה טפחים ושם הכנים זה לתוך זה ובמקום שהעגפים יוצאים חוץ מן הארץ רחוקים זה מזה כשיעור הרחקת זרע מגפן יחידי ברים פ"ו. דאי לאו הכי אפילו בלא תחיבה אסור להביא זרע תחת הגפן כדלקמן: [*שתהא מעמרתו. החלמית מדמיד הזרע ושומרו עד שיהא הזרע נשרש בארץ מלאתי שלמה

לא

בפירוש שהזכרתי]: **ת** לפת ולטוות. ופליגי הרמב"ם והראב"ד אי הוו כלאים זה בזה. הרמב"ם בפ"ג מהלכות כלאים סבירא ליה דלא הוו כלאים שפרייהן שוה ורלייתו כתב כסף משנה מהירושלמי. וכתב דנקט הכי משום דדרכן לאגדן ובאגודה מיירי כמו שכתב הר"ב ואו לו קתני. והראב"ד סבירא ליה דהוו כלאים. ומלשון רש"י בעירובין דף עז שכתב כלאים כלאי הכרם ירלה דסבירא ליה דדוקא קתני דהא בעינן שני מינים עם הכרם כדמסיק הר"ב בסוף פרקין ואם כן דוקא תרתי קתני וסבירא ליה כהראב"ד דלפת ולטוות זה בזה ומדברי הר"ב בפירוש מ"ה שכתבתי עליו שכובר דהולכין להקל היינו כדעת הרמב"ם בפירוש הירושלמי והולכים בלפת ולטוות להקל ולא הוו כלאים: **תחת** הגפן. שהוא רך וכולדלי יעברו שרשי הלפת ולטוות בו אפילו הכי מותר. כ"כ כ"מ פ"ג מהלכות כלאים: **אם** היו מקלת עלין מגולין. כתב הר"ב משום שבת נקטיה דאילו לכלאים אדרבה יותר מיחזי כדרך שתילה מה שהעלין מגולין. כן כתב הר"ש

מלאכת שלמה

הקידין מין ירק. ומשני דקדה סתם מין ירק-קידה לגבה מין אילן. וגם כל בו בסי' ל"ח קדה דומה לפיגם והמרכיבן מפני שדומין אל"ז הוי ירק באילן ע"כ: **שיהא** מקירו. פי' ר"ע ז"ל שני פירושים. ומלאתי שכתב עליהם הח' הרי"ח ז"ל וז"ל פירושים אלו קשים הרבה כי אינו סברא שהתאנה שהיא חשובה והיא לאוכל אדם ישאוה טפלה לחלוב שאינו למאכל אדם כדתניא בפ' מפנין שהוא מאכל לבהמים. ואו דשאר בבות אינן ע"ז הדרך. כגון אין תוחבין זמורה של גפן בתוך אבטיח שהרא האבטיח זורקת מימיה לתוכה הרי אמלת שתהא היא חוזרת על האחרון וכן אין זרע לפת וכו' שהרא החלמית משמרת לזרע הלפת א"כ גם כאן פירושו כן אין מותרין יחוד וכו' שיהא החלוב מקירו ליחוד בלומ' שיהא החלוב משריש ליחוד כי לפעמים אין היחוד יכול להשתרש בארץ ומשימין אותו בתוך עשב שהוא משריש וכ"ה מעשים בכ"י שהעשבים שאין לו שרש מעשים אותן בתוך שעורה שהיא משתרשת מהרה והירק נלבק בשעורה ויוצק ממנה עכ"ל ז"ל: אין תוחבין כו'. בירוש' פריך בלא כך שהוא תוחב הגפן לתוך האבטיח אינו אסור משום זרעים תחת הגפן לחפי' גפן יחידי בעי הרחקה ומשני כשהעמיק שרש הגפן והאבטיח למטה מג' טפחים ושם הכנים זה לתוך זה

*) נפנינו בעירוך איתא ובלשון אדמי הרבי. ובר"ש איתא ובלשון חכמים אחרי. ובלא"ש העתיק מהר"ם ובלשון חכמים אחרי. וכ' שהוא מה שחבר בגמ' שבת דף לה: בדברא טורבי א"ב אחרי שכן פירש"י שם שהוא העשב שנקרא מלוחת בלע"ז ע"ש:

יבין תפארת ישראל יבין

חם ביותר. גודעל רעבען בל"ח: סד) ר"ל שיהיה לתקרה ולגל על החלוב. לו שהוא לשון מקרלו: סה) רלעטע ריבבע: סו) האבטיח: סו) פאפפעל קרויט: סח) שהרא החלמית מרביד לזרע הלפת ושומרו

משנה

מהן קרק ואחד מחכל מאכל. והייט נמי דקמ"ל בפיגם ע"ג קידה. דפיגם גם הוא פקבר ולא חביב בכפ"ש דבביצים. וקמני יחוד של מאכה לתוך החלוב אחי' איט מתכוון לשם פרי אלא להקיום וכן אגודה של גפן באבטיח שהרא זורקת מימיה לתוכו אלא תיבש וכן לפת בחלמית שמשמרתו ובכל אלו איט מתכוון להבנת פירותיו ואחרי' בפ"ה מ"ז לא תזרע דוקא בכוונה. אפ"ה זהו כמי כוונה היא שהרי מרביב בכוונה אע"פ שאין מתכוון לפרי וקאמר קשה אמאי לקמא מתני' אילן קרק ופיגם ופשטין פירות אלא שהם מדבריות ולא מתני ליתני בהדיא אילן קרק שאינו עושה פירות בכל דהוי כוותא נפי. והשתא מתמה אלרבה דדוקא הכי אחרי דמ"מ עושין פירות אבל קרק לגמרי שרי אלא בהיר שלמי ולעיל בחנו שהרמב"ם לא אפשר כהירושלמי: אין תוחבין זמורה של גפן. ואם אסור מדלוייתא דכקתני שהוא אילן בירק אבל משום בלאי הכרם אינו אסור מדלוייתא דבכי' שני מינים בהדי כלמר דלקמן: **ת** הטומן. כתבו הסוס' בשבת ד' ג' טולה מתני' בלא הבריטו מיירי שאם הבריטו אסור ליטלן בשבת אפי' אינו חולה בהשרשתו שהרי לא נתכוון לזריעה אלא להעמין אפ"ה אסור בהשרשה וכ"כ בא"ה סי' ש"א ס"ח. וי"ש בפ"ה דמעשרות מ"ב: **הטומן** לפת

עד שישתרש בארץ: סט) בעמנוס אגודות של לפת לו לטוות מייריי. דגלי דעתי' דלא ליה בהשרשה. דאל"ל הייב בכולן [כסוס' שבת ד"ע] חוץ משבת דאפי' נתכוון לזרען בלא השרשה שרי ליטלן [מג"א ש"א סקכ"ב]: ע) רק משום

ראשונה

ולטוות תחת הגפן. הא דלא קתני סתם הטומן ירק תחת האילן כתב בכ"מ פ"ג מה"כ דגפן לבנותא הוא אע"פ שהוא רך ומכנסין שרשי הזרעים בגפן אפ"ה איט מושם משום כלאים כיון דדרך העמקה הוא. ולפת ולטון נקט לדוגמא דהכי דרכן באגודות וה"ה כל מין ירק כשהוא באגודה ומשום דביקר שביותא הכא כשהוא באגודה. ומ"מ זה נראה דוקא דולדלי כל ירק דרכו באגודה כדמוכח בכמה דוכתי ובדברים מעשרות ירק הנאגד. ויותר נראה משום דגפ"ה דבביצים תגן הטומן את הלוף בשביעית לא יפחות מאדבעה קנין על גובה עצם ופקח עפר ע"ג ושותנו במקום דביקת אדם ע"כ. וכל זה כדי שלא יהא נראה כזורע בשביעית וכאן איט חושש אף משום שביעית אפילו אין בו כל הנאלים הם. משמע דוקא בלוף וביוצא בו לא מני בהיכרא דאגודה לאוד דאפשר דבזריעה נמי דרכן לזרוע הרבה ביחד והלכך בעי' אתם היכר עפי' אבנבת קנין ובמקום דביקה. והלכך תני הכא לפת ולטון דבהו מני בהיכר אגודה לאוד. והרמב"ם פ"א מכל' שמיטה העתיק הך דהכא והך דלוף זה אצל זה כל אחת בלשונה משמע כדפי': **אם** היו מקלת עליו מגולין. הר"ש כתב דעלין מגולין מיחזי עפי' בזריעה ולא נקט לה בדוקא אלא מבוה שבת. ומדברי

הרמב"ם

ציונים

אין נותנין זרע. סוס' נחנין דף כ.: **ת** הטומן. שבת ג. קיב. עירובין מז:

חדושי מהרי"ח

צ"ל שהפרי ג"כ דומין והרי זה כאומר אף שבלפת וצנון לא הלכו אחר העלין רק אחר הפרי אפ"ה בלפת ונפוח הלכו אחר העלין דואיל והפרי ג"כ דומין ועל זה מקשה הירושלמי הרי צנון והנפוח דג"כ העלין דומין והפרי דומין כו' ומשני א"ר יונה כו' א"כ שפיר סיים הר"ש אחר פרי להחמיר אף שהעלין דומין וכן אחר שלין להחמיר אף שהפרי דומין דהא דהלכו בלפת ונפוח דוקא שני דברים דומין כאשר הוכרנו לעיל וכו' אבל לפי דברי א"כ הלפת והנפוח והצנון צ"ל שעליהן דומין והפרי דומין לפי הוכחתי ופירושי בר"ש וא"כ איך נאמר שהלפת והצנון אינן דומין הפרי מה האמר שהוא דומה לדומה ואינם דומין מכש א"כ גבי הלפת והצנון ג"כ העלין הוא דומה לדומה א"כ שפיר כתב הרב תוי"ט ובאמת בלפת וצנון הביא הרב הוי"ט במשנה פ' פלוגתא הרמב"ם והראב"ד אם הם כלאים או לא ע"כ מי שיש לו לב רחב יכול להעמיק כאן ואני פתחתי לו פתח כחודה של מחט ודו"ק היטב:

תוס' אנשי שם

ח חוי"ם ד"ה **חצוב** כו' פ' אין נדין כו'. הועתק בטעות מגל' הר"ש. אבל ציל כ"ב ר"ו. (רש"ש): **ת** במשנה **לפת** ולטוות. דע שיש ג' דעות בפי' משנתינו. א' פיעת הרמב"ם דחדתי בעינן לחתירה שיהיו אגודה ושיהיו גם מקלת העלין מגולין ואם חסר א' אסור מטום כלאים. ב' שיטת הראב"ד דבהדא מיירייהו סגי באגודה אף אלין העלין מגולין. או כשעלין מגולין אף בלא אגודה סגי. וכן בדאיכא תרתי לגרישותא אסור מטום כלאים. ג' שיטת הר"ש דפליג אתרוייהו וקפיד דוקא אאגודה. אבל עלין מגולין לא מסני מידי לעניי כלאים דאדרבא כשמקצתן מגולין טפי נראה דרך שתילה. והשתא נהני אתן הכי הכי קיימי לכולהו דוקיא דתרתי דאיכא למידק אמאי נקט התנא לפת בל' יחיד ולטוות בל' רבים ובתר הכי קתני אם היו מקלת עליו מגולין ולא קתני עליהן. וכתב לשיטת הראב"ד בפיר דייקא דמיירי בטמן לפת א' ואגודה של לטוות ולטוות כולן מכוסין ולפת מקלת עליו מגולין וקמ"ל מתני' דאע גופא דבחדא לעיטותא סגי ולאיכך לפת

חיט

לא משום כלאים עא) **ולא משום שביעית** עב). **ולא משום מעשרות** עג). **וניטלים בשבת** עד). **הזורע חטה ושעורה כאחת. הז כלאים** עה). **רבי יהודה אומר אינו כלאים. עד שיהו שני חטים ושעורה.**

עא) ט עליו בד"א עלין ובירושלמי העלין. שני בירושלמי שתי.

הר"ם. ואין נראה לפרש שדעת הר"ב כהראב"ד שמפרש ג"כ משום שבת. אבל סובר דאם לא היה מגודה אלא לפת יחידי כשהיו מקלת עלין מגולין שרי דאי דעת הר"ב כך לא היה צריך לפרש משנתו באגודה אלא דכפשטא אתיא. אע"ג דלהראב"ד ר' חייא כך שנאה למשנתנו כמ"ש בכ"מ. מ"מ אנן דלא תנינן הכי אין לנו לדחוק ולפרש כך: **לא** משום כלאים. כתב הר"ב כדרך שמוסיפין הבצלים בתלוש. וז"ל התוס' בשבת דף נ אומר ר"י דרגילות הוא שמתוספים מחמת להלוחית הקרקע כמו שאנו רואים שומין ובצלים שמתוספים אפילו כשמונחים בחלון. וכיולא בזה כתב הרמב"ם במ"ע פ"ב דשביעית: **ולא** משום מעשרות. פירש הר"ב אינו חייב כשיתלוש וכו'. וזהו פירוש הרמב"ם. ולמה שכתב הר"ב באיזך גם פירוש הר"ם. הוא ליה לפרש גם בזה פירושו של הר"ם שמפרש דאם היה משנה שנייה שדינה במעשר שני וכנכסו לשליש והוליאו ספיחין יהבינן מעשר שני לפי שאינו רואה בהשרשתן ואלא כדרך השרשה קיימי: **הרי** זה כלאים. לחיוב מלקות. אבל לענין איסור אפילו בלא זריעה כאחת יש איסור ואסור לקיימן כמו שמוכיחות המשניות דבמכילתין. וכתב הכ"מ סוף פ"ד מהלכות כלאים דמדרבנן הוא. דלא אסרה תורה אלא במפולת יד ולהכי דהוה מדבריהם הלכך הקילו בדרכים הרבה. ועיין בדברי הר"ב פ"ג מ"ד וה: **שני חטים ושעורה** וכו'. כתב הר"ב דלית הלכתא הכי אלא בכרם דלא אקרי כרם וכו' אבל שדה אקרי וכו'. וכ"כ הר"ם וש"מ דכלאים מיהא לא הוי בפחות משני מינים וברים פ"ח הקשה על זה דאכתאן (ויקרא יט) בהמתך לא תרביע כלאים ולא אמרינן שני מינין בבהמתך ויש לחלק עכ"ל. ולומר דבבהמה כשמרביע מין אחד על שאינו מינו הרי שני מינין מחוברין ומקרי כלאים. אבל בשדה כי תימא דאחד מינא עושה כלאים אם כן אין לך דבר שתוכל לזרוע בשדך. ועוד בבהמה שני מינים בבת אחת דהיינו כעין במפולת יד לא אפשר. [*ועי' פירוש בהמתך כלאים בתוס' דפסחים דף מז]: [*רבי יהודה אומר אינו כלאים עד שיהו שני חטים ושעורה וכו'. וכה"ג פליגי בפרק בתרא לענין כלאי בגדים לרבי יהודה

בידים: לא משום כלאים ולא משום שביעית. לא משום זורע כלאים ולא משום זורע בשביעית לא נמי אפילו הוסיף מחתים משום כלאים שרי דלאו דרך זריעה [הוא] ואם הי' מששית וכנכסו לשביעית והוליאו ספיחי' כדרך שמוסיפים הבצלים בתלוש אין בהם משום ספיחי שביעית: ולא משום מעשרות. אינו חייב לעשר כשיתלוש אותם ממקום שהצמיחם לכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ והאי לאו זריעה היא: וניטלים בשבת. לכתלושים דמו ואוחז בעלים המגולי ומוליאן ואע"ג דמזיז עפר ממקומו טלטול מן הצד לצורך דבר היתר ואינו נוגע בדבר האסור מותר: עד שיהיו שני חטים ושעורה. טעמא דר"י משום דכתיב

הוה ליה לפרש גם בזה פירושו של הר"ם שמפרש דאם היה משנה שנייה שדינה במעשר שני וכנכסו לשליש והוליאו ספיחין יהבינן מעשר שני לפי שאינו רואה בהשרשתן ואלא כדרך השרשה קיימי: **הרי** זה כלאים. לחיוב מלקות. אבל לענין איסור אפילו בלא זריעה כאחת יש איסור ואסור לקיימן כמו שמוכיחות המשניות דבמכילתין. וכתב הכ"מ סוף פ"ד מהלכות כלאים דמדרבנן הוא. דלא אסרה תורה אלא במפולת יד ולהכי דהוה מדבריהם הלכך הקילו בדרכים הרבה. ועיין בדברי הר"ב פ"ג מ"ד וה: **שני חטים ושעורה** וכו'. כתב הר"ב דלית הלכתא הכי אלא בכרם דלא אקרי כרם וכו' אבל שדה אקרי וכו'. וכ"כ הר"ם וש"מ דכלאים מיהא לא הוי בפחות משני מינים וברים פ"ח הקשה על זה דאכתאן (ויקרא יט) בהמתך לא תרביע כלאים ולא אמרינן שני מינין בבהמתך ויש לחלק עכ"ל. ולומר דבבהמה כשמרביע מין אחד על שאינו מינו הרי שני מינין מחוברין ומקרי כלאים. אבל בשדה כי תימא דאחד מינא עושה כלאים אם כן אין לך דבר שתוכל לזרוע בשדך. ועוד בבהמה שני מינים בבת אחת דהיינו כעין במפולת יד לא אפשר. [*ועי' פירוש בהמתך כלאים בתוס' דפסחים דף מז]: [*רבי יהודה אומר אינו כלאים עד שיהו שני חטים ושעורה וכו'. וכה"ג פליגי בפרק בתרא לענין כלאי בגדים לרבי יהודה

מלאכת שלמה

הר"ן ז"ל שם בפ' במה טומנין וה"ע דלא היא זריעה משום דבטומן אגודה עסיקי'. והכי פרישו לה בירושלמי באגודה שאין זו זריעה. ודוקא טומן שאינו רואה בהשרשתן אבל במתכוין לזריעה לא. והכי אי' התם בירושלמי. אבל יש מי שגורם אם היה מקלת עלין מגולה. ולפי גי' זו אין אנו צריכין להעמיד באגודה שאפי' אינו אלא אגמן או לפת יחידי כיון שמקלת עליונו מגולה אין דרך זריעה בכך עכ"ל ז"ל. וגם הר"ם ז"ל הביא דברי הערוך ודחה אותם ושוב כתב ז"ל מקלת עלין מגולין לענין כלאים ושביעית ומעשר נמי נקטינן לרבותא דאע"ג דמחזי כדרך שתילה במה שמקלת העלין מגולין אפ"ה אינו חושש כיון דאגודה טמון וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בהשרשתן. אבל לשון אם משמע דלדוקא נקטינן ולא לרבותא והיינו משום שבת ע"כ. עוד כתב ז"ל דבירושלמי רואה לדקדק דמתני' דלא בר"ם מדאצטריך למיתני ולא משום שביעית דהא אפי' ספיחי שביעית שרי ר"ש ברפ"ם דמס' שביעית ואסיק דאפי' לר"ש אצטריך למיתני דאין בהם קדושת שביעית וכו' ע"כ. אבל הרמב"ם ז"ל סובר דמשום כלאים נמי נקט עלין מגולין ולא כהראב"ד ז"ל שכ' דלא נקט ליה אלא משום שבת וכמ"ש שם בפ"ב דה' כלאים מהרי"ק ז"ל. ובירושלמי חזקיה אמר לא שנו אלא לפת ואגמות הא שאר דברים לא ור' יוחנן אמר לא שנו אלא לפת. היא לפת. היא אגמות. היא

יכין תפארת ישראל

משום שבת נקט מגולין דאע"כ אי"א ליטלן מבלי שיזיז עפר ממקומו: עא) משום זורע כלאים. לא הוסיף מחתיים תחת הגפן. ואע"ג דמותר לערב גרעין זרעים עם גרעין אילן ולזרעם יחד במפולת יד [כרמב"ם פ"א מכלאים ה"ז]. עכ"פ גרעין זרע עם זרע נפן אסור לזרען יחד: עב) בטומנם בשביעית. לא יהיה כזורע ומותריס. ואפי' הוליא ספיחין בטומינתו:

משנה

הרמב"ם והראב"ד נראה בספק דעלין מגולין דוקא שאין דרך זריעה בכך. ומי' פ"ם דמעשרות מ"ב: **הזורע** חטה ושעורה כאחת. מ"ש הר"ב דבבלאי הכרם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרגן במפולת יד טו'. והיינו בבלאי הכרם. אבל בזרעים בלא מפולת יד נמי אסור ולוקה וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ג מה"כ דין מ' ולא כתב"ם כ"ת בפ"ד והכיאו תוי"ע כתן דלא אסרה התורה אלא במפולת יד ולישתא וכ"מ מדברי כ"מ עלמו רפ"ם שם. וגם בבלאי הכרם נאסרו האילנות אפילו בלא מפולת יד אע"פ שאינו לוקה ולהרמב"ם אף במין א' עם

יכין

עג) דאינו חייב לעשר מה שהוסיף בטמינתו. דלאו זריעה היא: עד) דלאו תולש הוא. ואוחז בעלין ומוליאן. ואף דמטלטל להעפר. הו"ל טלטול מהצד לצורך דבר המותר. ואינו נוגע באיסור. דברי. ואפי' נתכוין שישאר שם כל השבת. לא הו"ל הטמן בשם לעפר. דאדרבה העפר משמש לגמון [מג"א שם]: עה) לענין מלקות. אבל לענין איסור כל ב' מינין

ראשונה

מכלן נאסרו ובזה מלקו עליו ומיהו אם זרע מין אחד לתוך הגפן ממש ויקה מדאורייתא אפילו ליכא שני מינים בכרמך. ולאו משום כלאי הכרם אלא משום הרכבת ירק באילן: ר"י אומר אינו כלאים עד שיהו שני חטים ושעורה. וכתב תוי"ע דה"ל ס"ל לר"י בגדים עד שיעלם פ"ב ואינו מכוון דבשלמא הכא אינו קרוי כרם בלא תרגן. אבל בגדים לא שייך זה. אבל הר"ם כתב שם לפרש נמי פלוגתא דר"י וחכמים לחכמים שני מינים סוי זריעה ולר"י לא הוי זריעה בפחות מג' ופ"ז מסיים דה"ל ס"ל לר"י גבי בגדים שאינו חבור פחות מג' :

תוספות יום טוב

כלאים. מי' שם פור ושו"ע שם סעיף יח: שביעית. מי' פ"ח מהלכות שמטה ויובל הט"ו: וניטלין בשבת. מי' פכ"ה מהלכות שבת הט"ו. סמג לאוין מה פור ושו"ע ח"ח סימן ש"ח סעיף ח: הזורע חטה. מוס' כ"ק נה. מי' פ"ח מהלכות כלאים ה"ב. פור ושו"ע יו"ד סימן רט סעיף ח:

תוספות חדשים

משנה ט [תוי"ט ד"ה] שני חטים כו' ועיין כו' בתוס' כו' עכ"ל. והתוס' שם דמו פי' הכ"ל משום קושית הכ"ל ומפרשים דזריעת כלאים משמע בכ' מיני זרעים וחרגן לאו מין זרע הוא עכ"ל.

(ממהורש"ח זצ"ל):

תוספות רע"ק

[אות ה] בתו"ח ד"ה תו"ט ד"ה שני לאו מין זרע הוא) ודעריין קשה לר' יהודה נהי דשדך היינו זרוע מ"מ נימא דלא חזרע כלאים היינו בחדי שדך שזורע מין אחר ודוי כלאים עם החבור לשדך כמו כלאים דבהמתך:

תוס' אנשי שם

לינו כלאים עם הגפן לפי המקצתו מגולה וסלמות ממי לינם כלאים עם הגפן לפי שהם אגודים. וה"ל הלפת לינה כלאים עם הגמות (לא הביאתי דהא הראב"ד כ' בהדיא שלא הפסו בירושלמי אגודה אלא לחודיע דהא דקתמר התנא לפת ואגמות שאין לפת ואגמות דוקא ביחד אלא לא לפת לא אגמות. מדה"ל) לפי שכ"ל יש בו הדא להתירא. אבל לשיטת הר"מ וכן לר"ש אין בידי לישב אלא עם מ"ש בהו"ע דנקט הד בגי' יחיד וחד בגי' רבים לרמות שהם אגודה שרבים נעשו אחד. ובזה י"ל ג"כ מקצת עלין דקאי על האגודה. (ש"ל): **ולא** משום מעשרות. ז"ל התוס' בשבת ע"כ בשלא הפריש מיירי דאי הפרישו לא היו מיעלין בשבת וא"ה בשלמא כלאים ושביעית אצטריך לאתמעינן דל"ג כשמתכוין להעמין אלו דלמא אתי לטועה אבל מעשר אמאי נקטה דאפילו הפרישו לא שייך מעשר כיון דליכא תום'. ואי נקטיה דשרי לעשר מן התלוש ממקו"א עליו או לעשותו מעשר על התלוש ול"ת דלמא אתי לעשר מן התלוש על המחובר לו לכיפך א"כ הו"ל לתנקט תחומה דבכל חוכתי דגל להזכיר תרומה ע"ז דאמר אין תורמין מן התלוש על המחובר (תרומות פ"א מ"ה) ואומר ר"י דרגילות הוא שמתוספין כו' ועל אותו תוס' קאמר דלא בעי עשורי ודוקא נקט הטומן אבל במתכוין לנטעה תוקש משום טוף. ע"כ:

(ויקרא יט) שדך לא תזרע כלאים וסבר דקרקע בלא זרע לא אקרי שדה ומשמע לא תזרע כלאים בהדי שדך שגזרע כבר וכן (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע כלאים דהייטו שני מיני זרעים בהדי כרמך ולא מחייב בכלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרגן במפולת יד. ואין הלכה כרבי יהודה. דקרקע אף על פי שאינה זרועה קרוי שדה אבל אינו קרוי כרם בלא חרגן הלכך הזורע חטה ושעורה כאחד חייב משום כלאי זרעים ואינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרגן במפולת יד:

מלאכת שלמה

בשאר אילנות שאינם רבים כגפן איכא למיתם להכי. ושבו בין לדעת הרמב"ם ז"ל בין לדעת הראב"ד ז"ל: בסוף פי' ר"ע ז"ל. עד שיזרע חטה ושעורה וחרגן במפולת יד. אמר המגלקא כר' יאשיה דגהוג עלמא כותיה ושלא מהגוקות בדבר דרבנן סברי בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים בשני מינין חייב בכלאי הכרם כגון חטה וחרגן או שעורה וחרגן ובכלאי זרעים כגון חטה ושעורה. ור' יאשיה ס"ל דכלאי זרעים חייב בשני מינים אבל בכלאי הכרם לא מיתייב אלא בג' מינים. ופעמא דבכלאי זרעים מיתייב בשנים ובכלאי הכרם לא מיתייב אלא בשלשה. משום דזריעת כלאים משמע שני זרעים וחרגן לאו מין זרע הוא. ור'

תוספות יום טוב

או חטה ושתי שעורים. ושעורה יכוסמת עו): יהודה שלש תכיפות הוי חבור. ולרבנן אף שני תכיפות חבור. מלאתי בפירוש שהזכרתי]:

תוספות רע"ק

מ"ש [אות ד] וכוסמת עיין תוי"ט פ"ק מ"ח דשבת ד"ח וברשינים:

תוס' אנשי שם

בר"ב ד"ה עד שיהיו כו' לא איקרי שדה. אין להקשות והא כתיב היום לא המלאתיכו בשדה וסמדבר מרגן לא זרועה די"ל שדה מקרי אבל לא שדך שלא עשה בו מעשה. אך קשה קרא דבהר דכתיב שדך לא תזרע ואפילו בשדה בור אסור ולאלא דר"ש הוצרך לפרש שדך לא תזרע בב' מינין לבד מהגזרע בשדה כי היכי דלא תקשי לאו דכלאי הכרם ג"ל והיכא דאיכא למדרש לא מוקמינן בלאוי יתירי להכי מפ' ר"י דלא מתייב בשני מיני זרעים לחוד משום כלאי זרעים. ולהכי ה"ל דב' גרעינין עם חרגן (דלא מקרי זרע כמ"ש התוספות בפסחים דכ:) לא מתייב. להכי כ' לא תזרע כרמך כלאים דבכה"ג חייב משום כלאי הכרם. (מר"ל):

תוי"ט ד"ה ר"י כו' בפי' שהאכילתי. כ"כ הר"ש וממנו למד לוהו הפי' שהאכיל אבל התוי"ט לא דק דהר"ש כ' שוד טעם לפלוגתא דר"י ורבנן דמ"ש אין זריעה פחות מב' מינין ומ"ש מב' מינין ממי הוי זריעה והא כתב דה"ג פליגי בכי תכיפות אבל לפי טעם המכר דשדה בזרועה היא לא נגע אותה פלוגתא דתכיפות ולא סגע (רמ"ן):

יכין — תפארת ישראל — יכין

מינין אסור עכ"פ מדרבנן אף שלא במפולת יד. כשזרעו סמוכים אסורים ממרלאים עין [רכ"מ כפ"ד מכלאים]: עו) פלוגתיי בלישנא דקרא. שדך לא תזרע כלאים. לה"ק אפי' באינו זרוע נקרא שדה. ולר"י לריך שיהיה זרוע מלבד הכלאים. מיהו בכרם כעל"פ. דבאינו זרוע לא מקרי כרם. וקיי"ל כת"ק [י"ד רל"ז].וג' מדרינות יש. להרביב אילן אסור גם בח"ל מדלוריי. ובלאי כרם אסור בח"ל רק מד"ס אפי' באכילה. מיהו דוקא בזרע חרגן

וב' מיני זרעים יחד במפולת יד. אבל מיתר לזרען סמוכים בח"ל וא"ל הרחק ביניהן [שם סכרל"ז]. ובלאי זרעים אפי' במפולת יד שרי אפי' לכתחילה בח"ל [רל"ז]. וכל מקום שאסור לזרוע אסור לקיים. אבל פירות כלאים מותרים אפי' בא"י חוץ מכלאי כרם. ובא"י אסור באכילה [ובהגאה] מדאורייתא. ובח"ל מד"ס. מיהו מותר לנטוע עקר המורכב:

הלכתא גבירתא — כללא דפרק א

פרק א משנה א יש מין א' נפרד לצורות הרבה. דרק באלו זוג זוג. אין בזוג כלאים. **בתבואה**: חטין וזונין. שעורים ושבולת שועל. כוסמין ושיפון. **ובקטניות**: פול וספיר. פורקדן ופופח. פול לבן ושעועים:

משנה ב ובירקות: קישות וסלפפן. חזרת וחזרת גלין. עולשין ועולשי שדה שנדלין בלי זריעה. כרישין וכרשי שדה כנ"ל. כוסבר וכוסבר שדה כנ"ל. חרדל וחרדל מצרי. דלעת מצרי ודלעת שלא נאכל עד אחר שיסמינוה ברטץ חם. פול מצרי וחרוב:

משנה ג לפת ונפוף. כרוב ותרובתר. תרדין ולענין:

משנה ד ובאילן. אגסין וקרוסמלין. פרישין וחזרדין. **ואלו** הזוגות אף שרומין זל"ו. הוה כל זוג כלאים. **באילן**. תפוח וחזרד. אפרסקין ושקדים. שזופין ורימין:

משנה ה ובירקות. צנון ונפוף. חרדל ולפסן. דלעת יונית ומצרית ורמוצה:

משנה ו ובבע"ח. זאב וכלב. שועל וכלב כופרי. עז וצבי. יעל ודחל. סוס ופרד. וחמור ופרד. חמור וערוד. כל זוג מתנך אף שדומה א' לחבירו יש בו כלאים:

משנה ז הרכבת אילן באילן מין בשאינו מינו או ירק בירק. וכ"ש ירק באילן או איפכא. כולן בשאינו מינו אסור אף בהו"ל. ואפילו על ידי עובד כוכבים:

משנה ח ומה"ט אסור ליטע ירק בסדן. ולא פיגם בקרה לבנה. ולא יחור תאנה בחצוב. ולא זמורה באבטיח. ולא זרע דלעת בחלמית:

משנה ט אינ"ג דלורוע גרעין זרע עם זרע אילן רק בשאר אילנות שרי: ולא בגרעין זרע עם זרע נפן. אפ"ה מותר לטמון אגודות ירק תחת גפן. כל שלא התכוין לזריעה. ואפילו הושרשו והוסיפו במקום שנטמנו לא מקרי זריעה לענין כלאים. שביעית. מעשרות. ואם מקצת עלי האגוד מגולה מותר להוציאן מהטמנתם בשבת כשלא הושרשו. **זרע** חטה ושעורה כאחת לוקה. אבל בזרען רק סמוכין פטור ואסור: שלש מדרגות הן. **הרכבת** אילן גם בהו"ל אסור מדאורייתא. אבל הפירות מותרים. **כלאי** כרם דוקא במפולת יד אסור לזרען בהו"ל מד"ס. וגם הפירות אסורים מד"ס. אבל מותר לזרען סמוכין בהו"ל. והפירות מותרים. **ובלאי** זרעים אפילו במפולת יד מותר לזרען בהו"ל. והפירות מותרין:

פרק ב א ימעט. פי' הר"ב עד שיפחת מרובע ויתבטל בתוך הסאה. דדבר תורה חד בתרי בטיל אלא דחכמים אסרו מפני מראית העין והם אמרו דפחות מרובע לסאה מתבטל. כך פירש בריש במס' שקלים. [*ותמיהא לי מילתא דלא שייך ביטול ברוב אלא כשאין ניכרין דבניכרין אין שייך לומר ביטול וכ"פ בש"ע י"ד ר"ס ק"ט ובתורת חטאת ר"ס ל"ט ובשני מיני תבואה הרי ניכרין וכ"ס בתבואה וקטנית דבמתני' דלקמן. וג"ל דקיים להו לרבנן שהתורה לא אסרה אלא כשרוצה לזרוע כלאים אבל כשאינו רוצה לא אסרתו התורה אלא שחכמים אסרו מפני מראית העין ונתנו שיעור לדבר גם פטרוהו בממעט מקצתן שהם אמרו והם אמרו וכן משמע בירושלמי מה אלן קיימין אם במתכוין לזרע אפי' חטה א' אסור אם לזרוע כלאים בכל מינין אחר ימעט [*ירושלמי כולל ימעט או יוסיף על סאה או פוחת מרובע לא כן א"ר אבהו בשם ר"י כל שלא ירחה ולא ימלא זה המין האחר]: [*ימעט. ירושלמי כולל ימעט או יוסיף על סאה או פוחת מרובע לא כן א"ר אבהו בשם ר"י כל שלא ירחה ולא ימלא זה המין האחר]: מלאכת שלמה

ר"ע מברטנורה

פרק ב א כל סאה שיש בה רובע. הקב דהיינו אחד מכ"ד לסאה שהסאה ששה קבין: **ימעט**. לותו מין

פרק ב א כל סאה שיש בו רובע א) **ממין אחר ימעט** ב). **רבי יוסי אומר**

ח"ג. א בו נל"פ בה וכ"ה נג"ע שם וכ"ה בירושלמי ומו"ק שם ומשם ג' רובע זרע.

ציונים

א כל סאה. מו"ק ו. נ"ב לד. תוס' נ"ק פא. תשובה הרשב"א סימן רנט. מי' פ"ב מהלכות כלאים ה"ח. טור ושו"ע יו"ד סימן לא פעיף ה:

תוספות רע"ק

פ"ב מ"א [אות ו] רובע ממין אחר ימעט) נלע"ד מסוגיא דב"ב דף צ"ד ע"א במה דמשני רובע דכלאים כי רובע דהכא דמי.מבואר דדוקא ברובע דהמישעון רוי רק

תוס' אנשי שם

פ"ב **א** תוי"ט ד"ה ימעט כו' אלא כשאין נכרין כו'.ע' נס' ע"ת שכ' דלשכתן בסנהדרין דמד בתרי בעיל אע"ג דמיכר האחד דכתיב אחרי רבים להטות ומיניהו ילפינן בעלמא כדאי בחולין יא. וי"ל דהאי ביטול דהכא כהכוח דהנן נפ"ג

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ב א) רובע הקב. והוא ל' מכ"ד לסאה: ב) קודם שיזרע ימעט המין המשורב או יוסיף על הסאה. וכ"כ במלא כלאים בשדהו שני בממעט

מין אחר המעורב בו עד שיפחת הרובע ויתבטל בתוך הסאה ומותר לזרוע ולא מיתסר משום זורע כלאים : יבור. מכיון שהוזקק למעט יסיר הכל משום *דמיתי כמקיים כלאים מכיון שהתחיל לברור אם לא היה בורר לא טולו. אבל תחלתו פחות מרובע שרי ואין הלכה כרבי יוסי : בין ממין אחד. בין אחותו רובע ממין אחד בין ממינין הרבה צריך למעט: לא אמרו אלא ממין אחד. דאין שני מינין מצטרפין לשיעור רובע: והחכמים אומרים כל שהוא כלאים *)לסאה. איכא בין חכמים לת"ק כגון סאה שעורים שיש בה רובע שבולת שועל וסיסמין לת"ק צריך למעט. לחכמים אין צריך למעט דאין שבולת שועל מצטרף לסיסמין כיון דלא הוו כלאים בסאה של שעורים והלכה כחכמים:

תוספות יום טוב

האיסורים שרבה עליהן שונג מותר מזיד אסור תמן*) אם מרבה לבטל איסור תורה וכה אם מרבה לבטל מצוי מלאים עין]: אומר יבור ג). בין ממין אחד בין משני מינין ד). רבי שמעון אומר לא אמרו *אלא ממין אחד. והחכמים אומרים כל שהוא כלאים

*) נד"ל אם וכ"ה בר"ם ד"ל. בתמת

מלאכת שלמה

*) נד"ל בסאה. במה

חטים ורובע של שעורים. אז צריך לברר למעט השעורים כי אע"פ שחטה מ' ושעורה מ' הוי כלאים זע"ז ה"מ כשהוא זורען בשנה אבל כשאינו מכוין אינו אלא מפני העין ע"כ. וכתב הר"מ בפ"ב מה' כלאים בד"ה בשלא נתכוין לערב ובשלא נתכוין לזרוע השני מינין אבל אם נתכוין לערב זרע בזרע אחר או לזרוע השני מינין אפי' היתה חטה אחת בתוך כדי של שעורים אסור לזרעה ע"כ והוא מן הירושלמי. ובפ"ק למו"ק מוכח דהאי יעמע היינו שאם זרע רובע הקב יעמעמו ויעקרמו. וכתבו שמה התוס' ז"ל שיש בה רובע. פי' כשרואה לזרוע דהא קתני סיפא ר' יוסי אומר יבור והא לא שייך במזרע כבר. מיהו בשמעתין דאיירי בכבר מזרע י"ל דל"פ ע"כ בשנוי קלת. וז"ל ס' האגודה בקצרו דברי הת"ס' ז"ל כל סאה שיש בה רובע ממין אחר יעמע אפי' נשרשים יש לו תקנה למעט ואפי' גדלו הרבה כדאמר פ"ק דמ"ק יוצאין אף על הכלאים.והא דאמרינן בפ' כל שעה זרוע מעיקרא בשרשה היינו בכלאי הכרם. ואפי' בכלאי זרעים נופן מותרין באכילה כדאמרי' פ' כל הבשר מה בהמתך היוצא ממנו מותר אף שדך היוצא ממנו מותר ע"כ. וכתוב בחדושי הרשב"א ז"ל בב"ב דף ל"ד כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר פי' הרב רביט שמואל קודם שזרע א"כ נזרעו קודם השרשה אבל לאחר השרשה כבר נאסרו. ולא היא שבכלאי זרעים הדברים אמורים וכלאי זרעים מותרין באכילה ובהנאה ולא אסרה תורה אלא כלאי הכרם כדמפורש במס' חולין ולאחר זריעה קאמר כדאמרי' דמחזי כמקיים כלאים ולאחר שנאמר בא' באדר משמיעין על הקנים ועל הכלאים וכך היא מפורשת במשקין ע"כ. וכירושלמי אין תיקון שיש בה אית תנאי תנו שנפל לתוכה ומפ' ר' יוסי בר' בון מ"ד שיש בה בתנום ומ"ד שנפל לתוכה במחובר שנגדל עמו ונקער יחד דנפל משמע ל' במפולת יד : רש"א לא אמרו אלא ממין אחד. ירושלמי היו שני מינין לא. עד היכן עד רובה של סאה אבל אם רבו המינין על רוב הסאה מודה ר"ש דמצטרפין. אע"ג דכל מין ומין לעצמו

יכין

כך [י"ד רל"ז ס"ה]. ואף דהו"ל מבטל איסור לכתחילה. דהרי רובע מדאורייתא ולוקה עליו [כרמב"ם פ"ב מכלאים]. וכ"ל טעמו משום דשעורים תלוין ומחוליין הלממ"ם [סוטה ד"ה ג'] ולכאן למימר דהרובע בטל ברוב מדאורייתא. דהרי מדמיכר כל גרעין במקומו לא שייך ביטול [כי"ד סקי"ט]. ואע"ג דבב"ד אזלינן בת"ר אף שביכר המיעוט. התם לא שייכא נוף החולק בטל. רק דעתו ודבורו. וזה לא ניכר. י"ל זהו בנוחא לי' שיזרע בתערובת משא"כ הכא שתערב ממילא וגם לא ניחא לי' כלל בתערובתן. דמי טפי לחנין שהתליטו דשרי לעתקן מה"ע מדלא ניחא ליה שיהבטלו [כי"ד פ"ד סקי"ו] והרי מבטלין קודם שיבוא לכלל איסור כדי שלא יעשה איסור בזריעה אינו רק מד"ס מפני מראית עין. שיחשבו אח"כ כשיראו אותן נדלין. ובמנעמע אינו מיכר כ"כ. מיהו בנוחא ליה שיזרע בתערובת אפי' חטה מ' בכרי אסור מד"ס (א) : ג) דמדהוזקק לברור יבדר הכל. ואע"ג שיוסיף על המין המבטל. אעפ"כ מדלריך לעשות מעשה לבטלן הו"ל כמקיים התערובות בכוונה. אבל בהי' מתחלה פחות מרובע. מ"ל : ד) שני ברובע. ואח"ק נמי קאי. ולא דמי לחלב ודם שנתערבו בקדירה. שכל מ' מסייע לבטל חבירו כי"ד סס' ל"ח. התם רק משום טעם האיסור הוא. וכיון שטעם האיסורים מבוטל זמ"ש לא נרגש

ישראל

פ"ב (א) אב"י דברי ר"ר אאמ"ו זצוק"ל הכ"מ. לריכין ביאור. ה) מ"ש דליכא למימר דהרובע בטל ברוב. לכאורה מוקשה. דהרי כתב

בועז

משנה ראשונה

פרק ב א ר"י אומר יבור. ולא אתפרש אי דוקא בנמעטע פליג ר"י דאם מגייר אחר שהתחיל למעט נראה כמקיים כלאים. אבל אם מוסיף על הסאה לבטל לר"י נמי שרי או דלמא ל"ש : בין ממין אחד בין משני מינים. והא דאמרי' בעלמא איסורין מצטלין זא"ז. היינו באיסורים הבאים עצם כיון דאתי בעצם זה מבטל א"ז שאין נרגש מעמו אבל הכא האיסור משום מראית עין בכל עניין נראה כבלאים. והלכך נת"ק אפילו אחד מן המינים אינו כלאים בסאה אסור דבכל גווני איכא מראית עין. ונראה דמראית עין דהכא אינו משום שנראה הכלאים לעין דהא יש מינים שדומין לגמרי בטעמה ובעלין ואפ"ה הם כלאים כדאמרינן בפ"ק שבתוקים בטעמן. והרי הטעם אינו נראה לעין. אלא כיון שהכל יודעין שזה מין אחר ואינו מחבבו יאמרו שכלאים מותר : ר"ש אומר לא אמרו אלא ממין מ'. דס"ל דעיקר החשש הוא שמא יתבונן ויזרע כלאים ובפחות מרובע לא חשבו שאין לך אדם מתבונן לערב כלאים דבר מועט שאין בו תועלת. והלכך תה"מ גופיה בשני מינים מותר שאין אדם עשוי לזרוע חצי רובע מין זה וחצי רובע מין זה:בל שהוא כלאים בסאה מצטרף. וס"ל דמה שאינו כלאים לא מבטיל שאין מצטרף לאסור אלא שמצטרף להתיר אם היו שם כ"ב רבעים וחצי רבע שעורים הרי הם פחות מרובע בטל ברוב. ואם היו כ"ב רבעים וחצי רובע שבולת שועל ונתערב בהם שאין שני מינים מצטרפין לאסור ה"ל אין מצטרפין להתיר אם היו כ"ב רבעים וחצי חטים וחצי רובע שעורים ונפל פחות מרובע בטל ברוב. ומשמע דוקא שעורים אין משלימין לחטים אבל זרעין משלימין וה"ה לחטים דבהא לא פליגי :

נד"ל

בתחן לזרעם אבל רבנן אסרו אפילו הבה מ' בתפן לזרוע אפילו לא ערב בכוונה לו כשעירב בכוונה אע"ג דבטלא עירב בכוונה אפילו בתפן לזרעם שרי אפילו מדרבנן בפחות מרובע. (מר"ן ורמ"ן) : בא"ד וכן משמע בירושלמי כו'. הקשה"ו ר"ש אומר כשם שאסרו להחמיר. היינו כמו שאין מצטרפין לאסור אלא ממין אחר) וכשם שאין מצטרפין לאסור כך אין מצטרפין להתיר כגון כ"ב רבעים וחצי רובע שעורים ונפל לתוכם פחות מרובע שדשים ירושלמי הובא בתר"ש. והרמב"ם בפירושו מפרש כן בדברי ר"ש בתנאי' שלאח"ז ר"ש אומר כשם שאסרו להחמיר. היינו כמו שאין מצטרפין לאסור כך אין מצטרפין להקל. ופת דאסר אח"כ הפשתן בתבואה זהו חוזר לדברי ת"ק ואמרינן דפשתן כורשני גינתי

תוספות אנשי שם

בפ"ג דפסחים נגע שבסדקי עריסה אם אין כזית במק"א בטל במיעוטו אע"ג דמיכר החמץ ע"כ. ואין זה דומה לתערובות איסור אכילה דהתם בטעמא תליא מלתא ופ"ז י"ל אף שבכר זרע כלאים ונעשה אסיסור מה"ת אינון בתר רוב וכבנן נתנו שיעור רובע ואם ממעטו שרי קנים. ולשאר זו ר' קונית תוס' בע"ז ס"ה ודה ס"ל נמה בגד שאבד בו הוט כלאים לא בטל במעוטו. וי"ל דתוס מיקרי דבר תמוב כמ"ש הכ"ח והפרישה בפי' רל"ח. אמנם מהוס' ורא"ש בנדה שם נראה דלא ס"ל ביטול זה ואפשרא ס"ל דה"ע דמוב דלא בטל דבל ב' מינים המותרים כ"א בפ"ע ונאסרו בשתערבו לא בטל כלל כיון דדוקא ע"י תערובת בא לאיסור ובכא דשרי ע"כ כמ"ש הה"ע וכ"כ התוס' בינמות פ"ג וכ"ב: דלא אסרה תורה אלא דומיא דזריעה דניחא ליה אבל להר"ב בשקנים הנתר מה"ת מבוש בטול כע"ל. ובשעת הרמב"ם לוקה אם זרע שבתערב בו רובע לבאה דס"ל דהוא בכלל מישורין הנמ"מ. וכ' בע"ח דמתני' דקתני בתמת אמנם אמנו בוותיה מסתבנא (ולין מזה דלויה כמודע) וס"ל דמ"ש בירושלמי דשרי להוסיף כדי למעט הרובע משום דאין בכאן איסור תורה אלא מראית עין מייבי קודם זריעה דלא עבה פעולת איסור לאפוקי בשאר איסורין יש בתערובתן איסור ממש מיהו בשמעטע קודם זריעה מותר לקיים אף אחר זריעה. ודעה אחרת יש לרבותינו של הר"ב בכיס שקנים ע"ם. וכ' עוד הרמב"ם בד"ח דשיעורו ברובע בשאין מכוין לערב פי' שתערובת הזרע בא מעצמו והוא יודע ויודע (דודאי בשעת זריעה ידע שיש בו דאלת"ה הא"ך לוקה) ולא מיתי"ל בתערובת אלא דלא קפדת לברר אבל אם כיון אפילו חטה מ' אסור לזרוע ולשון זה מורה דברובע לוקה אפילו היה ניתי"ל יותר בלא תערובת כיון דעכ"פ יודע שעשה איסור דומיא דאוכל בשר נבלה לתיאבון ואומר ניתי"ל יותר אם היה שחוטה ולא כהתוי"ע שכתב דמה"ת כל באיסור תלוי בניתי"ל אלא הדין כמו בשאר איסורין וכמ"ש הרמ"ז. ועוד הני אומר אפילו שבת דמלאכת אסרה תורה מ"מ בפסיק רישיה אף בלא מתכוין לרמב"ם חייב מה"ת ולא כהום' וערוך ואיכא ס"ר. ופ"ז לדעת הרמב"ם ברובע לוקה אפילו ל"ל בנתר ממנו. ובפחות אין אסור מה"ת אפילו

ספק

ציונים

יחכ"א. מיי' שם ס"ג. פור תש"ע שם :

ראשון לציון

משנה א [תוי"ט ס"ה] ימעט. ירושלמי כו' והכלא לת מרבה לבטל כו'. ביומ' שלפני איתא כרס סכא לת מרבה כו' :

תוספות רע"ק

רק חוסרא דכלאים אבל ביותר מרובע צריך למעט הכל. ואף לחד תירוצא בתוס' שם דקאי לישנא דקנסא. מ"מ הא כמה פוסקים פסקו כהך לישנא דקנסא כמו שפסק הטור ה"ם רפי' רכ"ם ובהגהות שם. ומ"מ י"ל דהוי דהוי ספיקא אם קיי"ל כלישנא דדינא או קנסא משה"ב בסוכר פירות ונמצא יותר מרובע מנעת לאסה מספק לא מחייבינן לסוכר לברור כולו הכא דידעינן דלא עריב בכוונה. דשמא כלישנא דקנסא וכמ"ש בב"י שם. וחכא בכלאים אזלינן לקולא כלישנא דדינא ואף ביותר מרובע הדין דיומטב כיון דמדאור' בלא"ח לא הוי כלאים אזלינן לקולא. ומ"מ לאיך תירוצא דתוס' דקאי גם ללישנא דדינא א"כ בודאי הדין דביותר מרובע יבור כולו.ועיין בשיטה מקובצת דחביא ג"כ כמה שיטות שסוברים דקאי גם ללישנא דדינא. ולדינא יש לדון דהוי כמו ס"ם להחמיר ספק דקיי"ל כלישנא דקנסא וספק דאף ללישנא דדינא צריך לבור את כולו. וחידוש שלא העלו תאחרונים כלל מזה. והרמב"ם רפ"ב דכלאים כתב זרע שנתערב בו זרע אחר אם היה אחד מכ"ד כו' עד שיטעט את החטים או יוסיף על השעורים ואם זרע לוקה. ותמהני דהא מבואר בסיניא דב"ב הנ"ל דבובע כל עיקר חמיעוט דוי רק דומיא דכלאים וגם בירושלמי דובא בכ"מ במקומו מבואר הא דמותר להניף ולא הוי כמבטל איסור כיון דמרבה לבטל מפני מראית עין היינו דמדאורייתא ממילא מותר כיון דלא עירב אדעתא לזרוע. וא"כ איך כתב הרמב"ם דזרע לוקה הא מדאורייתא לא הוי כלאים ויצל"ע ועיין בתשובת מוצל מאש סי' מ' : [אות ז] בהרע"ב ד"ה יבור.דמיהו כמקיים) לפ"ז בב' מינים צריך לבור כל הב' מינים כן בתב הר"ש.אבל הרא"ש בתב הי"ל דוקא מאותו מין שהתחיל לבור אם ישייר מעט נראה כמקיים אבל מין האחר כיון דאין בו רובע ולא התחיל לבור מעט לא הוי כמקיים : [אות ח] במתני' אלא ממין אחר) וכשם שאין מצטרפין לאסור כך אין מצטרפין להתיר כגון כ"ב רבעים וחצי רובע שעורים ונפל לתוכם פחות מרובע שדשים ירושלמי הובא בתר"ש. והרמב"ם בפירושו מפרש כן בדברי ר"ש בתנאי' שלאח"ז ר"ש אומר כשם שאסרו להחמיר. היינו כמו שאין מצטרפין לאסור כך אין מצטרפין להקל. ופת

ב במה דברים אמורים תבואה בתבואה. תבואה במין תבואה או בקטנית הוא דאמרן ברובע לסאה ימעט אבל זרעוני גינה שנתערבו בתבואה או בקטנית: א' מעשרים וארבע בנופל. מהן לבית סאה חצין כלומר כשיעור הזרע שזרעים מהן למקום שזרעין בו סאה של חצין. ושיעור המקום שזרעים בו סאה של חצין הוא המשיס אמה על ג' אמה ואין זורעים בו מזרעוני גינה אלא קב וחצי לפי שהן דקין וקב וחצי מהן יש בהן כדי לזרוע מקום שזורעים בו סאה של חצין נמצא לפי חשבון זה שאם נתערב בסאה אחת של תבואה או של קטנית או של זרעונים אחד מארבעה ועשרים של קב וחצי מזרעוני גינה שהוא אחד משישה עשר בקב חייב למעט. הלכך אם נתערב בסאה תבואה כגילה וחצי זרעוני גינה שהוא אחד מכ"ד בקב וחצי קב ימעט:

ב באמת אמרו. עיין בפירוש הר"ב ברישא פרק ב דתרומות: זרעוני גינה שאין נאכלין. מבואר בלשון הרמב"ם שכתבתי בתחלת המסכת ונמ"ש בספ"ט דשבת: **אחד** מכ"ד בנופל לבית סאה. פי' הר"ב אחד מכ"ד [של קב וחצי שהוא אחד] מכ"ז בקב. והוא רביעית הרובע. ושהוא כגילה וחצי מפורש בפ' כילד משתתפין בעירובין וכבר התבאר גם בסוף מסכת פאה. ונקרא טופל על שם שהזריעה הוא במפולת יד כ"כ רש"י בפרק המקבל דף קה ע"א. ומ"ש הר"ב שעיור בית סאה חצין הוא ג' על ג'. סייס בו הרמב"ם ויהיה מדת המקום אלפים וחמש מאות וכ"מ מן הארץ שיש בו

כלאים בסאה מצטרף לרובע ה): **ב במה דברים אמורים** ו). **תבואה בתבואה. וקטנית בקטנית. תבואה בקטנית. וקטנית בתבואה. באמת אמרו זרעוני גנה שאינן נאכלין** ז) **מצטרפין אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה** ח). **רבי שמעון אומר**

ח"ג. ב וארבע בינוסלמי וארבעה וכ"ה נב"ל ל"ז. כשם

מלאכת שלמה

ב בד"א מצטרפין. מלתא אגב אורחיה קתני דמצטרפין זע"ז לאסור. (הו"ע). וכ"ה בפי' הר"מ לפרק ו' וכתב תבין דברי הר"מ בביאור דברי ר"ש דהכא שהוצא בתוי"ט במשנה הקודמת: בר"ב ד"ה **אחד** מעשרים וארבעה כו' קב וחצי כו'. כ"כ גם הר"מ והוא מל' הירושלמי אבל בתבונו מזר בו ומס' כהר"ש דלא לו קאמר וכ"ל דיש מהן שנזרעין קב בכ"ם ואוסרין בכבולה ויש שנזרעין חצי קב בכ"ם ואוסרין בחצי בילה. (פ"מ): בא"ר **בתבואה** כו' תבואה וכו'. וכ"כ לק' בד"ה בכ"ם כו' ולא דק הכל"ל בסאה פחות רובע דאינו אסור אלא בערך מ' אל כ"ג. (רש"ס). ומ"ש לו של זרעונים כ"ל סתם זרעונים הנסים מזרעוני גינה שישורן כתבואה וקטניות. אבל זרעוני גינה שנתערב בזרעוני גינה שישורן בא' מט"ו בקב שנתערב בתוך קב ושבעה חלקי ט"ו מקב שביחד הם קב וחצי ותבואה בזרעוני גינה שישורן ברובע תבואה שנתערב בתוך קב ושבעה חלקי ט"ו מקב זרעוני גינה ופשוט. ולכאורה היה יכול לפרש דברי ר"ש בכ"ג דה"ק כשם שאמרו להתמיר בזרעוני גינה בתבואה כך אמרו להקל בתבואה מזרעוני גינה.

ב בד"א תבואה בתבואה. משמע ממתני' דכל מין תבואה וקטנית שיון שבולן שישורן ברובע. שבולן הרובע הוא אחד מכ"ד לזריעתו. שהרובע בטל בסאה והסאה הוא שיעור זריעת בית סאה בין בתבואה ובין בקטנית. וגם הרמב"ם בתבונו סתם כלשון המשנה. וירושלמי הביאו הר"ם מוכח דתבואה וקטנית נמי יש מהן די להן בזריעת ד' קבין לבית סאה ויש משלש ויש משתים: **תבואה** בקטנית וקטנית בתבואה. קמ"ל דאפילו אחד מכ"ד בנופל מהן אבל תבואה בתבואה בזרעונים לעולם שישורה ברובע: **באמת** אמרו זרעוני גנה כו'. אע"פ שאינן נאכלין. הרי"ז מלטרף. ולא"ק מלטרף. ולר"ם אפילו בשאינן נאכלים בסאה אמ"ל (ג) ו) דלריך רובע לסאה: ז) ר"ל אותן שגרעיני זרען אינו נאכל. רק הפרי או העלין הלומתי' מזרע [אב"ע ומ"ן של זרעונין הוא מ"ן המקיון כמו אשון בא עין] כזרע כרפס ולפת. אם נתערבו בתבואה. ולסומנא בעלמא נקט שאינו נאכל. דכל כה"ג זרע דק הוא: ח) ר"ל אם נתערב חלק כ"ד משיעור שלריך לזרוע מהן בבית סאה. בסאה תבואה. הר"ז מלטרף להיות כלאים. דבית סאה הוא ג' על ג' אמה. ועל אותו מקום זורעים סאה תבואה. מיהו זרעוני גנה שהן דקין זורעין על מקום כזה קב וחצי. דכל גרעין וגרעין לריך לגידולו רווח לבד. ולפיכך כשגרעיני הסאה הם רבים לריך רווח למקום זריעתן יותר ממקום שלריך לזרוע גרעיונים נסים שאין בהן רק מעט בסאה ולהכי מדלריך בתבואה ג' מכ"ד לסאה. שני בזרעוני גנה בסאה תבואה ג'

יכין תפארת ישראל בועז

ה וזה. משמ"כ הכא הזריעה מאיזו מינו נאסר. מיהו הא דקאמר דב' מיני מלטרפין. היינו רק לענין הרובע. אבל לא לענין הסאה ודו"ק (ב): ה) ר"ל בהתערבו ב' מינין בכבולה שועל וכוסמין. בסאה שעורים. והרי שבולה שועל אינו כלאים בשעורים. להכי לחכמים אמ"ל. ולת"ק מלטרף. ולר"ש אפילו בשאינן כלאים בסאה אמ"ל (ג) ו) דלריך רובע לסאה: ז) ר"ל אותן שגרעיני זרען אינו נאכל. רק הפרי או העלין הלומתי' מזרע [אב"ע ומ"ן של זרעונין הוא מ"ן המקיון כמו אשון בא עין] כזרע כרפס ולפת. אם נתערבו בתבואה. ולסומנא בעלמא נקט שאינו נאכל. דכל כה"ג זרע דק הוא: ח) ר"ל אם נתערב חלק כ"ד משיעור שלריך לזרוע מהן בבית סאה. בסאה תבואה. הר"ז מלטרף להיות כלאים. דבית סאה הוא ג' על ג' אמה. ועל אותו מקום זורעים סאה תבואה. מיהו זרעוני גנה שהן דקין זורעין על מקום כזה קב וחצי. דכל גרעין וגרעין לריך לגידולו רווח לבד. ולפיכך כשגרעיני הסאה הם רבים לריך רווח למקום זריעתן יותר ממקום שלריך לזרוע גרעיונים נסים שאין בהן רק מעט בסאה ולהכי מדלריך בתבואה ג' מכ"ד לסאה. שני בזרעוני גנה בסאה תבואה ג'

שיעור מאיזו תורה. והרי שיעורין הלמ"מ. אע"כ כדאמרן. ולע"ע דברי רתוי"ט בזבחים פי"ג מ"ו ד"ה ר"ח. דתמה על הרמב"ם דפסק במנחת מי חג בחג בחון פטור. מדנישוח המיס בחג אלא דאוריתא אלא הלמ"מ. דמ"ל מפורש בתורה. מה לי הלמ"מ. שהרי שתיים זו (כלומ' אינו אינו ולא יהיה כמוכות כ"ד ג') מפי הגבורה שמעתו. ואמה לא יהא חייב על מה שהוא הלמ"מ כעל דאוריתא. דהכל ממבר לני רק מפי משה. ואני לא זכיתי להבין ד"ק. דודאי שאני ושאני. היכא דמשה כתב ע"פ הגבורה המצוה להדיא בתורה. והיכא דלא הורשה לכותבה בתורה רק למוסרה בעל פה בתואר הלמ"מ. דהיכא ד ז כתבה משה בהדיא. בודאי להכי לא נזה אותו הקב"ה לכתבה בתורה. פדי שלא יענשו הב"ל השובר עליו. וכמו שהוכחתי מהר"ן דשבת להדיא. דאין עושין מהלמ"מ. ועי' מ"ש עוד אי"ה לקמן פ"ט מ"ח: (ב) אב"ו וג"מ כ"ל. דבשלמא דם וחלב הם שני שמות. משמ"כ הכא שם איסור כלאים חד הוא. דאמרו פירשה התורה איסור זה המין בפ"ע ושל זה המין בפ"ע. רק בלנה הכל באיסור דשדך לא תזרע כלאים ועי' נסי' ס': (ג) וכ' ע"ר רבינו

מאמ"ן

משנה ראשונה

ב בד"א תבואה בתבואה. משמע ממתני' דכל מין תבואה וקטנית שיון שבולן שישורן ברובע. שבולן הרובע הוא אחד מכ"ד לזריעתו. שהרובע בטל בסאה והסאה הוא שיעור זריעת בית סאה בין בתבואה ובין בקטנית. וגם הרמב"ם בתבונו סתם כלשון המשנה. וירושלמי הביאו הר"ם מוכח דתבואה וקטנית נמי יש מהן די להן בזריעת ד' קבין לבית סאה ויש משלש ויש משתים: **תבואה** בקטנית וקטנית בתבואה. קמ"ל דאפילו אחד מכ"ד בנופל מהן אבל תבואה בתבואה בזרעונין בתבואה שישורן אחד מכ"ד בנופל מהן אבל תבואה בתבואה בזרעונים לעולם שישורה ברובע: **באמת** אמרו זרעוני גנה כו'. אע"פ

דרובע דתבואה היינו נמי אחד מכ"ד בנופל מהן. דרובע לסאה הוי אחד מכ"ד וכל הסאה נופל בזריעת בית סאה. נהא תמיהי זרעונים דשיורן אינו אחד מכ"ד במה שנופל בכשיו שבא לזרוע כל הסאה אלא מה שראוי ליפול מהן כשזורען לבדן ואחד מכ"ד שראוי ליפול מהן הוא כגילה ומחצה ואחר כל הסאה: **זרעוני גנה.** פי' הר"ב שראוי ליפול מהן קב וחצי כ"כ הרמב"ם בפירושו. והר"ש כתב יש מהן שנופל קב ויש חצי קב. ובתבונו כתב הרמב"ם חדל נופל ממנו קב. וזרעוני גנה נופל מהן סאתים ושיעורן חצי קב: **מצטרפין** אחד מכ"ד. קתני לשון מלטרפין לומר דאלו דוקא מין אחד מזרעונים

ציונים

ב בד"א פי' שם כ"ל פול ת"ל שם פ"ט ו:

תוס' אנשי שם

ספק דר"ל מדרבנן דומיא דאם עיבר למטור דתרוייהו כחדא מתחא ע"ש. (ש"ל): במשנה **מצטרף** לרובע. לפוס רביעא משמע דאולי לשיטתם דפליגי בפ"ב מ"ו דעבלה אם שני מינים מצטרפים. וק"ל למ"ד בב"ב דרובע שביח יותר מרובע לא שביח א"כ הלוי עיקר בשביח ולא תליא מלתא אם מצטרפין ע"פ דין. א"כ במאי פליגי ר"ש ורבנן וכי פליגי במציאות אם שביח אם לא ולרבנן מאי נ"מ לי הוי כלאים בסאה או לא. ואפשר דלא פליג רבנן והוי ככל איסורים למר כדאל"ל ולמר כדאל"ל וכן ל"ל במ"ב גבי זרעוני גנה במצטרפין מ' מכ"ד בנופל לב"ם. וכן ל"ל לפרש במ"ג לאבא שאול גבי בגלה יעייר רובע לבית סאה ושוי"ל משום הצד כמ"ש הר"מ פ"ב ה"ז. (ש"ו): **ב מצטרפין.** מלתא אגב אורחיה קתני דמצטרפין זע"ז לאסור. (הו"ע). וכ"ה בפי' הר"מ לפרק ו' וכתב תבין דברי הר"מ בביאור דברי ר"ש דהכא שהוצא בתוי"ט במשנה הקודמת: בר"ב ד"ה **אחד** מעשרים וארבעה כו' קב וחצי כו'. כ"כ גם הר"מ והוא מל' הירושלמי אבל בתבונו מזר בו ומס' כהר"ש דלא לו קאמר וכ"ל דיש מהן שנזרעין קב בכ"ם ואוסרין בכבולה ויש שנזרעין חצי קב בכ"ם ואוסרין בחצי בילה. (פ"מ): בא"ר **בתבואה** כו' תבואה וכו'. וכ"כ לק' בד"ה בכ"ם כו' ולא דק הכל"ל בסאה פחות רובע דאינו אסור אלא בערך מ' אל כ"ג. (רש"ס). ומ"ש לו של זרעונים כ"ל סתם זרעונים הנסים מזרעוני גינה שישורן כתבואה וקטניות. אבל זרעוני גינה שנתערב בזרעוני גינה שישורן בא' מט"ו בקב שנתערב בתוך קב ושבעה חלקי ט"ו מקב שביחד הם קב וחצי ותבואה בזרעוני גינה שישורן ברובע תבואה שנתערב בתוך קב ושבעה חלקי ט"ו מקב זרעוני גינה ופשוט. ולכאורה היה יכול לפרש דברי ר"ש בכ"ג דה"ק כשם שאמרו להתמיר בזרעוני גינה בתבואה כך אמרו להקל בתבואה מזרעוני גינה.

הפשתן. מיי' שם ה"ה. פיר רש"י שם: **ג היתה שדהו.** מיי' שם ה"ג טור ושו"ע שם סעיף יג:

תוס' אנשי שם בצמרפת. ל' מקנה מפני שהפשתן נקראת גל' מקרא פשתה. (הו"ע). ולשנא דמצמרפת נ"ע לפי' הר"ב שהוא מדברי ר"ב ולפיכו ס"ל דלין ב' מינים מצמרפין ומצאתי בס' לח"ם שכתב שלדעת הר"ב נ"ל דגם ר"ם מודה בזרעוני גינה שכולן השוכן כאחד ומצמרפין ע"ש:

בו בחשבון התבורת חלפים וחמש מחות אחד שתהיה מרובעת תו עגולה לו משולשת לו על זולת תבנית זה נקראת בית סאה:

ג ויופך. כ' הרמב"ם יופך ויהפך אחד והם הבקיאים בלשון הקדש אפשר שהיה אצלם זה הלשון שהיו אומרים [יפך] והפך ועניין אחד וזה לינו חידוש בלשונינו שהרי יאמר ילך והלך והם שני ענינים והענין אחד וכשיהיה הפעל העבר [יפך] יהיה הפעל העתיד ממנו יופך ואופך עכ"ל. והטעם כי בבנין הכבד הנוסף נחי פ"ל יו"ד ישתנו בעתיד לו"ו כאשר תאמר מן ידע יודיע לודיע ומן יסף אל תוסף ראות פני (שמות י) ובא לירי תחת סמ"ך שהרי הוא יו"ד הנוסף בזה הבנין בין עי"ן ללמ"ד ומצינו בפתח (איוב מ) זכור מלחמה אל תוסף ולכך אין למנוע מלקרות יופך הפ"ל פתוחה: **אם** נמחה לא יאמר לזרע ט'. ואף על פי שהלמחים ניכרים הם שבולאי יהפוך טלם אפילו הכי יהפך מתחילה: כתלמי

בשם שאמרו להחמיר מ) **כך אמרו להקל** י). **הפשתן** (א) **בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה** יב): **ג היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים. ימתין לה עד שתתליע** יג) **ויופך** יד) **ואח"כ יזרע. אם צימחה לא יאמר אזרע ואח"כ אופך. אלא הופך ואחר כך זורע** טו).

כמה

חיג. להחמיר כך אמרו להקל גירוס' אף להקל וכ"ה גל"ם. **ג** לזרעה גל"ג לזורעה וכ"ה מירוס'. שתליע גירוס'לתי שיתליע. צימחה גל"ם צמחה וכ"ה גירוס'לתי.

כשם שאמרו להחמיר. דזרעונים דקים אוסרים בשיעור מועט באחד מכ"ד בטופל מהן לבית סאה כך אמרו להקל דזרעונים נסים שנריך מהן הרבה לזרוע בבית סאה אינן אוסרין בסאה חטין אלא אחד מכ"ד בטופל מהן לבית סאה כגון זרע פשתן שנריך שלש סאים לבית סאה חטים אין נריך למעט עד שיתערב מהן שלש רביעים בסאה והייט דקתני הפשתן בתבואה מצטרפת אחד מכ"ד בטופל מהן לבית סאה וכיון דטפל מהן שלשה סאין לבית סאה דהכי אמרינן בירושלמי נמצא סאין נריך למעט עד שיתערב מהן שלש רביעים של קב בסאה וכן הלכה: **ג** עד שתתליע. ושיעורה הוי כשתהא באדמן שלשה ימים בקרקע לחה וביבשה נריך יותר: **ויופך.** יהפוך הקרקע במחרישה בשביל שלא

מלאכת שלמה

וקטניות ע"כ. ועי' בפי' הר"ם ז"ל המובא ויובן לך יותר: בפי' ר"ע ז"ל. כגון זרע פשתן שנריך שלש סאין כו'. כ' עליו הה' ה"ר יהוסף ז"ל. פי' זה אינו נראה דאין זרע פשתן נמצא דקין. אך מ"מ אפשר לומר לנריך הרבה כי הרבה ממנו אינו לומח ומתקלקל והוא מרע זה אצל זה הרבה ע"כ. עוד כתב ז"ל וז"ל הפשתן בתבואה כ"ל שאין זה מדברי ר"ם מדלא קא' כגון הפשתן ותו דהא ר"ם ס"ל דאין שני מינין מצטרפין לרובע דתנן לעיל ר"ם אומר לא אמרו אלא ממין א' וא"כ היאך אמר כאן מצטרפת וכ"ע. עכ"ל ז"ל: **ג ויופך.** הרא"ד ז"ל ס"ל ע"פ התוספתא דאו יופך קאמר וכתב עליו הכ"מ דמ"ש דבתחלה שני אינו נראה שאם לא הפך כי התליע מאי הוי שהרי קופש לצמוח ומוסתת התוספתא אינה מכוונת ע"כ. וז"ל ס' הלבוש בי"ד סי' רל"ז בה' כלאי זרעים סעי' י"ג היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים קודם שיצמחו החטין ימתין לה עד שיפסדו ויתלשו בארץ כמו ג' ימים אם אותה שדהו רוח

יכין תפארת ישראל בועז

מ' מכ"ד מקב וחצי. והוא בינה ומחצה: ט) בזרעונים דקים. דאפי' בפחות מרובע ימעט: י) בזרעונים נסים יותר מהבואה לנריך מהן טפי מסאה לג' על ג' כפשתן וכו': יא) דמדהוא גם זורע מהן ג' סאה לג' על ג' [כך פי' הר"ב ע"ד הר"ם. **ותבואה** מאד שזה מכמיש המפורסם ופיני דאו ונא זה שזרע פשתן ליישאמעון בל"א הוא קטן הרבה והרבה מקטניות ותבואה. ולפיכך אין לנו לפרש רק כהרמב"ם דבבא דפשתן דבני מ"ק היא וקמ"ל דזרע פשתן אע"ג שאינו נאכל והוא דק. הוא נזרע בדוחק. וזורעין ממנו ג' סאה במקום שהוא ג' על ג'. **ובזה** יתורץ מה דק' להר"ב דאי דנקט פשתן מדהן זרע גדול. א"כ מ"ש פשתן דנקט טפי מאפונים הגמלנים בגדולי' הרבה והרבה מתבואה וקטניות. אע"כ כהרמב"ם דדבני מ"ק הוא וקמ"ל דזרע פשתן יוצא מכלל כל שאר זרעוני גינה] (ד):יב) דבים ג' רובע מהן. בסאה הבואה ימעט: יג) ר"ל עד שיתפשטו שרשים מהחטין כתולעים דקים. והוא ג' ימים בקרקע לחה. וביבשה לריך טפי: יד) יהפוך הקרקע במחרישה. דאז לא יצמחו שוב החטין: טו) והא דנקט לא יאמר ואו"ל לא יזרע ואח"כ יופך. נ"ל דקמ"ל דאפי' אם בשעת זריעה גלי דעתי' לספוך אח"כ אפ"ה אסור

אאמ"ו הגאון זצוק"ל וז"ל.וכ"ל דת"ק ור"ם נשמתי' בפ"ב דערלה דכל דשיעורן שוה מצטרפים לף בשמות מחולקים. משא"כ לר"ש שם. וכ"כ נ"ל דא' מכ"ל לשאה דנקט הייט כשיעור חצה פ"ב דחלה מ"ז עכלה"מ: (ד) אב"י דברי רבינו מאורן של ישראל זצוק"ל הכ"מ הם קלרים ועמוקים וזאת היא טוותם. א) לפי' רבינו דהפשתן בתבואה חוזר לדברי ת"ק. א"כ לרכין לומר. הא דאמר ר"ש כשם שאמרו להחמיר כך אמרו להקל.ר"ל רק בזרעונים נסים ביותר. לא בפשתן. ולא פירשו רבינו. דממילא שמעית לה מסי' י'. מיהו ה"ה דהוה יכול רבינו לשיטתו לומר דשיטת דהפשתן בתבואה הוא נ"כ מדברי ר"ש. וכמו שפירש ע"ל. דפשתן אע"פ שהוא דק. מכ"מ מרע בדוחק. וזהו שאמר ר"ש. כך אמרו להקל. ולא פי' רבינו כן. משום דטפי עדיף ליה לאוקמי הך סיפא כת"ק. דקיי"ל כוותיה. וכן פסק הרמב"ם בחיבורו פ"ב דכלאים. וכ"מ הייטי לומר. דהך סיפא הוא דברי הכל בין לת"ק בין לר"ש. ועי' בפירוש המשנה לרמב"ם כאן. דפירש האי כשם שאמרו להחמיר. ר"ל שאין ג' מינים מצטרפים להחמיר כמ"ש אליבא דר"ש. כך אין מצטרפין להקל. ועי"ש. ג') מה שפירש רבינו דהפשתן יוצא משאר זרעוני גינה. אין כוונתו הקדושה. דלרמב"ם פי' כן. דהרמב"ם כ' בפירושו לאורה בהיפוך. וז"ל זרע פשתן אינו מן הקטנית. אבל הוא כזרעוני גינה. רק כונת רבינו לאתוי בכלל בשיטת הרמב"ם דהך סיפא דהפשתן בתבואה הוא חוזר לדברי ת"ק. אבל בפרטיות הפי' כבר לו רבינו דרך סלולה בעצמו. דאלרבה דלת"ק זרע פשתן יוצא מזרעוני גינה. אלא מפני שזרע בדוחק. ומעמו וטיעמו עמו לנטות בזה מהרמב"ם בפירושו. דהרי הרמב"ם בעצמו בחיבורו שחיבר כמדע אחר פירוש המשנה שלו. חזר מדבריו ופסק בפ"ב דכלאים ה"ה.

משנה ראשונה

מזרעונים אלא אפילו כמה מינים מצטרפין לשיעור זה וכ"כ הרמב"ם והייטו בדאמרינן לעיל בני תבואה בין ממין אחד ובין משני מינים. וקמ"ל דבזרעונים נמי אע"ג דשורר שיטרא מצטרפין. והרמב"ם בחבורו לא הטתיק בזרעונים שמצטרפין. וא"ש הר"ב דזרעונים בזרעונים נמי דינא בזרעונין בתבואה מפי' הרמב"ם הטתיקו. אבל בחבורו לא הזכיר אלא זרעונים בתבואה וקטניות גם הר"ם לא הזכיר זרעונים בזרעונים: **הפשתן** בתבואה מצטרפת.להר"ב שמפרש דר"ש קאמר לה קשה לשון מצטרפת דמשמע שמצטרפת עם מין אחר מזרעונים והא ר"ש לית ליה ליכוף בתחני' דלעיל. והרמב"ם מפרש דהך הפשתן בתבואה קתמה היא ולאו ר"ש קא"ל: **ג עד שתתליע.** לשון הגא"ם כשמתפשטין

דבשתן

שלא ילמח הזרע: כמה יהא חרוש. שלא תאמר שהוא צריך לחרוש תלמים תלמים קטנים סמוכים זה לזה אלא כתלמי הרביעה כדרך בני אדם לחרוש אחר שחרד הרביעה שחורשים תלמים גדולים: כדי שלא ישייר רובע לבית סאה. שלא יסאר בארץ מקום שאינו מהופך אלא פחות מכ"ד בקרקע שהוא חורש דהיינו רובע קב לבית סאה ואין הלכה כאבא שאול: **ד** זרועה ונמלך לנטעה. שהיתה זרועה תבואה ונמלך לנטעה גפנים: גומם. לשון נוממו עם הסופי דפרק גיד הנשה [נב:] כלומר טורת הגפן סמוך לקרקע שלא ישייר גבוה מן הקרקע טפח: **ה** קנבוס או לוף. שמינים הללו אין התלעה וחרישה מועלה בהן לפי שמתקיימים בארץ שלשה שנים

כמה יהא חורש כתלמי [מז] הרביעה [יז]. אבא שאול אומר כדי שלא ישייר [יח] רובע לבית סאה [יט]: **ד** זרועה ונמלך לנטעה [כ]. לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך [כא] ואח"כ נוטע. נטועה ונמלך לזורעה. לא יאמר אזרע ואח"כ אשרש [כב] אלא משרש ואח"כ זורע. אם רצה גומם [כג] עד פחות ממטפח [כד] זורע ואח"כ משרש: **ה** היתה שדהו זרועה קנבוס [כה] או לוף [כו] לא יהא זורע

ח"ג. כמה נ"מ וכמה וכ"ה נר"ב ד"ו. יהא חורש ניומנלמי יהי חורש. כתלמי נמו"ל בתלמי. ד לנטעה ניומנלמי ליטע. זורע ואח"כ נכה"ל וזורע ואח"כ: ה קנבוס נד"ל קנבם.

בספרי הנבואה (תהלים נב) ושרשך מארץ חיים: **ה** [*קנבוס או לוף. פי' הר"ב שמינין הללו אין התלעה וחרישה מועלת בהן וכו'. והדר כ' ואין מהליעים

מלאכת שלמה

כמה יהא חורש. ס"א חרים: כתלמי. פי' הרמב"ם ז"ל תלם הוא בקע כו'. אבל רד"ק ז"ל כתב בשרש נדל וכשרש תלם בקעי המחרישה יקראו גדולים והנכונה יקרא תלם ע"כ: כדי שלא ישייר. פי' הר"ב שלא יסאר בארץ כו' לשון הר"ם ז"ל יש לפרש כו' (עי' בתוי"ט) וכפי' ראשון מסתברת: **ד** זרועה ונמלך לנטעה. לשון הר"מ בחבורו מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך כו'. וגם שם לא הזכיר התלעה בזו המשנה. ומראה לבראב"ד ז"ל ה"ל הוי הופך לזוד: **ה** היתה שדהו זרועה כו'. פי' וקצר הזרע כבר ונשאר העיקרין בארץ. לא יבא זורע ובא על גביהן זרע אחר. אע"פ שאותן העקרין. אין דרכן לצמוח עד ג' שנים כגון הקונבוס או הלוף. עד שיעקר העיקרין זהו פי' הרמב"ם ז"ל במשנה וגם בחבורו פ"ב. והראב"ד ז"ל פי' שאינו מדבר בזרוע וקצר אלא בזרעו ולא צמחו אבל אלא יחשוב עליהן שהגיעו אלא פעמים שהן שוהין זמן גדול תחת הארץ משנה לשנה ומצמיחין ע"כ. וכמו שפי' הר"ם והר"ע ז"ל. ובמנחות שם אמרי' דקונבוס ולוף אסורין מן התורה שאר זרעים מדרבנן. וכ'

הגה"ה. וז"ל ס' אלבוס ס"ד פי' רל"ו ס"ב.והר"ל במינים שאינם מתכל אדם אלא שהן דומים לכרם בענין אחר כגון קונבוס ולוף: ג"כ הם אסורין מה"ם בכלאי הכרם. לפי שהן גדלים הרבה ושושן אשכולות כגפנים ואיכא ערבוב שהן ג"כ דומין בזה לכרמך והן בלאים בכרם מה"ת ע"כ.והוא ל' הר"ן ז"ל שהעתקתי לק' בסמוך:

הרמ"ם ז"ל ק"ל היכן אסרה תורה קונבוס ולוף יותר משאר זרעים ע"כ. ורש"י ז"ל פי' אסרה תורה בכרם לאין זרעם אלא ב"ם להם שורש ג"ל קונבוס ולוף אסרה תורה לדתיב כרמך כלאים זרעים הדומין לכרם ובהך תוקן אסמולות* בעין ענבים ע"כ. ור"ח כהן פי' בתמיה קונבוס ולוף ולא שאר זרעים אחרים הא ולאי לכל זרעים לאוריתא ומיהו אין אדם אומר דבר שאינו שלו מה"ת משום דכתיב כרמך אלך ולא אל חבלך ולא הוי האיסור אלא קנסא בעלמא עכ"ל לפי' סוגיית הסלכה אשר שם והוא מתוס' חיוטיות. ותוס' ז"ל מוען דבריהם נפרש"י ז"ל וכתבו דלאו דוקא קונבוס ולוף אלא כל תבואה של ה' המינין הוי לאוריי' כמו קונבוס ולוף ע"כ. וכן ג"כ כתב הר"ן ז"ל בפ' ראשית הגז דהא דקאמר התם במנחות

יכין

אסור. מידו מדנקט הכי דוקא נבי אם אמחו. כ"ל דדוקא בשכבר אמחו אסור הכי. אי מדכבר אמחו דאמא ממלך. ואי מפני מראית עין. דהראוה שכבר אמחו ראוה שזרע שם זרע אחר. הא אם רק התליעו. דהראוה שזרע שם מין אחר לא ראוה שכבר זרע שם מין אחר שכבר התליע. וגם מדלא אמר עדיין. לא חיישינן לממלך. דשאי לומר אזרע ואח"כ אופך. ולפ"ז מה דנקט במשנה ד' זרועה ונמלך לנטעה לא יאמר וכו' מייתי בכבר אמחו. ורא"ל. דהרי בנומם עד פחות ממטפח שם באמת מותר לזרוע ואח"כ משרש. ע"כ טעמא משום דבנומם כה"ג אז ליכא חשש מראית עין ולא חשש ממלך. ומרהוי"ע לא משמע כן שהרי כ' דאמאה לרבותא נקט (ה): טז) פורכע בל"א. והוא תל גבוה שנעשה בין שורות המחרישה. וי"א שהן רוחב השורות העמוקות בעומק: יז) שא"ל להפוך במחרישה כל הקרקע. רק מניח תלמים רחבים כאותן שעושים אחר שורד רביעה לאמה ואע"ג שיאסר עפי מרובע לאמה. כיון דאינו אסור רק מד"ם. דלא חזרע כתיב. וזה לא ניח"ל בהערובתן. להכי בהופך וגלי דעתי' כך. ליכא הו משום מראית עין: יח) קרקע שאינו מהופך: יט) במקום אי וי"א אפילו ע"י לרוף הרבה מקומות שאינו מהופכין. לא יהיה רובע לאמה וכן מסתבר לפע"ד דמי עדיף מגתערב גרעיני אמה עם גרעיני רובע. דימעע כרים פרקן. אף שהגרעיני הרובע גדלין מפוזרין בהרבה מקומות: כ) לרמב"ם [בלאים פ"א ה"ו] דמותר לערב גרעיני זרעים עם זרע אילנות לזרען כא' מכ"ם לזרוע אצל אילנות. א"כ ע"כ הכא בנטועה בנפים מייר. דאינו בשאר אילנות רק להרכיבן צ"ז אסור. מיהו הראב"ד שם הוכיח מירושלמי דאף שאר אילנות אסור לזרוע אצלם זרעומים. [ורא"מ שם ייבב קושיתו] ועי' לעיל [פ"א מ"ח]. אבל אי"ל דלרמב"ם מייר הכא בשאר אילנות. ואפ"ה אסור מחשש הרכבה דגם מירק ואינן אסור מחשש הרכבה דגזע. אבל במרכיב תוך הגרעים מותר [כי"ל הל"ז] והרי הכא אינו זורע לו טעמ ע"ג הגזעין רק על הגרעים: כא) לאחר שהתליע: כב) אעקור ארשי הגטיעות: כג) כורת האילנות: כד) שלא ישייר טפח ממעל לקרקע: כה) בלשון לאטיעא מלת קלאבים הוא האגף: כו) מין בצלים:

תפארת ישראל

דבפשתן רק בג' רביעים בכל סאה. אז צריך למעע. לפי שב"ם. זורעין בו ג' סאה פשתן. הרי להדיא דאזלא הרמב"ם זרע פשתן מזרעוני גנה. וכמ"ש רבינו. ועי' מ"ש עוד בזה אי"ה בהלכתא גבירתא: (ה) אב"י וכן כתוב להדיא בתוס' כדברי ע"ר וכן משמע מירושלמי. ולא קשה מרישא. דאפי' בשם התליע הופך ואח"כ זורע. דשם נקט התנא הדין בשתם דאפי' בהתליע הופך ואח"כ זורע. אבל אם ניחא ליה לזרוע תחלה ומנלה דעתיה להדיא בשעת זריעה. שהוא רוצה להפוך. אז דוקא אם לממה צריך להפוך תחלה. לא בהתליע. וגם רב"א מצאתי שפסק כע"ר זצוק"ל. וראיתי להרב מהר"י פרענקל שהתקשה מרישא ונכנס בדחוקים ולפמ"ש בשיטת ע"ר זצוק"ל ניחא:

בועז

אבא שאול אומר כדי שלא ישייר רובע. כמעמא דאבא שאול דכי היכי דאמרי' בר"פ פחות מרובע בסאה בעל ואין מילוק בזה בין תלוש למחובר כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה"כ דין ז' והלכך ס"ל כשלא ישייר רובע בעל. ומהי דהחם לא אבי אלא בשתערב ממילא בלא טונה והכא היכי אבינן ליה לזרוע לכתחלה. ס"ל לאבא שאול כיון שמסתפר כל הסדה וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בכלאים וגם קפק הוא

משנה

אבא שאול אומר כדי שלא ישייר רובע. כמעמא דאבא שאול דכי היכי דאמרי' בר"פ פחות מרובע בסאה בעל ואין מילוק בזה בין תלוש למחובר כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה"כ דין ז' והלכך ס"ל כשלא ישייר רובע בעל. ומהי דהחם לא אבי אלא בשתערב ממילא בלא טונה והכא היכי אבינן ליה לזרוע לכתחלה. ס"ל לאבא שאול כיון שמסתפר כל הסדה וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בכלאים וגם קפק הוא

ראשונה

אמאי אין שם זרע במקום שאייר למי כגתערב ממילא. ותכמים ס"ל לכתחלה לא אבינן ליה בשום ענין ליכנס לספק איסור: **ד** ונמלך לנטעה. פי' הר"ב נפנים וכ"כ הר"ם דאינו אסור אלא אילנות אבי לגמרי ואין בהם אלא איסור הרכבה לאוד כדאמרי' בפ"ק: גומם עד פחות מטפח. דפחות מטפח כמאן דליתא ואין בו משום מראית עין כדאמרינן בפ"ב דמעיות:

ראשון לציון

משנה ד [תוי"ט ד"ה] אשרש לשון הרמב"ם כו' ומעינו לכרות השורש ולעקור אותו כו'. וז"ל רש"י ב"מ לח. דגם והדביש יצא טעם דובשנו ומתאין כמו (איוב ל"א) וכל תבואתי תאכל העקור אבשיה כו' וכ"כ הש"י כרשם לך לך בפסוק הולך ערירי כו' וכ"כ רש"י עוד פרשם הרומה כ"ז פ"ב באריסות נקרא לדשנו: [משנת ח] זרועה קנבוס. פי' הרע"ב על זה תמלא סוף פ"ה דכלאים:

תוס' אנשי שם

ג בר"ב ד"ה כמה כו' תלמים קטנים כו'. א"ה מל' זה משמע שמפ' תלם כהרד"ק (שהוכח בס' מ"ש כאן) ולפ"ז לא שייך לומר שמוסיף ל"ז שבאיסות ההלים אינו מרבה אלא אדרבה ממעט בחרישת הקרקע דבשהלים שמוסיף ע"כ בשאר המחריש קרים וכשאינם שמוסיף נקרא לדשנו: [משנת ח] זרועה קנבוס. פי' הרע"ב על זה תמלא סוף פ"ה דכלאים:

יכין

אסור. מידו מדנקט הכי דוקא נבי אם אמחו. כ"ל דדוקא בשכבר אמחו אסור הכי. אי מדכבר אמחו דאמא ממלך. ואי מפני מראית עין. דהראוה שכבר אמחו ראוה שזרע שם זרע אחר. הא אם רק התליעו. דהראוה שזרע שם מין אחר לא ראוה שכבר זרע שם מין אחר שכבר התליע. וגם מדלא אמר עדיין. לא חיישינן לממלך. דשאי לומר אזרע ואח"כ אופך. ולפ"ז מה דנקט במשנה ד' זרועה ונמלך לנטעה לא יאמר וכו' מייתי בכבר אמחו. ורא"ל. דהרי בנומם עד פחות ממטפח שם באמת מותר לזרוע ואח"כ משרש. ע"כ טעמא משום דבנומם כה"ג אז ליכא חשש מראית עין ולא חשש ממלך. ומרהוי"ע לא משמע כן שהרי כ' דאמאה לרבותא נקט (ה): טז) פורכע בל"א. והוא תל גבוה שנעשה בין שורות המחרישה. וי"א שהן רוחב השורות העמוקות בעומק: יז) שא"ל להפוך במחרישה כל הקרקע. רק מניח תלמים רחבים כאותן שעושים אחר שורד רביעה לאמה ואע"ג שיאסר עפי מרובע לאמה. כיון דאינו אסור רק מד"ם. דלא חזרע כתיב. וזה לא ניח"ל בהערובתן. להכי בהופך וגלי דעתי' כך. ליכא הו משום מראית עין: יח) קרקע שאינו מהופך: יט) במקום אי וי"א אפילו ע"י לרוף הרבה מקומות שאינו מהופכין. לא יהיה רובע לאמה וכן מסתבר לפע"ד דמי עדיף מגתערב גרעיני אמה עם גרעיני רובע. דימעע כרים פרקן. אף שהגרעיני הרובע גדלין מפוזרין בהרבה מקומות: כ) לרמב"ם [בלאים פ"א ה"ו] דמותר לערב גרעיני זרעים עם זרע אילנות לזרען כא' מכ"ם לזרוע אצל אילנות. א"כ ע"כ הכא בנטועה בנפים מייר. דאינו בשאר אילנות רק להרכיבן צ"ז אסור. מיהו הראב"ד שם הוכיח מירושלמי דאף שאר אילנות אסור לזרוע אצלם זרעומים. [ורא"מ שם ייבב קושיתו] ועי' לעיל [פ"א מ"ח]. אבל אי"ל דלרמב"ם מייר הכא בשאר אילנות. ואפ"ה אסור מחשש הרכבה דגם מירק ואינן אסור מחשש הרכבה דגזע. אבל במרכיב תוך הגרעים מותר [כי"ל הל"ז] והרי הכא אינו זורע לו טעמ ע"ג הגזעין רק על הגרעים: כא) לאחר שהתליע: כב) אעקור ארשי הגטיעות: כג) כורת האילנות: כד) שלא ישייר טפח ממעל לקרקע: כה) בלשון לאטיעא מלת קלאבים הוא האגף: כו) מין בצלים:

מהליעים לפי זה קשה מאי קאמר בתחלה שאין התלעה מועלה הא אין בהן התלעה. ולשון הר"ם אין להם התלעה וחרישה שעומדין וכו'. וכתב הרמב"ם שאינו יודע היאך עושות לשלש שנים ע"כ. ובפירוש שהזכרתי מלאתי קנבוס מן פשתן ובלע"ז קונבא. יש גרסי קרכום וגירסתם עיקר שהרי אותם שאנחנו קוראין אותו קנבוס עושה בכל שנה כמו פשתן. ובערוך מלאתי קנבוס ופירש לשם שהוא מין הבלין שמשימין בקדרה עכ"ל. ובסוף פרק ה כתב קנבוס קוטנו"א בלע"ז]: ספיחי אסטים. עיין מ"ש בפרק קמא דפאה משנה ד. ועיין רש פרק ז דשביעית. ומ"ש הר"ב לבנו דומה להכלת. לשון הרמב"ם שובעים בו תכלת. וכ"כ בפרק ט ממס' שבת משנה ה שובעים בו כעין הרקיע. אבל במורה חלק א' בהקדמה י' למדבריס כתב שהוא לבע שחור. ומלאתי בפי' הרא"ש בפרשת תרומה שכתב שיש קוראין לשחור תכלת בעבור שהיא תכלית הגוונים. [וז"ש הר"ב אי נמי מה שלומה וכו' קרוי ספיח ובפירוש החומש להרמב"ן בפרשת בהר כתב שנקרא כן לפי שהוא נספח אל קציר השנה שעברה מגזרת ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד) ע"כ. וכתב הרמב"ם ויש מן הלמח מה שיזרעוהו ויקצרוהו ואח"כ ילמח פעם שניה ושלישית כגון העשב כו' וזה הלמח שילמח בפעם שניה נקרא ספיח ועליו נאמר (ויקרא כה) את ספיח קציר ומה שילמח פעם שלישית נקרא שחיש ועליו אמר הכתוב (ישעיה לז) אכול השנה ספיח ובשנה השניה שחיש עכ"ל]: אין מחייבים אותו וכו'. פירש הר"ב העשבים קשים להתלתן כשמזרע למאכל אדם ובלאו הכי סופו לעקרם. וכ"פ רש"י בפרק מרובה דף פא והקשו התוס' דאין מחייבין משמע שאין אסור בהנאתו. ועוד דאם מחייבים ומתעלל לעקרן למה לא נחייבנו דהא איכא איסור כשמחייבים כדתנן בפרק ה דכלאים הרואה ירק בכרם ואומר לכשאחזור אלקטנו והוסיף מאתים אסור ונראה לר"י דאין מחייבין אותו לעקור דליכא איסורא שהרי הוא לא זרען אלא מאליהן באו ומשום מקיים כלאים ליכא דכיון דקשו להו עשבים דדוקא היכא דניחא ליה חייבוהו חכמים אלא שאם יהשבוהו שזרעם ע"כ. וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ב' מהלכות כלאים דכל שיש לאחוד שמזרעו אסור מפני מראית העין אבל בזמן שנראה שאין זה מדעתו של בעל השדה אלא מאליהן עלו אין מחייבין אותו למעט עד כאן. וכתב עוד ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם כשהיתה זרועה ערוגות ערוגות ולא גבול סביב. עד כאן. ואוקימתא בש"ס הכי הוא. [וז"ש התוספות משמע שאין איסור בהנאתו שיטת הרמב"ם וליתא כמ"ש ברש פרק קמא [דשקלים] ממתניתין דרש פרק ח: ואם נכש או כסח אומרים לו עקור. כתב הר"ב דהשתא גלי דעתיה וכו' מפני שהוא נראה כמקיים כלאים. ע"כ. וקשה דמ"ש מרש פרקין דאחר שמיעט רשאי לשיר המותר: ומיהו לפירוש התוספות שכתבתי

(א) איגריג. (ב) באקשארן איינע שאפשטן פרוכט.

מלאכת שלמה

קונבוס ולוף אסרה תורה ולא לאפוקי חטה ושעורה דכל ה' מינין ודאי כלאים מה"ת אלא לאפוקי שאר זרעוני גינה שאינם נאכלין דומיא דקונבוס ולוף שאינם כלאים בכרם כדתניא בתוספתא המירום והקיסום ושושנת המלך מין זרעים אינם כלאים בכרם. אלא דקונבוס ולוף לפי שגדלין הרבה ואיכא ערבוביא ועושין אגבולות בגפנים אסורים משום כלאי הכרם ע"כ. ולשון הרמב"ם ז"ל פ"ה אינו חייב מה"ת אלא על קנבוס ולוף וכיו"ב מזרעים שגפרין עם תבואת הכרם ופי' מהר"י קארו ז"ל דהיינו שאינם עושין אלא לשלש שנים כמו קונבוס ולוף שאינם עושין אלא לג' שנים כדתנן בפ"ב דכלאים כמו שתבואת הכרם אינו ניתר עד ג' שנים עכ"ל ז"ל: שאינם עושין אלא לשלש שנים. היא גירסת הר"ם והרא"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל גרס אע"פ שאינם עושין כדמוכח בפירושו למשנה וגם בחבורו. ושם השיגו הראב"ד ז"ל על גרסא זו ועל פירושו כמ"ש לעיל: וכן מקום הגרגות שעלו בהן מינים הרבה. נ"א שעלו בו: וכן תלתן כו'. בירושלמי כיצי מתני' וכן תלתן שהעלתה מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור. ר"ל לעקר דהייט עשבים אלא מעלו. וכן הא גרסת המשנה ס"פ מרובה לעקור ולאפשר שם היא בריאתה דהכי קתני לה התם תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור וכ' שם תוס' ז"ל והא דנקט תלתן שעלתה

תבואה. מיי' שם פ"ם. מול ושו"ע שם סעיף ם: מקום הגרגות. מיי' שם פ"י מול ושו"ע שם: וכן תלתן. נ"ק עא. ירושלמי פרק הספינה מיי' שם פ"ם. מול ושו"ע שם: אם נכש. מיי' שם פ"י. מול ושו"ע שם:

תוספות חדשים

משנה ה [הוי"ם ד"ה] אין מחייבין כו' שיטת הרמב"ם כו'. פי' דאם כשיטת הרמב"ם שסובר שכלאי זרעים אסורים בהנאה וליתא כו' ולאו לסניה והוא שיטת הרמב"ם וליתא כו':

חידושי מהרי"ח

משנה ה [תוי"ם ד"ה] ואם נכש או כיסח כו' כתב הרע"ב דהשתא גלי דעתיה כו' דאחר שמיעט רשאי לשיר המותר כו' עכ"ל. ונראה דעוקר הכל אינו פי' הכל וכל אלא הכל כל המינים הוץ ממין א' אבל באמת אינו צריך כל מין לעקור הכל רק צריך שיטעם כדינו. ועוד יש לומר דהא תני נמי מקום הגרגות שעלו בו מינין הרבה א"כ מסתמא היה מכל מין שוה ורחוק למעט מכל המינים שלא יהיה נשאר מכל המינים א' מכ"ד לכן נקם מלתא פסיקתא דעקור הכל ובאמת סמך על הדין כמו שהוא לעיל:

תוספות רע"ק

משנה ה [אות ט] שאינן עושין) והרמב"ם בפי' ובחבורו כתב דה"ק דאע"פ שאין עושין עד אחר ג' שנים מ"מ אסור לזרוע בתוך כך מין אחר עד שיעקור השרשים:

תוס' אנשי שם

ה ר"ה אין מחייבין אותו כו' והקשו התוס' כו'. פי' לדבריהם דאין מחייבין משמע שאין אסור בהנאה אף אם לא יעלם לעתיד. ועוד לפירושו אף אם יעלם לעתיד יהיה אסור בהנאה כיון שמחייבים ומתעלל כמו לכשאחזור אלקטנו כו'. (מהרש"א שם): בא"ד שיטת הרמב"ם. ה"ה ע' בשעה"מ פ"א מה' כלאים ה"ז שמביא בדברי התוס' ש"ל בהנאתו במקום בהנאתו ע"ש:

זורע ובא על גבידם כו') *שאינן עושין אלא לשלשה שנים כח). תבואה שעלה בה ספיחי אסטים כט). וכן מקום הגרגות ל) שעלו בהן מינין הרבה. וכן תלתן לא) שהעלה מיני צמחים אין מחייבין אותו לנכש לב). אם נכש או כיסח לג). אומרים לו עקור את הכל חוץ ממין אחד לד):

הרוצה

חי"ג. לשלשה שנים נל"ג לשלש שנים וכ"ם נירושלמי ונמשנ"ג לשלש השנים. תבואה נל"ם נתלקה מקנה זו לשנים ומפחיל כלאן ע"ש ויש נפרק זה י"ג מקנים וכ"ה נירושלמי. שעלה נכהל"ז שעלו. אסטים נל"ג אסטם. שהעלה נל"ג שהעלת ונל"ם שהעלת מיני עשבין וכן הוא נירושלמי ונג"ק שם שעלתה עם מיני עשבים. לנכש נג"ק שם לעקור:

שנים ואינן מהליעין: אסטים. לבנו דומה לתכלת קורין לו בערבי נ"ל ובלע"ז (א) אלדיק"ו ורגילים שכורתים אותו ותוזר ולומח ומה שלומח פעם שניה נקרא ספיח אי נמי מה שלומח מן הזרע הנופל בשעת קצירה קרוי ספיח: מקום הגרגות. שדשים בו תבואה וקטנית: תלתן. בערבי חולב"א ובלע"ז (ב) פינגריק"ו: אין מחייבין אותו לנכש. דבלאו הכי סופו לעקרם לפי שאסטים קשה לתבואה והעשבים קשים לתלתן כשמזרע למאכל אדם ומקום הגרגות נמי קשים לו הזרעים שמחלידים את הקרקע ומלקים אותה ולא חזי הוא למקום דישה: ואם נכש או כסח. דהשתא גלי דעתיה דניחא ליה באותם הנשארים שהרי עקר הכל חוץ מזה אומרים לו עקור את הכל מפני שהוא נראה כמקיים כלאים: נכש. שעקר הצמחים בידיו עם השרש: כסח. שחתך העלים והשורש

יכין

בז) אף אחר זמן והיפוך כנ"ל: בח) כ"ל דר"ל אף שאנחנו רואין בלומחין לגלגרים מהן שאינן מהליעין עד ג' שנים. ואף שיהפך יחזור ולומח. ואילה"ק עכ"פ מה שזרע השתא ע"ג יגמר בשנה זו ויתלבו מיד קודם שילמח הקנבוס בסוף הג' שנים. כ"ל דג' שנים דקאמר אין ר"ל ג' שנים דוקא. אלא ר"ל יש מהן מאחרין ויש מקדימין ללמוח תוך הג' שנים. והיינו כדבריו הכ"ל דחייבי' שאחר שיהפוך במחרישה שוב יתליע הקנבוס גם בשנה ע ולומח בתערובות: בט) ווייזעקרויע שעושין ממנו לאדיג. וספיחים

תפארת ישראל

הן גרעיני הזרע שנפלו בשעת קצירתו שחוזר ולומח בין התבואה שנזרע שם אח"כ. ונקט ספיחי מדמלו כך טפי. ממה שיהיה זרע אסטים מעורב בתבואה בשעת זריעה: ל) שדשין שם מינים הרבה: לא) פעמעכעל רגיל ללמוח ביע מינין הרבה: לב) לעקור ההערובות עם השורש. מדנתערב ממילא. וגם לא ניחא ליה תערובתן. דלמחיהן קשין למינין הללו. ומקלקלין מקום הדישה הכי [לא טוי] דיינו כסי' ב': לג) ר"ל אפי' רק חתך עלי התערובות. ושייר השרשים: לד) דאל"כ נראה כניחא

יכין

שלשה

והסרס נשאר בתרגום לא תזמר לא תכסה: ן משר משר. ערוגות ערוגות וכל ערוג' ממין אחד לבדו: שלשה תלמים של פתיח. כלומר מניח בין משר למשר ריוח שלשה תלמים של מחרישה מל' יפתח וישדד אדמתו (ישעיה כח) ובירושלמי מפרש שהם שתי אמות אורך ואח"כ מיצר והולך אם ירצ' עד שלא ישאר ביניהן בסוף*) המצר אלא כל שהו שהרי בכך הן נראים שלא מזרעו בערבובית: העול השרוני. כמלוא רוחב העול שחורשים בו בשרון דהייט בבקעה שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: וקרובים דברי אלו וכו'. שעיור שלשה תלמים ן משר משר מישר ליה) מבל מין לו). ב"ש אומרים שלשה תלמים של פתיח לו). ובה"א מלא העול השרוני לח). יוקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו לט): שכתבתי לא קשיא דהתם חכמים חייבוהו למעבד ואמרו דדין בכך. והלכך כשממעבד מפני החיוב חכמים אין נראה כמקיים כלאי' במה שאינו בורר את הכל. מה שאין כן הכא דלא חייבוהו כלל למעבד והוא עושה מעצמו ועוקר מקצת ומניח מקצת נראה ודאי במה שמניח כמקיים כלאים. אבל הר"ב פי' שכופו לעקור. אם כן לא היתרו לו אלא שיעקור ולמה לא תכני ליה נמי במישעו ואין לחלק כלל בין כשממעבד קודם שנזרע לממעבד אחר שכבר נמח דהשתא הכלאים זרועין ושומדין. דהא קי"ל דרוחה כלאים בשדהו ולא ידע בו כשזרע שחייב למעבד כמו בחלוש וסגי ליה בכך וכמ"ש הרמב"ם בפירושו לרים פרקין. ובחבורו פ"ב.

*) נד"ו האלר

ופיין במשנה ריש שקלים וכש"ם מסכת מ"ק ד' ו: ן שלשה תלמים של פתיח. לשון הר"ב ובירושלמי מפרש שהם שתי אמות רוחב וכו'. ולקמן משנה ח דבור ומיר מפסיקין לכלאים ובפ"ג משנה ו פירש הר"ב דשתי אמות בורות הוו הפסק. אם כן שתי אמות דלקמן אליבא דב"ש. ובירושלמי הכי איתא רבי זעירא ר"א בשם ר' חייא רובא עושה שתי אמות של שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא ע"כ. ומסתמא אליבא דהלכתא אתי לאמוציון והייט שיעורא דב"ה. והייט טעמא דהרמב"ם שפסק לדר"ח בפ"ד מהלכות כלאים והא דברים פ"ב דפאה מפרש שיעור בור ג' תלמים. והתם ר' יוחנן אמר הכי בירושלמי י"ל דשיעורא זוטא היא מדב"ה. ולענין פאה מודו ב"ה לחומרא דאפילו שיעור זוטא חייב בשתי פאות. אך קשה דא"כ ב"ה הכא לחומרא דבעינן שיעורא רבא לכלאים והו"ל למתני בעדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה ופיין

מלאכת שלמה

ן שלשה תלמים של פתיח. פי' הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה דהייט האדון כשתמצר יתבקשו בה בקשים מתרחבין ונקרא כל בקיע מהן תלם של פתיח. ואיט נכון דמה שייך כאן שם תלמים. ועוד דהיכי הוו בשלם מיניהו כשיעור שתי אמות דהייט י"ב ספחים. ועוד דפתיח משמע מל' יפתח וישדד אדמתו וכן פי' הר"ם ז"ל וגם הרא"ש ז"ל לכך נראה לפ' דה"ק ג' תלמים של פתיחת המחרישה והא דלא תנא ג' תלמים סתם משום דקא משער בתלמי חרישה דקה כשמתחילין לפתוח האדמה ולמעשי תלמי הרביעה לעיל תני הכי. וכך פירושא דשלשה תלמים של פתיח דכולה תלמודא כך ס"ל. הרש"ם ז"ל: בפי' ר"ע ז"ל. משר משר ערוגות ערוגות. פי' זה אינו נראה דא"כ הייט קרתת וקרתת אסור לכמוך ולריך הרחקה בית רובע. ע"כ נראה למשר נשון שורה. והפי' רוחב המשר שורע עושה אותו שיעור שלשה תלמים של פתיח. ואם יראה לעשותו פחות מזה רשאי הוא להיות פותח את המשר עד כ"ם. ובגבד שישאה בתחלתה רחבה ג' תלמים של פתיח באורך ג' תלמים כך מפו' בירושלמי וא"ל הרחקה כלל כיון שהוא עשוי שורות שורות כן מוכיח בירושלמי. וכ"ל כי בעבור זה אמר תלמים של פתיח כדי למעט תלמי רביעה שהן גדולים יותר ומה שאמרו

דלתתייה

יכין — תפארת ישראל — יכין

לי' במה שמשייר. והו"ל כמקיים כלאים. דדוקא במ"א לעיל שהתערב קודם זריעה. א"ל לברור הכל. משא"כ הכא שכבר הגיע שעת איסור. עוקר הכל. כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל. ואילה"ק הרי במשנה ג' שכבר זרוע ואפ"ה א"ל לעקור הכל. י"ל התם אף שכבר זרוע. עכ"פ בשעה שעוקר אין כאן עוד כלאים. ואי"ל דכמו במולא כלאים בשדהו סגי בממעבו עד פחות מחלק כ"ד [כי"ד רל"ו ס"ח] ה"ל מלת הכל לאו דוקא אלא ר"ל כל מה שמחויב לעקור. דהייטו עד שלא ישאר רובע לבית סאה. ליתא דיש לחלק הרבה דשאני הכא דיכם מתחילה כדי לקיים הנשאר. להכי לעקור הכל ממש לריך [וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מכלאים ה"ו]: לה) בעטבע אחוכה. אבל מרובעה נקראת ערוגה: לו) כל משר ממין אחר: לז) ר"ל מניח רווח בין משר למשר ג' תלמים. כלומר שעושה מי שרוצה לפתח ולשדד אדמתו דשיעור שלשתן יחד ב' אמות כך מניח בין ראשי המשרים.

משנה ראשונה

ן בש"א ג' תלמים. קא פשיק ותני הכי שיעורי דב"ש וב"ה בכל מין ומין בין ביקב ובין בתבואה. והא דאמרינן לקמן מ"ו תבואה בתבואה בית רובע ירק ביקב שאה פפחים אתם נקנקא שוה אלא נתתך ולא נתלק ערוגות ערוגות. אבל הכא משר משר איכא הפסקה וסגי בשיעור מועט ואמ"ג דיקב בית אתם סגי בשאה פפחים ושאר שיעורא מדאכא. כיון דשאה פפחים דאתם ע"פ כל אורך השדה והכא אינו אלא כמו ב' אמות הפסקה ומיצר והולך תביב שיעור זעיר. והא דלקמן מ"ע בקרתת יהבי חכמים שיעורא רבא אע"ג דאיכא הפסקה שנתחבה לקרמות. כבר כתב הר"ב במ"י דבתבואה מתמני' עפי' מבשורה והכא המשר אריך כמו שבורה והקרתת מרובעת ומשמע דמרובע תמיר כמו שדה שוה שלא נתחבה כלל. אלא

יכין

ע"ם לר"ת דמיקל מוכח בקרתת ולא תלריך הפסקה כלל סיכי פליג אב"ש ואב"ה דהכא בסנכות הפוכות לגמרי דלדידיה ל"ל בספך דקרתת קילא מתשר. ואם נפרש מתני' דהכא כפי' האחר בכתב הר"ם דלאו לענין הרחק איתתר שיעורי דב"ש וב"ה הכא אלא בהוחב המשר עצמו א"ש. אבל הרמב"ם פיהם נמי לענין הרחק כפי' הפני' של הר"ם וכפי' הר"ב: וב"ה אומרים אלא הטול. מ"ש תוי"ט דמשמע דשיעורא דב"ה להתיר הוא דהא גבי פאה אמרינן שלשה תלמים ותשום דהכא לחומרא והכא לחומרא. לא לריך לזה דודאי שיעור דב"ה דהכא אומר לבקל. והא דבפיאה לריך הפסק עפי' משום דהתם בין שתי שדות ומתיר עפי' לענין הפסק תשובה כמ"ש הר"ב פ"ג מ"ג. ואמ"ג דלענין כלאים בין

עפי

ציונים

ן הרוצה. מ"ו. שם פ"ל פ"ו. מוד ושו"ע שם פ"ו לב:

ראשון לציון

[משנה ו] ובה"א אלא הטול השרוני. פירוש בקעה ויש אומרים מקום יהודע בארץ ישראל. עמוק עמק שרון ועמ"ש בס"ד מ"ב פ"ו דב"ב:

חדושי מהרי"ח

משנה ו [הוי"ם ר"ח] שלשה תלמים של פתיח. לשון הר"ב ובירושל' כו' ולקמן פ"ח דבור תיר מפסיקין לכלאים כו' עכ"ל. הנה במשנה י' כתב שם הר"ב דבור דשם היינו בית רובע או יותר ובפ"ג מ"ו פ"ש שם הר"ב דשתי אמות בורות הוו הפסק היינו לר"י שם אבל לא לר"ע ולחכמים ואפשר שהיה מסופק להם בכמה הוא הטול השרוני ושלשה תלמים היה ידוע להם. ובלא זה קרובים דברי אלו כו' אוי מסקי לחש"א ולשולם ב"ה לקולא. והא דבעינן לענין פאה ג' תלמים הדא דנוכל לומר תלמים לחוד והתלמים של פתיח לחוד כמו שכתב הרב תוי"ם עצמו פ"ג משנה ג' ע"ש ודוקר דמסבר"א נראה אצל פאה אם היו רק נפרדות באורך ורוחב ב' אמות ואח"כ נתחברו אז נותן פאה אחת מן המקום ששם נתחברו וא"כ כלאים קיל מפאה אלא באמת אין ללמוד זה מזה דהלא כמה וכמה דרכים יש בזה המסכת שיוכל לזרוע קרוב מאד זה לזה רק החילוק על אחת תמונה נזרעה וחמעם הוא כמו שהביא באן הרב תוי"ם שמן התורה אינו אסור אלא שיזרע שני מינים במסולת יד וזהו הכל מדרבנן והם אמרו כל אחד סברא בכל תמונה אשר יזרע מר מחמיר בזה התמונה ומר מחמיר בזה דוק בכל המסכת ותמצא הכל:

תוספות רע"ק

משנה ו [אות י] וקרובין וכו') כן בתחני' שביעית פ"א מ"א:

עוד במשנה ג פ"ג. ועיין בפי' הר"ב ריש פרק ג דיבמות וריש פ"ח דחולין: ן ראש תור. כתב הר"ב ועל שמו קורין זית המחודדת ראש תור. ור"ל מכל חיזה תבנית שתהיה בין משולש בין מרובע לא. אחר תבנית וכן מבואר בפירוש הרמב"ם: נכנס בתוך של שעורים מותר. כבר כתבתי בסוף פ"ק בשם כ"מ דמן התורה לא נאסר אלא כשזרע במפולת יד וכבן אסרו שלא במפולת יד כ"מ שים מראית עין ולפיכך התירו על הרבה דרכים: מפני שהוא נראה כסוף שדהו. וכן בלשון הרמב"ם וכ"ה כסוף לריך ביאור. ואפשר דמלכנס הראש תור בשדה השעורים נחשבת הכניסה בכלל אותה שדה שהרי בה היא הלך כשאמו מתירין ונחשבה מכלל השדה שממנו יצאה עליו לומר שנראית כסוף שדה שיוצאה ממנו. אבל אין לנו לומר שהיא סוף שדה ממש שהרי היא בכלל השדה שבו נכנסה: מותר לסמוך לו. פירש הר"ב אצל שדה חבירו שלו. ומסייס הרמב"ם ובלבד שיסמכהו לשדה חבירו: שלו חטים ושל חברו חטים מותר לסמוך לו וכו'. ולא הוי משום מראית העין כמו באמצע שדהו. ולהכי תנן ושל חברו חטים דאילו ממין אחר משלו לא הוה מצי למתני ולא תלס של מין אחר דהא מותר לסמוך לו מאותו המין ובכ"מ בשם הר"י קורקוס דלרבותא דלא של מין אחר נקט הכי: של פשתן. פירש הר"ב שהרואה יודע שלא זרעוהו שם אלא כדי לבדוק שדהו

ן היה ראש תור חטים מ) נכנס ברתוך של שעורים מא). מותר. מפני שהוא נראה כסוף שדהו מב). שלו חטים. ושל חבירו מין אחר. מותר לסמוך לו מאותו המין מג). שלו חטים. ושל חבירו חטים. מותר לסמוך לו תלם של פשתן מד). ולא תלם של מין אחר מה). ר"ש אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין מו).

ח"ג. ן נכנס נד"ל ונכנס. בסוף נד"ל בסוף. רבי

תלס אחד של פשתן שאין לו בו שום תועלה אבל של מין אחר דאדם עצוי לזרוע ממנו תלס אחד בלבד אפילו לא זרעו אלא לבדוק שדהו אסור שהרואה אומר לגרסו זרעו כדי ליהנות בו: אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. אסור לסמוך תלס אחד שהרואה איט יודע דלבדוק שדהו

מלאכת שלמה

דליתנייה התם אלא ולאי כדאמרן. הרש"ש ז"ל: ן ראש תור. כראשו של שור ולדעת הרמב"ם ז"ל תור מן גאוו לחיך ז"ל בסוכה פ"ק. פ"נ סי' ג': מותר ר"ע ז"ל הוא פי' ולפי' ראש בתוריס. ופי' ל' הוא כ"כ הרש"ש ז"ל. וע' במ"ש לק' לסמוך לו מאותו המין. הפירוש שפי' הרמב"ם ז"ל וגם הוא הפי' שנראה יותר להר"ש ז"ל מלפרש מותר לנעל השדה של חטים לסמוך חטים אצל שדה מין אחר של חבירו ואין נראה

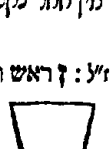

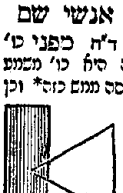

שלמה

כלאים בשדה חבירו אלא נראה כסוף שדה חטים ע"כ: ולא תלם של מין אחר. כתב הה' ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ברוב הספרים מלאתי מותר לסמוך לו תלם בשתן או תלם של מין אחר. אך יש ס"א דגרסינן ולא ע"ש. ולפי גירסא דאו ז"ל הסורי מחסרא וה"ק או תלם של מין אחר דברי ר"ש שר"ש אומר אחד זרע פשתן וכו' ע"כ. וזה שלא כדעת הירושלמי שמכתוב בסמוך נס שלא כדעת שום מפרש או פוסק: ר"ש אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. מן הירושלמי מוכח דר"ל מותר. דה"ג בתס ר' שמואל בשם ר' זעירא דר"ש כדעתיה דאמר לק' פ' המבריח אין אדם מקדש דבר שאינו שלו

יכין

דב"ה וקוני ב"ש והרי לא תשבינן בעדיות פ"ו: ט) אור הוא הכשיר זהב משולש שבראש הכשיר. והשאל על שם ערוגה משולשת: מא) ר"ל אם קרן ערוגת החטין נוגע לרוחב ערוגה השעורים: מב) דהרי נראים מובדלים וליכא ערבוביא דזוקא כשסמוכין ב' המינין אחרכו של ערוגה זו אצל אורך ערוגה אחרת לריך שיהיה המשולש שמרחיקים זמ"ז רחב בראשו כמלא עול השדוי. וכמשנה ו'. ומשא"כ הכא שאורך ערוגה זו נגד רוחב הערוגה האחרת שני גם בשמרחק המשולש בראשו הוא פחות מזה. אמנם נעשה כל היתירים הללו. היינו משום דהתורה לא אסרה כלאים רק כשזרען במפולת יד. ורק חכמים אסרו גם שלא במפולת יד משום מראית עין. ולהכי כמי התירו בכמה גווני. בשניכר שחשב בעל השדה לאיסור כלאים. ומשלך נתנו לך [אב"י עי' מ"ש בסי' ל"ד אי"ה]: מג) מותר לסמוך לחיטין שלו מין אחר כאותו של חבירו. דנראה כאילו גם זה שייך לשדה חבירו. והרי בין ב' מינין של ב' בני אדם א"ל הרחקה. מדכתיב שדך לא תזרע כלאים (ן): מד) דהרואה יודע דהלס א' פשתן לא חזי לכלום. ורק לבדוק שדהו עושה. והו"ל כזורע להשחתה. מיהו באמצע שדהו אסור לזרעו. דהו"ל מראית עין עפי. וכירושלמי. והא דנקט שלו ושל חבירו מין אחר. לא הוה אלי לאנקטו בסיפא. ולא של מין אחר. דהרי מין של חבירו מותר להסמיך. כסי' מ"ג: מה) אפי' התכוון לבדוק שדהו. עכ"פ הרואה איט יודע: מו) מותר (ן): דנפשתן

תפארת ישראל

(ן) כ"כ הרמב"ם בפ"ג מכלאים. ומה שהקשה הראב"ד שם דאמו רק לר"ש פ"ז מ"ה דדרש כרמך. כ"ל דרמב"ם לטעמיה אזל דפסק שם פ"ה ה"ח באמת הלכה כר"ש. ורכ"מ נלחק לייחב הרמב"ם יע"ש: (ן) ור"מ ור"ב כ' אסור. וקי"ל מירושלמי דמייתי הר"ש. דר"ש לקולא קא'. וכן מוכח לע"ד. דהרי בכ"מ נקט הפשוט קודם. כמו א' עשה שיש בו מוח וא' עשה וכו' (כפסחים

בועז

דאלמא כמלא עול השדוי. ומשמע דאם אינו מגיע לרוחב הערוגה אחרת שני גם בשמרחק המשולש בראשו הוא פחות מזה. אמנם נעשה כל היתירים הללו. היינו משום דהתורה לא אסרה כלאים רק כשזרען במפולת יד. ורק חכמים אסרו גם שלא במפולת יד משום מראית עין. ולהכי כמי התירו בכמה גווני. בשניכר שחשב בעל השדה לאיסור כלאים. ומשלך נתנו לך [אב"י עי' מ"ש בסי' ל"ד אי"ה]: מג) מותר לסמוך לחיטין שלו מין אחר כאותו של חבירו. דנראה כאילו גם זה שייך לשדה חבירו. והרי בין ב' מינין של ב' בני אדם א"ל הרחקה. מדכתיב שדך לא תזרע כלאים (ן): מד) דהרואה יודע דהלס א' פשתן לא חזי לכלום. ורק לבדוק שדהו עושה. והו"ל כזורע להשחתה. מיהו באמצע שדהו אסור לזרעו. דהו"ל מראית עין עפי. וכירושלמי. והא דנקט שלו ושל חבירו מין אחר. לא הוה אלי לאנקטו בסיפא. ולא של מין אחר. דהרי מין של חבירו מותר להסמיך. כסי' מ"ג: מה) אפי' התכוון לבדוק שדהו. עכ"פ הרואה איט יודע: מו) מותר (ן): דנפשתן

משנה ראשונה

שני שדות לא סני בשלמה חלמים ובשני בית רובע היינו להחתיר. ובפאה הוי מומלא בשיעור אזבר: ן מותר לסמוך לו מאותו המין. פי' הר"ב שנראה כסוף שדה חבירו מ"ב ומשמע דחבירו מותר לזרוע סמוך לשדה אחר והייט כר"י וכ"ש דפ"ז מ"ה דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ג דין ד"ז היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בשדה שעורים שמאחר שדך לא תזרע אין האיסור אלא שלא יזרע בשדה כלאים ולא נאמר האחרן לא תזרע כלאים ע"כ וכ"כ הראב"ד שם דלכ"י ור"ש מותר לחבירו לזרוע בכתלה ולא יעבתי למה כתב הכ"מ שהרמב"ם אינו מחיר לכתחלה כיון שכתב במפורש מותר לחבירו לזרוע בשדה ולעפתיה אזיל שפסק בפ"ה כר"י ור"ש ומתני' דהכא דקתני שמותר לסמוך מאותו המין של שדה חבירו וע"כ משום שנראה כסוף שדה חבירו הוא ומותר משמע בהדיא שחבירו מותר. והראב"ד שכתב דמתני' לא שרי לכתחלה אלא שמתחלה היו שני השדות זרועות בהיתר מותר אח"כ לסמוך ובלבד בשדה חבירו ע"כ ואינו מובן מה הפרש יש בין סמיכה לזרוע מתחלה כיון שבסמיכה זו זורע כלאים לכתחלה: ושל חבירו

מפני שדות לא סני בשלמה חלמים ובשני בית רובע היינו להחתיר. ובפאה הוי מומלא בשיעור אזבר: ן מותר לסמוך לו מאותו המין. פי' הר"ב שנראה כסוף שדה חבירו מ"ב ומשמע דחבירו מותר לזרוע סמוך לשדה אחר והייט כר"י וכ"ש דפ"ז מ"ה דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ג דין ד"ז היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בשדה שעורים שמאחר שדך לא תזרע אין האיסור אלא שלא יזרע בשדה כלאים ולא נאמר האחרן לא תזרע כלאים ע"כ וכ"כ הראב"ד שם דלכ"י ור"ש מותר לחבירו לזרוע בכתלה ולא יעבתי למה כתב הכ"מ שהרמב"ם אינו מחיר לכתחלה כיון שכתב במפורש מותר לחבירו לזרוע בשדה ולעפתיה אזיל שפסק בפ"ה כר"י וכ"ש ומתני' דהכא דקתני שמותר לסמוך מאותו המין של שדה חבירו וע"כ משום שנראה כסוף שדה חבירו הוא ומותר משמע בהדיא שחבירו מותר. והראב"ד שכתב דמתני' לא שרי לכתחלה אלא שמתחלה היו שני השדות זרועות בהיתר מותר אח"כ לסמוך ובלבד בשדה חבירו ע"כ ואינו מובן מה הפרש יש בין סמיכה לזרוע מתחלה כיון שבסמיכה זו זורע כלאים לכתחלה: ושל חבירו

תוספות רע"ק

משנה ז [אות יא] בהרע"ב ר"ה מותר לסמוך לו מאותו המין. של שדה חבירו) דמדינא מותר לזרוע חטים בצד שדה שעורים של חבירו דכתיב שדך לא תזרע כלאים אין איסור אלא שיזרע שדהו כלאים שלא נאמר הארץ לא תזרע כלאים ומש"ה אפילו זרע סמוך לשדה חטים שלו זרע שעורים ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו חזרע שעורים הרי זה מותר שנראה השעורים שבצד שדהו שהן סוף שדה חבירו הרמב"ם פ"ג הט"ז דכלאים. וכתב הכ"מ דוקא היכא דנזרעו תחלה ב' השדות בהיתר ואח"כ זרע שעורים והמשיכה עד שדה חבירו:

תוס' אנשי שם

ן הוי"ש ד"ה כפני כו' שהרי בה היא כו' מסמע שמס: נכנסה ממש כזה* וכן מסמע מלשון הר"ש אצל מל' הר"מ בפי' מסנת

ערוגה שבעתיק התוי"ט לק' וכ"ה בתוכן כפ"ג מסמע דמש' נכנסה לאו דוקא אלא ר"ל שגע כמו שמצייר שם ולפ"ז כסוף שדהו ר"ל שאע"פ שאינו סוף שדהו ממש דהכשורים ומי שלו הם כמ"ש נכו"ע וע' מה"פ: ד"ה שלו חטים כו' דאינו ממין אחר כו'. נס' ב"ד רולה לפרש דבזה יש ל"מ דאם גם של חבירו חטים אסור להסמיך לו מין אחר אף כשיחיק מהדה שלו כשיעור שאע"פ שמותר להסמיך לשדה חבירו מ"מ הכא כיון שני השדות הם חטים יסברו שהכל שדה אל א' והפסיק באמצעה עם מין אחר ולא הרחיק רק מלד א'. אבל אם של חבירו מין אחר אין אסור לסמוך שלא מאותו המין אח"כ לא הרחיק כשיעור מהדה שלו ולית דכהדיא כ' שם הרמב"ם היתה שדהו זרועה חטים ושדה חבירו שדה זרועה חטים מותר לזרוע תלם של פשתן כו' אבל מין אחר אסור לזרוע כן ב' שדות אלו שהן ממין א' עד שיחיק בתוך שלו ע"כ. הא קמן דאף בחטים ושעורים מותר לזרוע כל מין שיולה שמן לשדה חבירו ובלבד שיחיק בתוך שלו. (ש"ל):

שדהו הוא עושה: מותר לבדוק בתלם של פשתן. שהכל יודעים שאין מתכוין לקיים הפשתן אלא לבדוק שדהו אם היא יפה לפשתן והלכה כתנא קמא: **ח** חריץ. כרשם יערי וקורין לו בערבי אלקרטו"ם ושני מינים הללו דהיינו חרדל וחריע הן מזיקין לתבואה ואם לא שבעל השדה זרעם ורולה בקיומם לא היה מניח לאדם אחר שיזרע אחד משני אלו המינים סמוך לתבואה שלו הלכך נראה כמקיים כלאים בשדה: אבל

רבי יוסי אומר. אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן מו): ח אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע מח).

ומסיים הרמב"ם בפ"ג מהלכות כלאים וגמלא כזורע להשחתה. ובירושלמי הביאו הר"ם דאף תנא קמא דוקא במתכוין לבדוק שרי ומכל מקום אסור באמצע שדהו מפני מראית עין ובדפוס הירושלמי הגירסא משובשת: **ח** אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע. ופירש הר"ב שאני מינים הללו מזיקין לתבואה וכו' עד הלכך נראה כמקיים כלאים בשדה. עד כאן. גם הרמב"ם בפירושו יהיב טעמא משום שאלו המינים מפסידים וכו'. וקשה דאם כן אבל

שאר כל המינים מותר לסמוך ולעיל לא שרינן אלא תלם של פשתן ושאר כל המינים אסור. ["והכא נמי דתנן אין סומכין לשדה משמע דבין שלו בין של חברו של תבואה ולא של מין אחר. וכן נשון הרמב"ם בהדיא בסוף פרק ג' מהלכות כלאים היתה שדהו ושדה חברו שבלדו זרועים שני מיני תבואה. וידוע שאם תבואה אינו כולל רק החטה מיני דגן וכדכתב שם הרמב"ם בסוף פ"ק וממשנתינו הוא במשנה פ"ז דכדרים ולכך אין לומר דהכא מיירי שאדה של חברו זרוע חרדל וחריע וקמשמע לן דאפילו הכי אסור הוא לסמוך]. ועוד קשה מאי שנא דנקט הני ולא נקט ספיחי סניס דמזיק נמי לתבואה ולא שרינן לעיל אלא בעלו מאליהן. כדתנן בהדיא. והרמב"ם בחבורו סוף פרק ג' פירש הטעם בהפך שכתב מותר להקיף חרדל או חריע לכל מין חוץ מן התבואה מפני שאינן מזיקין אותה. והקשה בכסף משנה גם כן הקושיא דהא לא שרינן אלא פשתן וחירן בשם הר"י קורקוס דהא דנקט הכא חרדל וחריע משום התירא נקט להו דמותר לסמוך לירקות חרדל וחריע וסלקא דעתך אמינא שיהיה מותר לסמוך גם לתבואה קמשמע לן דלא. לפי שאין מפסידין אותה. וכל שכן שאר מינים שאסור לסמוך בין לירקות בין לתבואה עד כאן. אבל לפירושם דהכא אינו עולה זה התירון. ולקמן אכתוב קלת ייסוב. ומה שכתב הר"ב ואם לא שבעל השדה זרעם ורולה בקיומם. כלומר דאי אפשר ג"כ לומר שזרעם לבדוק בלבד דהא על כרחך אנן במתכוין לבדוק קיימינן דאי לאו הכי אפילו תלם של פשתן נמי אסור כמ"ש לעיל בשם ירושלמי אפילו הכי מפני מראית העין אסרו בהני שלפי שהן מזיקין הדבר נראה שאינו לא רלה בקיומם לא היה זורען כדי לבדוק שדהו בלבד הואיל ומזיקין. והיינו שסיים הר"ב הלכך נראה כמקיים כלאים. דעיקר קפידא אקיום כלאים אבל אזריעה ליכא קפידא דבמתכוין לבדוק קיימינן. אלא מפני שמזיקים יאמרו הרואים שלקיומן זרען. ומ"ש לא היה מניח לאדם אחר וכו' אתיא כרבנן דרבי יוסי במשנה י פרק ב דבבא בתרא דסברי על המזיק להרחיק עצמו. ["ואפילו להרמב"ם דמצריך שלשה טפחים להרחיק הא לא סגי לענין כלאים בירק בתבואה בפחות משלשה טפחים]. והאי דקאמרי ולא אם החרדל לדבורים רבותא קאמרי דאע"ג דדבורים נמי מזקי לחרדל כמו שאכתוב שם בסייעתא דשמיא. אפילו הכי לא יסמוך. וכ"ש דאסור לסמוך לתבואה שאין התבואה מזקת החרדל. ולפי שההלכה כרבי יוסי אינא לאוקמי מתני' נמי סתיה. וכגון שידוע שהשדה שבו זרוע החרדל יחריע היא של בעל שדה התבואה. וקמשמע לן דאסור לו להניח לאחר לזרען. דאע"ג דלא אסרינן אלא כשהוא בעצמו זורע לו כדדייק הרמב"ם בפרק ג' מהלכות כלאים שלא נאמר האדם לא תזרע כלאים אלא שדך לא תזרע כלאים הלכך מותר לאחרינו שיזרע בגד שדה חבירו של חטים. הכי נמי נידק אנן מדלא קרינן תזרע הזי"ן בקמץ ודגושה מלשון נפעל. והוה משמע שלא תהיה מזרעת בין על ידו בין על ידי אחרים אלא קרינן תזרע הזי"ן בשבא ורפויה שמשמע אתה לא תזרע שדך. אבל אין איסור לאחר שזרע מין אחר בתוך שדך כשזורע לעצמו. וקמשמע לן מתניתין דאפילו הכי באלו המינין אסור להניח לאחר לזרוע משום הרואים שיאמרו שאי אפשר שהניח לאחר שיזרע בשדהו אלו המינין סמוך לתבואתו. אלא הוא זרען. ולפי זה ניחא נמי דנקט הני הרתי דהא באחר שזרען קיימינן ולא דמיא למאי דאסרינן לעיל כל המינין חוץ מתלם של פשתן דלעיל כשהוא עצמו זורע. אלא שלשון הר"ב והרמב"ם בפירושם לא משמע דאיירי באחר אלא בעצמו. וגם קושיא השניה דאמאי לא תני ספיחי סניס עדיין במקומה עומדת. [*ואולי י"ל בזה דאין דרך לזרוע ספיחי סניס אלא ערוגה ולא תלם כל שכן שדה שלימה]: ["וחריע.

מלאכת שלמה

כך הוא אומר בני כלאי זרעים אין אדם חוכם דבר שאינו שלו: ר' יוסי אומר ט'. דר' יוסי לא חיים לגראית העין ות"ק חיים לגראית העין כיון שהוא באמצע שדהו. ור"ש ס"ל דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו כלומר ומתוך דלא מיתסר משום חבירו לא מיתסר נמי משום דנפשיה. ור' יוסי נמי אע"ג דאית ליה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהנאת דהמסכך את גפנו מ"מ אסר הכא בשלו.

הר"ם ז"ל. וכתב הר"מ בחבורו אבל אם היתה שדהו זרועה חטים מותר לחברו לזרוע בשדה שעורים שנאמר שדך לא תזרע כלאים אין האיסור אלא שיזרע שדהו כלאים שלא נאמר האדם לא תזרע כלאים ע"כ: **ח** אין סומכין וכו'. פי' כשיש לו שדה תבואה ואין אצלה שדה אחר והוא בא לסמוך לאותה השדה הרחל וחריע אסור אע"פ שאינו אלא מן הצד אבל שאר מינים מותרים. ומה שאמר לעיל

פירש

יכין

כו) דבפשתן ליכא משום מראית עין (**ח**): מה) ווילדער זאפרען. וקאי אמתני' דלעיל דמיירי בשלו ושל חבירו. ה"ג מיירי דשל חבירו תבואה

תפארת ישראל

בועז

מאינו פשוט. אז אפי' קאי אקרא נקיט שאינו פשוט] רק היכא דנקט בין בין. וכדלשכתן נמי (פסחים כ"ו ב') לא יפטרנה לאבילה בין לגרכה ובין לגרכו. אבמם מצינו נמי איפכא (ביצה נ"ב ב') ועי' עוד (חולין ק"ו ב') דנקיט בין בתרי גוונא. אבל ק"ל מה מקשי (במ"ק ד"ב ג') הסתא מצין שיצא בתהלה דלא אתא לאפוקי מסקין. כ"מ מעין שלא יצא מתחלה. ומאי קושיא הרי אשכחנא עובא דכוותיה דנקיט שאינו פשוט קודם. וי"ל. [אב"י כלומר דודאי היכא דאפשר להרץ שיהיה בכל אחד מהבין רבותא בפני עצמו. עפי עדיף וכדמתרץ שם הגמרא באמת. דאפילו מעיין שלא יצא בתחלה בית הבעל לא] ועי' (ב"מ דפ"ו) אחריות פ"ם בין בשטרי הלואה בין בשטרי מו"מ. והרי מו"מ רבותא טפי דעביד אינם דאבין ליומא] : (**ח**) קרא עניא אבבא. בלעיגא קולפא מבא. דגם מ"ח לא נתבאר בתבוא לאחרי זמרא הביבא. כראוי לרעיא

משנה ראשונה

תוספות

באמצע סבר שאין שום אדם מופה על הפשתן וגיכא מראית עין כלל וסיינו שכתב הר"ב בדר"י בדבל"ל ידעין ט'. וא"ל מ"ם הרמב"ם והר"ם שב' יוסי אינו מעשם למראית עין נמי כוונתם דוקא הכא בפשתן כדפי' ומ"מ במילתיה דר"ם מפרשי הר"ם והרא"ם דלקולא פליג דאף שאר מינים מותר בסוף שדהו וכ"ה

ושוד דאי עיקר כוונת הרמב"ם הוא לרבותא דהיתרא כדבי' הר"י קורקוס. גו כסיאר הוא"ל ליתן טעם שהוא העיקר. ומה הוה קמ"ל דמפסידין ליקרות דאינו רבותא עפי' ולאמעיקן גבי הבואה דלא מפסידין דכתב זרעים לא מזקי דא לדא ואי לא דמכהפינא ס"א דע"ם הוא בדברי הרא"ש ול"ל מפני שהן מזיקין וכדכתב כפי'. (רמ"ז). וכ"כ הב"ד והס"ל. אבל הרא"ש מפ' כמ"ש הר"י קורקוס דהרחל וחריע מזקי לירקות ולגינתו פי' במשנה הקודמת ג"כ דעשמת דתלם של פשתן מבוש דפשתן מזיק לתבואה. ע"ש: בא"ד אינו עולה זה התירון. פשט מבוש דאחרינא קשה אמאי שריע ליקרות. והברי הרמ"ן בזה המוסיף: בא"ד **לדרמב"ם** דמגיה ג'עפחים

ח אין סומכין. מיי' שם פי"ה. שור ושו"ע שם סעיף כד:

חדושי מהרי"ח

משנה ח אין סומכין לשדה תבואה כו'. הורה הרא"ש והרשות

תוס' אנשי שם

ח הני"ם ד"ה אין סומכין כו' בין שלו בין של חבירו של תבואה כו'. בפ' ב"ד דוקא לפר' דמחרדל וחריע אסור לסמוך אם יתיק כתוך שלו כשישור מפני שיאמרו דבעל השדה שסמוכין לו הוא זרעם (ולפ"ז היה יכול לפרש דמייירי באינו זורע בשלו תניס בגל מלבד מחרדל וחריע שסומך לבל תבינו). ולינתא דלשלם אין לו לחוש למי שזורע אלא שיחבדו אותו ולא תזרע שדך אמר רחמנא. ולכן כל שסרתיק בתוך שלו מותר לזרוע כל מה שלבו חפץ ואין לו לחוש שמא יחבדו לחבירו. ול"ב הא דאסרינן הכא ע"ב בשלא הרתיק בשלו. ולזה שפיר מקשה הפו"ע דלעיל לא הנרנו אלא פשתן. ואין לומר דהכא מיירי כגון שבשדה חבירו זרוע חרדל וחריע דבמין אחר שותר לסמוך לו מאותו המין וקמ"ל דבחרדל וחריע לא אלי סמוך אף שהוא מאותו המין דהא לשדה תבואה הנינן ולא נק' תבואה אלא מה' מיני דגן וחרדל וחריע אינן מיני תבואה. (ס"ג). אבל הרדב"ז בביאורו לה"מ מפ' בהב"ל שאפילו הרתיק בתוך שלו אסור בחרדל וחריע ע"ם: בא"ד שני מיני תבואה. ע"ם בכ"מ שהר' מ"ם הכא דנקט ב' מיני תבואה ולעיל נקט במין ג' וכ' דאפשר דלעיל נקטה לרבותא: ולסוגיא והכא רבותא: דאיתיה ע"כ. וכלומ' דלעיל אמשיגן דאע"ג דב' השדות מין ג' אפ"ה אסור לזרוע ביניהם אלא פשתן אע"פ דאינם אלא ב' מינים בין השדות ומה שזרע ביניהם ואפילו בשבה מיני תבואה. והכא אמשיגן דאע"פ שב' השדות ב' מיני ירק אפ"ה מותר לזרוע ביניהם חרדל וחריע אע"ג דהוו שלשה דהיינו ב' מינים בב' השדות ואחרדל לו אחריע שביניהם שהוא הבלבי. (ב"ד): בא"ד כפיהו כעיס כו'. לזה יל"ל דאבר דבעיס מזק גם לירקות והנא בעי למיהבי מילתא דלא שוו ירקות לתבואה. (רמ"ז): בא"ד מותר להקיף. מלבון אין מקיפין שתי תבואה דפ"ד דבילה ע"ם בפי' הר"ב וע' מ"ם במשנה דלק. (ב"ד): בא"ד לפי שאין מפסידין כו'. לפ"ז טעם היתר הירקות הוא שמפסידין אותם וכ"ע ידעי דלבדוק שדהו הוא דבעי. אבל דבר זה נ"ע דדוחק גדול לומר שיש טעמים הפוכים בדברי הרמב"ם עצמו ודקשה מדידיה דאידיה בשיגן הכלי במילתו'

פירש הר"ב כרכוס יערי וכו'. ועיין מ"ש בזה במשנה ה פרק ג דשוקלין]: לבור. עיין פרק ג משנה ו ומה שכתבתי לעיל משנה ו: ולגפה. פירש הר"ב גדר לאבנים סדורות. ועיין מ"ש במשנה ב פרק ו דפאה: ולדרך. פירש הר"ב דרך היחיד. מפורש ברש פרק ב דפאה לרבע אמות. ולא תנא הכא שביל הרבים ושביל היחיד הקבועים כדתנן התם לענין פאה. י"ל דהתם מפסיק וצריך ליתן שתי פאות. והכא אין מפסיקין ואסור לזרוע שני מינין משני

אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע (מט) **וסומך** (נ) **לבור** (נא) **ולניר** (נב) **ולגפה** (נג) **ולדרך** (נד) **ולגדר גבוה עשרה טפחים** (נה). **ולחריץ שהוא עמוק עשרה** (נו) **ורחב ארבעה** (נז) **ולאילן שהוא**

מיסך

מלאכת שלמה

לעיל מותר לסמוך לו תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר מיירי כשיש לחבירו שדה שהוא זרוע סמוך לשדהו כמזכר לעיל ופ"ש בירושלמי. הר"ר יהוסף ז"ל. ובירושלמי כיני מתני' אין מקיפין דהייט מד' רוחות שהוא חבוש הא לסמוך סומכין ומתני' ר' יהודה היא דתניא אין מקיפין חרדל וחריע אלא לאחיסות בלבד דברי ר"מ. ר' יהודה אומר לכל מקיפין חרדל וחריע חוץ מן התבואה. ר"ש אומר לכל מקיפין אותן חרדל וחריע. ובשלמא לי נרסי' במתני' אין מקיפין מלינן לאוקומה כר' יהודה אבל לי תנן אין סומכין מתני' אמתני' תרמייה: וסומך לבור כו'. פ"

יכין

ומקיף לו חרדל וחריע בשדותיו סביב. והו"א דברי. אע"ג דכל הקפה במין א' סביב למין אחר. אפילו מרחיק כרחוי אסור. כר"ב מ"י. זהו בהכל של אדם א'. אבל הכא דהן של ב' בני אדם הו"א דברי כמ"ש לעיל סי' מ"ג בשם הרמב"ם מדלא כתיב אלא לא הזרע כלאים. ש"מ דב' בני אדם א"ל הרחקה בין שדותיהן. קמ"ל דאפ"ה הכא אסורים לסמוך זא"ז מפני הרואים. דמדמזקי חרדל וחריע להבואה. יאמרו דשל אדם א' הן. דלולא כן היה מותר בחבירו לסמוך אצל שלו. כדפסקי' בלאמת [בה"מ קנ"ה סל"א] דלריך להרחיק כרשין מבצלים ד"ש: מט) דמדלא מזקי שרי לסמוך מב' בג"א: נ) ב' מיני תבואה אם יש ביניהן בור או ניר וכו': נא) מקום שלא נחרש ורחב ולריך כשיעור בית רובע. דהייט י' אמות ותומס על י' אמות תומס. ואפילו אח"כ מסמיכין יחד שרי: נב) ארץ חרושה שלריך ורחב כבית רובע ואפילו אם בסוף מסמיכין יחד שרי [ברמב"ם פ"ג ה"ע]. וקמ"ל דכל שיש בית רובע ביניהן. בין שהוא בור או ניר מפסיק: נג) אבנים סדורות כתומה בלא טיט: נד) מדנקט שתמת מסמע כל דלך ואפי' של יחיד שביעורו ד' אמות רחבו [בפאה רפ"ב]. ואע"ג דבבור וניר לריך שיהיו ברוחב ולורך בית רובע. וכלעיל. הכא מדהולכים שם אדם ובהמה יש היכר ספיר גם ברוחב ד' אמות. דמדלא זרעון יחד במפולת לא אסור רק מדרבנן משום מראית עין. ולהכי כל שיש היכר שרי. וכדברינו לבבל בשר בחלב שקדים ומיתה שם שקדים [י"ד פ"ז] (**ט**). מיהו שביל אפי' של רבים דרחב טפי מד' אמות. אפ"ה כיון דאיט עשוי רק להילוך בני אדם ולא לבהמה לא מחשב הפסק עד שיהא ארכו ורחבו כשיעור בית רובע. דאז לא נרע מבור וניר. ומחל ושלולית דמפסיקין לפאה [ברפ"ב דפאה] לרחוי"ע הכא מדלא קתני להו תנא הכא בכלאים. ש"מ דבכלאים אין מפסיקין. ואילה"ק לדבריו הרי אמת המים שעמוק טפח זורעים בתוכו ג' זרעונים [בפ"ג מ"ב] מכ"ש בב' שבריה. וק"ו בן ק"ו מחל ושלולית שמפסיקין. י"ל דהתם בזרעונים מועטים. משא"כ בין ב' שדות גדולות לריך הפרש גדול [ועי' מ"ש בפ"ד פ"ג מ"ג]. אל"ש כ"ל דמחל ושלולית דמפולשין בין ב' השדות ודאי מפסיקין. רק כל הני דנקט תנא במשנתינו מיירי באין מפולשין. וכדבעינן למימר לקמן. ונקטינהו תנא לרבותא דאפ"ה מפסיקין: נה) ר"ל חומה גבוה י"ט. ושיעור עובי' לא הזכיר תנא משום דסני בכ"ש. וליבא למימר דרוחב ד' שנזכר אצל חריץ אצדר נמי קאי. ליתא דממ"ל. אי רוחב גדר הייט שוביה. וכי נרע מאילן המיסך דסני בעובי כ"ש [וכלקמן פ"ד מ"ד]. ואי רוחב גדר הייט גבהו. הרי בהדיא תנינן דלריך גובה י"ט. וב"ל עוד דמשו"ה הפסיק עם דרך בין נפה לגדר. הייטו דלא הימא דשיעור גובה דתני נבי גדר לגפה נמי קאי. אלא נפה מדאין האבנים שבה מחוברים ודבוקים יחד בטיט וסיד לגדר בנוי. מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי ככגל. ומדעב הרבה א"ל גובה י"ט: נו) עפחים:

משנה ראשונה

אם

אמין בו תועלת תומר דהוי כשרע להשתתה. ואע"פ שיש לתלק מ"מ נראה מיקל כדברי הרמב"ם בתבואה אלתבואה אין מזיקין ולירקות מזיקין וכ"כ הרא"ש. ומ"ש מוי"ש דמתני' מייתי אהאחר סומך בשדה אל תבירו ומדאורייתא תבירו מותר לזרוע בשדה של זה אלא נאנו המיעים אסור להיתיר וכו' דבריו תמוהין אאם זרע מדעת בעל השדה הרי הוא כמשאלו או מבכיר לו המקום וקניין כיס אדם:וסומך לבור ולניר.פי' הר"ב שיש בהם בית רובע אלא שיש לו תלם אל תבואה בתבואה ויבק בתבואה בית רובע והכאי לתה לי. ועוד דהכא מסמע דא"ל להרמיק כלל דומיא דגדר ותריע.ועוד דקתני דרך מפסיק ואיט אלא ד' אמות והא נקטן אמרינן דבעי בית רובע ולא מסתבר למימר בדרך איכא היכר ספי ולא בעי' הרחקה כולי האי דא"כ ליתני נמי שביל הרבים אע"ג דזורע עובא כיון דבנים בקעי היכרא איכא. ויש לפרש כל הני דמתני' סומך ולא בעי הרחקה כלל וכולהו כשנכוהין עשרה מייתי ודקתני נטוע עשרה נבי גדר לאו אגדר לאוד קאי אלא אטולהו. ותדע דקתני נפה וקתני גדל והשתא נפה מפסיק גדר תבעי אלא כולהו בנטוע עשרה וקמ"ל דאפי' גדל שקטוע בעי נטוע עשרה וכי היכי דנפה מייתי דוקא בנטוע עשרה ה"פ כולהו וה"ה. דה"מ למימרי שביל דבכה"ג דנטוע עשרה בכל דסו מזש;

יכין

ומקיף לו חרדל וחריע בשדותיו סביב. והו"א דברי. אע"ג דכל הקפה במין א' סביב למין אחר. אפילו מרחיק כרחוי אסור. כר"ב מ"י. זהו בהכל של אדם א'. אבל הכא דהן של ב' בני אדם הו"א דברי כמ"ש לעיל סי' מ"ג בשם הרמב"ם מדלא כתיב אלא לא הזרע כלאים. ש"מ דב' בני אדם א"ל הרחקה בין שדותיהן. קמ"ל דאפ"ה הכא אסורים לסמוך זא"ז מפני הרואים. דמדמזקי חרדל וחריע להבואה. יאמרו דשל אדם א' הן. דלולא כן היה מותר בחבירו לסמוך אצל שלו. כדפסקי' בלאמת [בה"מ קנ"ה סל"א] דלריך להרחיק כרשין מבצלים ד"ש: מט) דמדלא מזקי שרי לסמוך מב' בג"א: נ) ב' מיני תבואה אם יש ביניהן בור או ניר וכו': נא) מקום שלא נחרש ורחב ולריך כשיעור בית רובע. דהייט י' אמות ותומס על י' אמות תומס. ואפילו אח"כ מסמיכין יחד שרי: נב) ארץ חרושה שלריך ורחב כבית רובע ואפילו אם בסוף מסמיכין יחד שרי [ברמב"ם פ"ג ה"ע]. וקמ"ל דכל שיש בית רובע ביניהן. בין שהוא בור או ניר מפסיק: נג) אבנים סדורות כתומה בלא טיט: נד) מדנקט שתמת מסמע כל דלך ואפי' של יחיד שביעורו ד' אמות רחבו [בפאה רפ"ב]. ואע"ג דבבור וניר לריך שיהיו ברוחב ולורך בית רובע. וכלעיל. הכא מדהולכים שם אדם ובהמה יש היכר ספיר גם ברוחב ד' אמות. דמדלא זרעון יחד במפולת לא אסור רק מדרבנן משום מראית עין. ולהכי כל שיש היכר שרי. וכדברינו לבבל בשר בחלב שקדים ומיתה שם שקדים [י"ד פ"ז] (**ט**). מיהו שביל אפי' של רבים דרחב טפי מד' אמות. אפ"ה כיון דאיט עשוי רק להילוך בני אדם ולא לבהמה לא מחשב הפסק עד שיהא ארכו ורחבו כשיעור בית רובע. דאז לא נרע מבור וניר. ומחל ושלולית דמפסיקין לפאה [ברפ"ב דפאה] לרחוי"ע הכא מדלא קתני להו תנא הכא בכלאים. ש"מ דבכלאים אין מפסיקין. ואילה"ק לדבריו הרי אמת המים שעמוק טפח זורעים בתוכו ג' זרעונים [בפ"ג מ"ב] מכ"ש בב' שבריה. וק"ו בן ק"ו מחל ושלולית שמפסיקין. י"ל דהתם בזרעונים מועטים. משא"כ בין ב' שדות גדולות לריך הפרש גדול [ועי' מ"ש בפ"ד פ"ג מ"ג]. אל"ש כ"ל דמחל ושלולית דמפולשין בין ב' השדות ודאי מפסיקין. רק כל הני דנקט תנא במשנתינו מיירי באין מפולשין. וכדבעינן למימר לקמן. ונקטינהו תנא לרבותא דאפ"ה מפסיקין: נה) ר"ל חומה גבוה י"ט. ושיעור עובי' לא הזכיר תנא משום דסני בכ"ש. וליבא למימר דרוחב ד' שנזכר אצל חריץ אצדר נמי קאי. ליתא דממ"ל. אי רוחב גדר הייט שוביה. וכי נרע מאילן המיסך דסני בעובי כ"ש [וכלקמן פ"ד מ"ד]. ואי רוחב גדר הייט גבהו. הרי בהדיא תנינן דלריך גובה י"ט. וב"ל עוד דמשו"ה הפסיק עם דרך בין נפה לגדר. הייטו דלא הימא דשיעור גובה דתני נבי גדר לגפה נמי קאי. אלא נפה מדאין האבנים שבה מחוברים ודבוקים יחד בטיט וסיד לגדר בנוי. מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי ככגל. ומדעב הרבה א"ל גובה י"ט: נו) עפחים:

ישראל בועז

חגרת דפסיק אדי בגונא. ואין לופין פת עבה. בכירה שהפיקוה בקש וגבבה. דהתם הר"מ והר"ב פי' דלהכי אין סומכין חרדל וחריע לתבואה. דמדמזקי לתבואה ש"מ דרואה בקיומן. וק"ל היכא לייני אי באמצע שדהו אפילו פשתן אסור כלעיל סי' מ"ה. ואי בזרע חרדל חריע בין תבואה אל לתבואת חבירו. מאי אריא חרדל וחריע. אפי' כל מיני דלא מזקי נמי אסור. כלעיל סי' מ"ו. ואי"ל דמשום סיפא נקט חרדל וחריע דשרי בירקות. באמת קשה מ"ש ירקות משאר מיני דאסור. ואי דמיירי דשדה חבירו ג"כ חרדל וחריע. ואלו תבואה אסור לסמוך ביניהם תלם חרוש"ר. ליתא דמלבד שרמב"ם בפ"ג מכלאים כ' דמיירי בית תבואה מב' צדדים. גם לישנא דמתניתין לא משמע שיש בלב התלם. שדה של חרוש"ר. ורתוי"ט כ' דמתני' מיירי בזרע אחר חרוש"ר בשדה חבירו. והקשה דעכ"פ למה לא תני אסיפים ופואה דג"כ מזיקים לתבואה כמ"ה. ואי משום הא ל"ק לדידי. די"ל דעכ"פ אסיפים ופואה מזיק לתבואה ספי מחרוש"ר. ועיל רטחתא קמ"ל והכא רטחתא קמ"ל. עכ"פ הא ק"ל הרי גם מין אחר אסור לזרוע בשדה חבירו. דאף אי יהיבנא לרתוי"פ סברתיה דמותר לזרוע כלאים בשדה חבירו עכ"פ הרואים יסברו שבעל השדה בעצמו זרעו. ולדידיה אסור אם לא סמוך לכמין חבירו כפי' מ"ד. והמחבור מספירושים. הם דברי רבינו הרא"ש. דמתני' מיירי בשל חבירו תבואה. ואסור לזרוע ביניהן תלם חרדל וחריע. דמדלא מזקי לתבואה אמרינן דלקיימן זרעו. משא"כ בירקות בסיפא. חרוש"ר מזיק לירקות. הרואה ידע דרק לבדוק שדהו זרעו עכ"ל. ולדברי רבינו נ"ל דנקט חרוש"ר בריש. אף דכל המינים אסורים. רק משום סיפא נקט חרוש"ר דבירקות מותר. אמנם תמהני על כולם דהרי בירושלמי קא' בפירוש דמתניתין מיירי במקיף חרוש"ר לתבואה אצל לסמוך שרי. ולכן הקשה יונא בקב שלו לפרש כפי קש שכלי ע"ד הירושלמי כפי אשר חגני ה': (**ט**) אב"י דברי ע"ר אאמ"ו הכ"מ זצוק"ל איכ"ש לריכים חיזוק. דכך כ' הר"ש והר"ב בהדיא. דאפי' דרך יחיד מפסיק. אבל מ"ש ע"ר דמדלא זרעו יחד במפולת יד לא אסור רק מדרבנן. באמת כן כתב הכ"מ ברמב"ם פ"ד דכלאים הט"ז. דגם בזרעי' לריך מפולת יד אבל דבריו נ"ע ממ"ש בעצמו שם פ"ט ה"א. דבכלאי זרעים אפי' בלא מפולת יד אסור מדאורייתא. וכמו שהעיר אחמ"ז רבן של ישראל זצוק"ל בעצמו בגליון הרמב"ם שלו והוכיח כן מרמב"ם פ"א ה"ב שם דלוקה במזבח ומחפה. אלמא דאפי' שלא במפולת יד אסור מדאורייתא. ואני אביא

מיסך על הארץ. שלין טופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחד דכגדר דמי: ולסלע. לא לאצריך למתניה דאין לך מחיצה גדולה מזו אלא לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק:

ט קרחת. מקום פנוי שאינו זרוע כשהוא מרובע קרוי קרחת כמו בקרחתו דהייט שגמרנו השער והמקום חלק: עשרים

מיסך על הארץ נו) ולסלע גבוה עשרה נו) ורחב ארבעה נח): **ט** הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת נט) מכל מין. עושה עשרים

מעני עבריהם מזה ומזה. ותרוייהו לחומרא. והיינו נמי טעמא דלא תני הכא נחל ושלולית דתני התם: ולסלע. כתב הר"ב לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב [*אוחיל ולא נעשה לשם גדר כשאינו שהכרתי]. וכתב הר"ם ורוחב ארבעה דקתני בריש גבי חרין לגפה וגדר נמי קאי ומיהו לא יתכן דאינו מענין אחד דארבעה דגדר אלא ברוחב אע"פ שעביו כל שהוא לבל ארבעה דחרין אפילו ארוך כמה אמות דעבות ששה שורות של ארבע ארבע יעלה כל חלק שנים עשר אמות ומחצה על שמונה אמות ושנים. אבל יקרא גם כן מרובע אע"פ שאינו שוה הגלעות כי תמונות רבות בכלל המרובע ואין להאריך בהם. וכבר כתב הר"ב במשנה ו פרק ג דפאה דשיעור עשר אמות וכו' שהן בקירוב ובעל כסף משנה כתב בפרק ג דמחצה דבתוספתא לאו דוקא. והר"ם כתב במשנה דלקמן המחצה

ועיין בפרק ד מ"ג ד. ועיין פרק ג משנה ג וריש פרק ו: **ט** קרחת. פירש הר"ב מקום פנוי שאינו זרוע וכ"פ הר"ם. ועל שם שמתחילה קודם הזריעה חולק השדה לחלקים קורא טולן קרחת קרחת בין הנשארים בלתי זרועים ובין הנזרעים. והראב"ד בפרק ד' מהלכות כלאים כתב מקום הזרע נקרא קרחת. וגרהה לי שרואה לומר נקרא גם כן קרחת לא כדברי כסף משנה שפי' דרואה לומר דוקא מקום הזרע דמ"ע. ומ"ש הר"ב כשהוא מרובע. כלומר דאינו חרוך הייט משור. וז"ל הרמב"ם בפרק המוכר ומה בין המשור לקרחת שהמשור חרוך והקרחת מרובעת. ע"כ. ומכל מקום אינו מרובע שוה הגלעות ממש שאי אפשר לך לרבע בית שאה מרובע לעשרים וארבעה חלקים שיהיה כל חלק מרובע שוה הגלעות שהצריך לעשות ששה שורות של ארבע ארבע יעלה כל חלק שנים עשר אמות ומחצה על שמונה אמות ושנים. אבל יקרא גם כן מרובע אע"פ שאינו שוה הגלעות כי תמונות רבות בכלל המרובע ואין להאריך בהם. ובתוספתא וכמה רובע עשר אמות ומחצה על עשר אמות ומחצה מרובעת. רבי יוסי אומר אף ארבע כשנים ברחבה. וכבר כתב הר"ב במשנה ו פרק ג דפאה דשיעור עשר אמות וכו' שהן בקירוב ובעל כסף משנה כתב בפרק ג דמחצה דבתוספתא לאו דוקא. והר"ם כתב במשנה דלקמן המחצה

מלאכת שלמה

פי' כשים בתוך השדה מקום בור אז לא חייבי שיאמרו שגזרנו בערבוביא ומותר לסמוך לשדה שם אבל הבור וכן אבל הגיר והגפה וכו'. וג"ל דהאי לבור וכו' לא קאי אתרבל וחריש לחוד אלא מילתא באנפי נפשה היא. הרר"י אשכמי ז"ל: ורחב ד'. פי' הר"ם ז"ל דורוחב ד' דקתני בסיפא* גבי חרין. לגפה וגדר נמי קאי. ומיהו לא יתכן דאינו מענין א' דארבעה דגדר לאו בעובי גדר אלא ברוחב* אע"פ שעביו כל שהו. אבל ד' דחרין אפי' ארוך כמה אמות בעי ד' ספחים מספתא אל שפתו דבריר מהכי אזיל שפיר מהאי גיסא להאי גיסא ע"כ: **ט** הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת כו'. כ' בס' כריתות בלשון לימודים שער ב' סי' ט'. וז"ל מלינו תנא שמזכיר אמות וכל אמה בת ששה ספחים וכשמזכיר מחצה ר"ל באמה בת חמשה ספחים. בתוספתא דכלאים וכמה היא מדת רובע עשר אמות ומחצה מרובעים ולא תמצא המנין הזה מכוון אם לא תאמר שהאמות בנות שש ספחים ואז הוסיף על האורך שני ספחים ומחצה מאותם ספחים ולא הוי חצי אמה וא"כ חצי אמה דקאמר ר"ל מנין ספחים שמונין לאמה בת ה' ספחים לחצי אמה דהייטו ב"ע ומחצה. ודו"ק. לתקן במתני' פ"ב דכלאי' הרואה לעשות קרחת קרחת מכל מין עושה כ"ד קרחות לבית שאה מקרחת לבית רובע והמצא הרובע עשר על עשר ועוד להוסיף על האורך שני ספחים ומחצה באמה בת ששה דבית שאה ל' על ל' והרובע של קב הוי ג' מל"ד לשאה דשאה ששה קבין ובבית שאה יש בה כ"ה רלועות עשר על עשר קח כ"ד רלועות ו' על ו'. והרלועה המשלרת של ו' על ו' בעשר אמות יש ס' ספחים באמה בת ו' ספחים לכל שתי רלועות צריך להוסיף באורך ה' ספחים נמצא לי"ב רלועות ה' פעמים י"ב והייטו ס' דהרלועה של ו' על ו' יש בה ס' פעמים ס' ספחים ע"כ: והמיר

הגה"ה רב"א ז"ל הוא שהביא במקום בריתא בסיפא. אבל נראה דאין לזרוע נמי שיעור שם: הגה"ה נראה לע"ד בתורף ל"ג. דדוקא לפרש דרוחב יקרא הכל בתמתון של בגדר ומה שמתקלר ועולה לגד מעלה כל שהוא יקרא עובי אלא שבר' בגלאל אשכמי ז"ל לא הגיהו:

חלופי גרסאות

ט קרחת קרחת נד"ם ל"ג מלא קרחת שנה:

תוספות רע"ק

משנה ח [אות יב] בתי"ם ד"ה ולסלע.דואיל ולא נעשה לשם גדר וכו') שנבו מתני דברי רבינו דהוי"ם בזה. דגם בגדר בעי' רחבו ד' אלא דבעובין לא בעי שיעור וכני בכ"ש וה"ג בסלע מתני עובי כ"ש ורחב ד' ומה"ת לומר דסלע גרע. והרי הרע"ב כתב דאשמעינן דאפילו סלע וכו' משמע דס"ד מסברא דסלע עדיף מגדר ואיך נימא דלפי האמת סלע גרע מגדר. וכן בתר"ש כתב כדברי הרע"ב דאצטריך לאשמעינן דאפילו בסלע בעי' רוחב ד' דבפחות מזה לא שמה מחיצה להפסיק כראשכחן בשלהי פ"ק דעירובין דף ס"ו הרי דמדימי לההיא דעירובין דמיירי בגדר הרי דדינם שוים. ומשלם לא שמענו מי שיאמר דסלע גרע ובעי' ד' בעוביו ודברי התוי"ם אלו נפלאים בעיני:

יכין תפארת ישראל בועז

נו) אם זרוע תחת הלולן מותר לסמוך בחוץ זרע אחר. אם מפסיק ביניהן טופו שאינו גבוה מן הארץ ג' טפחים: נח) מיהו דוקא סלע דתהווה ממילא לריך רוחב ד'. משא"כ גפה וגדר דבידי אדם סני בעובי כ"ם (י). [אב"י ולא קשה מאלון שהוא מיסך דג"כ מתהווה ממילא וסגי בכ"ם כמ"ש ע"כ לגולק"ל לעיל סי' כ"ה. דהתם הלולן מיסך סביב כל הזרע שנזרע מתחיו ומגביהו ממה שבחוץ משא"כ הכא ומי' מ"ש ע"כ בבוצה כאן]: וג"ל עוד דהא דלא תני תנא בכל המפסיקין הללו שיעור המשכן כמה דלוכא למימר דכולהו מיירי במפולגין בין ב' השדות. דהרי בור וגיר בבית רובע סני להו בשמפסיקין רק בהמשך י' אמות וחומש. אף שאה"כ ב' השדות דבוקות וסמוכות יחד. כלקמן סי' ע"ג. אלא שיעור המשך המפסיקין הללו הם כבור וגיר. דהייטו באורך י' אמות וחומש אע"ג שאה"כ ב' המיונין סמוכין יחד שרי: נט) ערוגה מרובעת קודם שנזרעה משך האצירות דמסתמא הוא יותר מד"ע. שפיר שייך לקרות לעובי שלמעלה מלפון לדרום בשני רוחב. ואם יהיה העובי מלפון לדרום ג"כ ד' אז שניהן יותר מאלן מפיס לקרות לזה אז לזה בשם רוחב עכלה"ע. ואני בעניותי לא ידעתי דברי קדשו. רק כפי מ"ש מלגון בג"א בג' מרחקים הנ"ל]. ותו ק"ל דלפי דברי רבינו דסמך אר"ם. ומדמייתי ר"ם דאיה מעירובין. ע"כ דסבירא ליה דהכא בפרון מרובה על העומד מייתי. דאל"כ מאי דאיה מייתי מעירובין. אע"כ דהר"ם ה"ק דכמו דהתם בכותל פחות מהמשך ד'. ופרון מרובה עה"ע. גם נגד העומד אסור ה"נ הכא. ומזה מוכיח הר"ם דהכא בים בהמשך כותל ד' מייתי ולכאי אף דפרון מרובה מותר נגד העומד. ותמוה דמלבד דמתני' לא הזכיר מפרון ועומד כלל. בל"ז ק' דהו"ל למתקא ממי דבעומד מרובה על הפרון גם נגד הפרון מותר. כדלקמן לקמן בכלאי כרם

פ"ד

משנה ראשונה

מפסיק אלא דאין דרך לעשות שביל בגובה כיון דעובר יפלו ממנו העובדים וא"ל הא דלא מני הכא נחל ושלולית דבכלל חרין הייטו. ונפקא לא מני גפה ואילן המיסך דבכלל גדר הייטו וסמיך התם אמתני' דהכא והא דלמרינן הכא דרך הוי הפסק ולקמן פ"ד מ"ז אינו מפסיק. דשורות הכרם דרכן להיות רחוקות זו מזו: ולסלע גבוה עשרה ורחב ד'. מ"ש מני"ע הא דבעי רחב ד' כשאינו עשוי לשם גדר אבל עשוי לשם גדר בגובה כיון דעובר יפלו ממנו הטובדים וא"ל הא דלא מני הכא נחל ושלולית דבכלל חרין הייטו. ונפקא לא מני גפה ואילן המיסך דבכלל גדר הייטו וסמיך התם אמתני' דהכא והא דלמרינן הכא דרך הוי הפסק ולקמן פ"ד מ"ז אינו מפסיק. דשורות הכרם דרכן להיות רחוקות זו מזו: ולסלע גבוה עשרה ורחב ד'. מ"ש מני"ע הא דבעי רחב ד' כשאינו עשוי לשם גדר בגובה כיון דעובר יפלו ממנו הטובדים וא"ל הא דלא מני הכא נחל ושלולית דבכלל חרין הייטו. ונפקא לא מני גפה ואילן המיסך דבכלל גדר הייטו וסמיך התם אמתני' דהכא והא דלמרינן הכא דרך הוי הפסק ולקמן פ"ד מ"ז אינו מפסיק. דשורות הכרם דרכן להיות רחוקות זו מזו: ולסלע גבוה עשרה ורחב ד'. מ"ש מני"ע הא דבעי רחב ד' כשאינו עשוי לשם

לבית רובע בירושלמי בית רובע וכ"ס נכ"ג. לא יזרע בל"ם לא יזרעם וכ"ס בירושלמי.

תוס' אנשי שם

מ תו"ס ר"ה קרחת כו' בחמה בת חמשה כו'. לא ידעתי מה תיקן בזה דלפ"ה אין התכון מכוון והגון בעיני שיש ע"ש בתוספתא ובתו"ע וע"ל יו"ד אמות ומחלה על יו"ד אמות דבכלי מ"ם בתכון הכ"ב הסאי מחלה הוא בחמה בת ה'. (הו"ע). וכמ"ל ב"ד פגיה שכ"ל וכמה רובע יו"ד אמות ומחלה מרובעות: בטשנה מקרחת לבית רובע. ע' הפמ"ר. ולכאורה היה אפשר לומר דלעניך לאיתני' דלא נימא דכ"ד קרחות לב"ס מוחר לף שאין שוין שהאחר יותר מרובע והשני פחות קמ"ל דכל קרחת ל"ל לא פחות מרובע אבל ודאי אם רוצה לעשות פחות מכ"ד קרחות לב"ס שיהיה כל קרחה יותר מרובע כ"ש דשרי. ולא שני למנקע עשה כל קרחה מבית רובע ומשום דפלוגתא דר"מ וחכמים הוא במין הקרחות לב"ס ולא בשיעורן. ועיין: בר"ב ר"ה בר מין שילא כו' דיון דמרובעות כו'. והיינו שהרי בירושלמי ב"ז וכן בר"מ מפורש דלאו להחמיר במרובע יותר מבשורה. (הו"ע). ועי' בפ"ח מ"ז שכ' דבבית רובע מרובע לא בעינן מפולש ובמלוכה ואינו מפולש אבור ומפולש אפילו בלוכה שרי ע"ש: ד"ה היתה בתוך שדה כו' כ"ה ל' הר"ש. ומל' הר"מ משמע דקאי אכ"ד קרחות שעשה לב"ס ומפרש שהיה מהם מוחר לזרוע חרדל אבל ג' בתוכות אסור לזרוע חרדל ואינך לייסב ל' היתה: תוי"ס ר"ה זורעם חרדל כו' דלא כר"מ כו'. דברין אינם מודיעים דהא המעשה דבב' קרחות אסורות משום דגרלות כאילו כל השדה נזרע מלאתו המין וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג מ"א אבל בב' קרחות אין מראה כשדה חרדל מפני הסיכר של אחר הקרחות שהן מרוגעין ומוחר אבל בהא דלעיל דאין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריש הטעם הוא שיאמרו בודאי שהוא של בעל השדה האי של אחר הו"ל לבעל השדה לאחות במ"ש הר"ב שש.וא"כ ממילא אין חלוק בין אחרדל מוטע ובין אחרדל מרובע לשלב אסור. (מש"ח). והכמ"ח כתב דאשמעינה לתני"ע הא דאי' בתוספתא ומייתי לה בירושלמי אמשנה דלעיל מתני' דר"י דתני עלה אין מקיפין חרדל וחריש אלא לחיות בלבד דר"פ. ר"ל לכל מקיפין תון מן התבואה ר"ל לכל מקיפין: בא"ד ולא הוי שתם כו' ר"ל דא"כ אין הלכה כשמם. ותמוה דהא כ' התוס' כרש ביה דאפילו בשתם ואח"כ מחלוקת מהני השתם להיות כרגים נגד יחיד. ועוד ק"ל במ"ש דמש"ה לא הוי שתם ואח"כ מחלוקת משום דחכמים ל"ש בזה. וכי מתני' זה לא הוי שתם ואח"כ מחלוקת מהני השתם. ועוד ק"ל במ"ש דחכמים לא דברו בזה היינו שתם שם ברים פיאה. (ז"ל): בא"ד דנ"ל להרמב"ם ס'

המחלה בחמה בת חמשה טפחים והעשר בחמה בת ששה טפחים: זורעים חרדל. ומתני' דלעיל דלא כרבי מאיר ולא הוי שתם ואח"כ מחלוקת. דחכמים ל"פ הכא לענין חרדל. אבל אין נראה לפרש דלהכי לא פליגי משום דבקרחת המרובע סבירא להו גמי דחרדל שרי דאם כן הוי ליה להרמב"ם לפסוק כן.בחיבורו: שלש לא יזרע חרדל. פי' הר"ב שנראה כשדה חרדל אבל בפחות מכן לא. והייט לענין כלאים. אבל לענין פאה הוי כל ערוגה כשדה בפני עצמה כדלעיל במסכת פאה פ"ג מ"ב

עשרים וארבעה קרחות לבית סאה ס) מקרחת לבית רובע סא) וזורע בתוכה כל מין שירצה סב). היתה קרחת אחת או שתים סג) זורעם חרדל סד). שלש לא יזרע חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל סה).

עשרים וארבעה קרחות לבית סאה. ובכל קרחה זורע מין א' ובית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה וכשאתה עושה בו כ"ד קרחות נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחלה אורך על עשר אמות רוחב כיצד אם תעשה מחמשים על חמשים כ"ה קרחות תהיה כל קרחה עשר על עשר קח אחת מהן כדי שתעמוד כ"ד קרחות ותחלקנה לכ"ד רצועות נמצא כל רצועה שני טפחים ומחצה רוחב על אורך עשר שכל אמה היא בת ששה טפחים הרי ששים טפחים לעשר אמות הן כל רצועה מאלו לרחב כל קרחה*) נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב: מקרחת בית רובע. שהרי יש בסאה עשרים וארבעה רביעית של קב הן אותם לעשרים וארבעה קרחות הרי לכל קרחה בית רובע: כל מין שירצה. ולא מצריך רבי מאיר הרחקה כלל דיון דמרובעות הן נראות מופרשות ומובדלו זו מזו: היתה. בתוך שדה תבואה קרחת אחת של בית רובע או שתי קרחות: זורעם חרדל. דאינו נראה כשדה חרדל בתוך שדה תבואה

*) נד"ל בכ"מ שבתוב מכאן ועד סוף המשנה קרחה בס"א כתוב קרחת בתי"ו.

יכין

נקרחת קרחת: ס) בית סאה הוא נע"ל אמות אם תחלקו לה' קרחת אורך על ה' קרחת רוחב. יהיה הכל כ"ה קרחת. ויהיה אורך כל קרחה י' אמות אורך על י' אמות רוחב. וכל אמה בת ו' טפחים. קח א' מקרחת שרחבה ס' טפחים על ס' טפחים וחלקה לרחבה לכ"ד רצועות. יגיע לכל רצועה י' אמות אורך. על רוחב ב' טפחים ומחצה. הן רצועה א' לכל קרחה מכל הכ"ד קרחות. א"כ יהיה כל קרחה י' אמות אורך. על רוחב י' אמות וב"ט ומחצה: סא) ר"ל וזה שיעור בית רובע הקב (יא). שיהו הא דשרי ר"מ כ"ד קרחות לבית סאה. ולא דוקא. דכ"ש פחות מכ"ד קרחת לפחות מבית סאה דשרי לר"מ. ורק כ"ד דנקט הייט שלא יוסיף על כ"ד קרחות דוגמת ערוגה דלקמן רפ"ג. דרק ו' מינים שרי ולא יותר. דכשיוסיף על מניין כ"ד יהיה כל קרחת קטן מרובע ושי"ז יתהווה תערובות. ונם לא יהיה כל קרחת גדול מרובע. דלא מחזי כשדה. וכדקאמר בחרדל מדמחזי כשדה חרדל. וה"ה בשאר מיני זרעים רק בקרחת רובע ס"ל דמותר להסמיכן: סב) דשל לר"מ דמדהן מרובעות נראות מופרשות וא"ל הרחק: סג) באמצע שדה תבואה. שהיא בית סאה או פחות או יותר: סד) ומ"ח דלא כר"מ: סה) בתוך שדה תבואה. מיהו דוקא

דהייטו דמש"ה לא קתני אם אין בו פ"ש. דבעולה מאיליו בודאי ליכא חלב באמצע. ותו דאי בעומד מאליו לא הוה מחילה גם בשני ד' לא מהני. וזה לא מליו דבעומד מאליו בעי מחילה מעולה ביותר. ופי' (בעירובין ע"ו א') קס"ל כמו דפליגי בלחי פליגי נמי במחילה ת"ס וכו' ובמסקנא פליגי דמ"ש לחי משום הכירא. הרי אף אי משום מחילה. יש לחלק דבלחי דקה כ"ש לא מהני עומד מאליו. אבל בעשה סוכתו בין תילות וכדומה דבעיא מחילה רחב ד' מהני גם בעומד מאליו אע"כ דלעניין זה אין לחלק עכלה"מ]. שבתי ורלה מה דמסיק התם דבמחילה כ"ע מודו. לאע"ג דעומד מאליו. שמה מחילה. ואילה"ק ממ"ש מתני' דאהלות. י"ל דגבי דמחילה לא הוה תלילה מיהו הוה להפסיק בין אויר רה"ר לרה"י: (יא) כך פי' הר"ש והר"ב. ולפי פי' זה א"א שיהיו הכ"ד קרחות על מקום שהוא ;' על ג' אמה דעל מקום כזה א"א לעשות כ"ד קרחות שיהיה כל א' באורכה י' אמות וב' טפחים ואני על רוחב י' אמות. אלא הכ"ד רוצע יהיו ד' קרחת ברוחב על ו' קרחת באורך. וא"כ מדכל קרחה אורכה י' אמות וב' טפחים ואני על רוחב י' אמות. יהיה מקום כל הכ"ד קרחות ס' אמה אורך על רוחב מ"א אמה וד' טפחים. אם ס"ב אמה וג' טפחים אורך על רוחב מ' אמה שכשתרבע מקום זה אז ברבוע שזה הלעות יהיה ג' על ג' אמה להייטו בית סאה. וה"ה בעשה כל הכ"ד קרחות. כל א' מרובע ממש. דהייטו י' אמות וחומש על י' אמות וחומש דזהו שיעור בית רובע כמ"ש הרמב"ם הכא שרי רק מדהוא רק רובע בקירוב להכי לא נקטו הכי. ואילה"ק דעכ"פ למה לא נקטו הר"ש והר"ב כפשוטא. שיחלק הבית סאה של ג' אמה על ג' אמה לכ"ד חלקים ויהיה באמצע כל חלק י"ב אמות ומחצה אורך על רוחב ח' אמות ושלש. י"ל דא"כ לא יהיה כל א' רבוע שזה הלעות רק רבוע אורך. ור"מ לא התיר רק בקרחת. דהייטו ערוגה מרובעת. משא"כ ערוגה העשויה רבוע אורך. מסר שמו. כלעיל מ"ו. ואע"ג דשיעור הקרחת דנקטו רבותינו אורכו ב' טפחים יתר על רחבו. עכ"פ כיון דהוא רק פורתא. לא חייב. ונקרא שפיר רבוע שזה הלעות. ונ"ל עוד דמה"ט לא שני ליה לתנא למתני בעושה כ"ד קרחות לבית סאה. ול"ל תו למתני מקרחת לבית רובע. אלא קמ"ל דלא תימא דל' על ;' אמה יחלקום לכ"ד חלקים. אלא דא"כ ע"כ שיהיה כל קרחת רבוע אורך. ובכה"ג לא שרי ר"מ. להכי סיים מקרחת לבית רובע. דהייטו שיהיה אורכו כרוחבו ורחבו כרוחבו בקירוב. והרי אם יהיה כל א' רבוע אורך לא יהיה נקרא קרחת. והא דלא שני ליה למנקט עשה כל קרחת מבית רובע ול"ל למנקט עשה כ"ד קרחת לבית יתר מבית סאה. כגון סאה ומחצה אסור לעשותן ל"ו קרחות שמוכין דע"י רבויין מאד מחזי כמעורבין. אבל בפחות מבית סאה כגון חצי סאה שרי לר"מ לעשותו י"ב קרחות וכן שלש סאה מותר לעשותו ח' קרחת. דכל שהשטח הנזרע הוא מועט יותר. קיל טפי (כלקמן פ"ג סי' ג'). ועוד ל"ל דמלא הזכיר התנא סדר הקרחות. כמה קרחות יהיה באורך וכמה ברוחב. ס"מ דא"ל דוקא ו' קרחות אורך על ד' קרחות רוחב. אלא ה"ה ח' אורך על רוחב ג'. או י"ב אורך על רוחב ב'. וכ"ש בעומדים כל הכ"ד קרחות בצורה א' דשרי. דכל בכה"ג מתמעט העירבוב ספי למראית העין:

תפארת ישראל

פ"ד מ"ג וד'. [השיבני רבינו נ"י ודאי מתני' לא מיירי כלל מדין פרוץ. רק במפולש ובדין מחילה שמפסיק בין ב' מינין. רק דהר"ש מייתי דאיה דמחילה לא מפסיק רק במשך ד'. כמו בערובין לפרוץ מרובה ע"ש אומו פועל רק שמקום הפרוץ שם לא מקרי מחילה. אבל לא נרע ממפולש ממש. ולל הפרוץ מהכא. לא יהיה מחילה כלל רק מקום השומר. לשתרי לרוח נגדו. אע"כ דלא מקרי מחילה מפסיק רק רוחב ד' עכלה"מ]. ותו ק"ל ארבינו דאי רוחב ד' אנדר ממי קאי והייטו המשך. למה הזכירו רוחב ד' רק במליעתא וסיפא. ולמה לא כיל סלע ונדר בחד בבא. ולפע"ד ב' הרמב"ם פ"ב הע"ז דמחילה דמתני' לאו בפרוץ ושומר מיירי. רק במפולש ומבדיל המחילה בין ב' המינין. ורק בנדר סגי בעובי כ"ש אבל בסלע צריך עובי ד"ש. ובמה שהקשה רבינו דמעולה לא שמעינו דסלע נרע מנדר. ת"ש כותל שוכית. פ"ז דאהלות מ"א וחוי"מ שם. דמדלא מעשה בידי אדם. לא עדיף כמחילה אחריתא. כ"כ רתוי"ש שם. וכ"כ פי"ב דנגעים מ"ב א' בסלע לא הוה מחילה מה"מ. ולוכא לאקשויי מאילן המיסך על הארץ במתני' דידן. דהשיב ליה מחילה ב"ל דבסלע שאני לית בה תפיסת ידי אדם כלל. משא"כ באילן. וכמדומה גם הר"ש חזר בו מלאוקמה מתני' בפרוץ מרובה. ושרוחב ד' קאי ממי אנדר. במ"ש אח"כ וז"ל ומיהו לא יתכן וכו' יע"ש. [השיבני רבינו הכ"ל וז"ל מ"ש ידידי הרב נ"י מפ"ז דאהלות. בתוס במ"ש בתוי"ש והמנדל כו' בן סלע וכו' וכ"ל

בועז

לא מיירי כלל מדין פרוץ. רק בעומד מאליו לא הוה מחילה גם בשני ד' לא מהני. וזה לא מליו דבעומד מאליו בעי מחילה מעולה ביותר. ופי' (בעירובין ע"ו א') קס"ל כמו דפליגי בלחי פליגי נמי במחילה ת"ס וכו' ובמסקנא פליגי דמ"ש לחי משום הכירא. הרי אף אי משום מחילה. יש לחלק דבלחי דקה כ"ש לא מהני עומד מאליו. אבל בעשה סוכתו בין תילות וכדומה דבעיא מחילה רחב ד' מהני גם בעומד מאליו אע"כ דלעניין זה אין לחלק עכלה"מ]. שבתי ורלה מה דמסיק התם דבמחילה כ"ע מודו. לאע"ג דעומד מאליו. שמה מחילה. ואילה"ק ממ"ש מתני' דאהלות. י"ל דגבי דמחילה לא הוה תלילה מיהו הוה להפסיק בין אויר רה"ר לרה"י: (יא) כך פי' הר"ש והר"ב. ולפי פי' זה א"א שיהיו הכ"ד קרחות על מקום שהוא ;' על ג' אמה דעל מקום כזה א"א לעשות כ"ד קרחות שיהיה כל א' באורכה י' אמות וב' טפחים ואני על רוחב י' אמות. אלא הכ"ד רוצע יהיו ד' קרחת ברוחב על ו' קרחת באורך. וא"כ מדכל קרחה אורכה י' אמות וב' טפחים ואני על רוחב י' אמות. יהיה מקום כל הכ"ד קרחות ס' אמה אורך על רוחב מ"א אמה וד' טפחים. אם ס"ב אמה וג' טפחים אורך על רוחב מ' אמה שכשתרבע מקום זה אז ברבוע שזה הלעות יהיה ג' על ג' אמה להייטו בית סאה. וה"ה בעשה כל הכ"ד קרחות. כל א' מרובע ממש. דהייטו י' אמות וחומש על י' אמות וחומש דזהו שיעור בית רובע כמ"ש הרמב"ם הכא שרי רק מדהוא רק רובע בקירוב להכי לא נקטו הכי. ואילה"ק דעכ"פ למה לא נקטו הר"ש והר"ב כפשוטא. שיחלק הבית סאה של ג' אמה על ג' אמה לכ"ד חלקים ויהיה באמצע כל חלק י"ב אמות ומחצה אורך על רוחב ח' אמות ושלש. י"ל דא"כ לא יהיה כל א' רבוע אורך. ור"מ לא התיר רק בקרחת. דהייטו ערוגה מרובעת. משא"כ ערוגה העשויה רבוע אורך. מסר שמו. כלעיל מ"ו. ואע"ג דשיעור הקרחת דנקטו רבותינו אורכו ב' טפחים יתר על רחבו. עכ"פ כיון דהוא רק פורתא. לא חייב. ונקרא שפיר רבוע שזה הלעות. ונ"ל עוד דמה"ט לא שני ליה לתנא למתני בעושה כ"ד קרחות לבית סאה. ול"ל תו למתני מקרחת לבית רובע. אלא קמ"ל דלא תימא דל' על ;' אמה יחלקום לכ"ד חלקים. אלא דא"כ ע"כ שיהיה כל קרחת רבוע אורך. ובכה"ג לא שרי ר"מ. להכי סיים מקרחת לבית רובע. דהייטו שיהיה אורכו כרוחבו ורחבו כרוחבו בקירוב. והרי אם יהיה כל א' רבוע אורך לא יהיה נקרא קרחת. והא דלא שני ליה למנקט עשה כל קרחת מבית רובע ול"ל למנקט עשה כ"ד קרחת לבית יתר מבית סאה. כגון סאה ומחצה אסור לעשותן ל"ו קרחות שמוכין דע"י רבויין מאד מחזי כמעורבין. אבל בפחות מבית סאה כגון חצי סאה שרי לר"מ לעשותו י"ב קרחות וכן שלש סאה מותר לעשותו ח' קרחת. דכל שהשטח הנזרע הוא מועט יותר. קיל טפי (כלקמן פ"ג סי' ג'). ועוד ל"ל דמלא הזכיר התנא סדר הקרחות. כמה קרחות יהיה באורך וכמה ברוחב. ס"מ דא"ל דוקא ו' קרחות אורך על ד' קרחות רוחב. אלא ה"ה ח' אורך על רוחב ג'. או י"ב אורך על רוחב ב'. וכ"ש בעומדים כל הכ"ד קרחות בצורה א' דשרי. דכל בכה"ג מתמעט העירבוב ספי למראית העין:

משנה ראשונה

כמו גבי מרץ. ובאמת י"ל דאינו כן אלא הא כדאיתא והא כדאיתא דגבי אלא הייטו ברוחבו ממש. ומי' פ"ז דעירובין מ"ב וג': **מ** היתה קרחת אחת או שתים זורעם חרדל אבל לא כו'. מולה מדברי ר"מ הוא וה"ק אע"פ דס"ל דקרחת מרובע לא בעי הרחק כלל דמרובע הוי הפסק כמו הרחקה. מ"מ לענין חרדל מודינא דהרחק מהני וקרחת לא מהני אלא הן אבל קרחות אסור לזרען חרדל אע"ג דבהרחקה שרי אפילו מזרע ליכא מאן דס"ל הרחקה לא מהני אלא

הגיון

הבואה אבל שלשה קרחות גרלות כשדה חרדל בחוך שדה תבואה לפי שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה ושאר מינים לפילו שלשה קרחות אינן נראין כשדה כיון שרגילין לזרוע מהן הרבה ביחוד:וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות. מלישא קמהדר דקאמר רבי מאיר דזורע כל כ"ד קרחות מכל מין שירצה וחכמים אוסרים לסמוך מין אצל מין אחר אלא עושה לבית סא' כ"ה קרחות דסייע חמש שורות וכל שורה מחמש קרחות וזורע קרחה ראשונה של שורה ראשונה ומניח שניה שאצלה בורה וזורע שלישית ומניח רביעית בורה וזורע חמישית ומניח שורה שניה טולה בורה וזורע משורה שלישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית ומניח שורה רביעית טולה בורה וזורע משורה חמישית

דברי ר"מ. וחכ"א תשע קרחות מותרות מ"ב

מ"ב. ועיין בפרק לקמן מ"ב: **תשע קרחות**. פירש הר"ב עושה לבית סאה כ"ה קרחות וכו'.מסיזברא דכ"ה קרחות שויס קאמר כל אחת עשר על עשר. אבל הרמב"ם מפרש דקרחת הזרוע היא בית רובע והפנוי שיש בין הקרחות הזרועות הוא פחות מכן. וטעמא דראה שסובר שלא חלקו חכמים על ר' מאיר במה שאמר קרחת לבית רובע והוא מפרש קרחה מקום הזרוע כמו שכתבתי לעיל. ואע"ג דבמשנה לקמן תנן בית רובע לענין הרחקה

מלאכת שלמה

וחכמים אומרים מ'. כתב ההכס הרי"א ז"ל נראה לי שרבי מאיר אמר שני דברים דין כ"ד קרחות ודין שיתה קרחת א' וכו' וחכמים חולקים על חלוקת כ"ד קרחות וראב"י אינו חולק אלא על דין שיתה קרחת אחת לו שתים וכו' וכך יש נמס' סוכה פ"ג ר' ישמעאל אומר ג' הלסים וכו'. אפי' שנים קטומים וכו' ר"מ אומר וכו' ר' עקיבא אומר כשם וכו' וע"ש ע"כ. ועל מה שפי' ר"ע ז"ל קרחת מקום פנוי כתב הגא"ל פי' זה אינו נראה דהא קאמר שזורע את כולם ונראה דשדה שהיא עשויה ערוגות ויש בה מיצון הרבה היא נקראת קרחת מפני שאין צורת כל הזרעים שוין שזה גבוה שחור וזה אדום וזה ירוק והוא נראה כקרחת ע"כ. עוד כתב על מ"ש ר"ע ז"ל עשר אמות וב' ספחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב. כתב פי' זה אי אפשר להיות נחלק שדה מרובעת שהיא ג' על ג' אמה לקרחות מרובעות שכל קרחת תהיה עשר אמות וב' ספחים [ומחצה] אורך על עשר אמות רוחב כי א"א לשבר את המדה ולהחכה לרבועות וליתן את המותר שבאורך לרוחב. אלא נראה שא"ל שהחיינה הקרחות מרובעות לגמרי אלא כשהבית סאה הוא מרובע יעשה שאורך כל קרחת י"ב אמה וחצי ורוחב ח' אמות ושליש. וא"ל לענין ירק אין מותר אלא ע' קרחות וזהו שאינו לק' ירק בירק כו' ע"כ. והרמב"ם עסק בחכמים וכתב שכל קרחת בית רובע ומצלע רחוק בין קרחת וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע שכל ב"ם כ' על ג' ע"כ. ושם בהשגות כתב הראב"ד ז"ל מקום הזרע נקרא קרחת וכתב עליו מהר"י קאדו ז"ל ופשוט הוא ולא הוצרך לכתוב כן אלא משום דלשון קרחת משמע שהוא מקום קרח בלא זרעים וירקות וקאמר דהוי אפשר דמקום הזרע הוא הנקרא קרחת ע"כ וזהו שלא כפי' הר"ם ז"ל והרא"ש ור"ע ז"ל שהם כוונת פירושם שפרשו מל' קרחה שנקרח מן השער שכן זה מקריא שדהו ממין הזרוע בו כדי לזרוע בו מין אחר והרמב"ם ז"ל פי' לפי שהמקום מרובע קרחו ולמקום אורך קרחו משר. וכירושלמי איך עבידא תלת והרתי והלא ותרתי ותלא ולייר הרש"ם ז"ל כזה וז"ל לגר"מ ד' שורות יש בהן ה' טבלאות ושורה חמשית אין בה אלא ד' טבלאות דהויין כ"ד טבלאות. ורבנן סברי בעיון שלא יהא שם שום מין סמוך לו וכ"ש מקוף לו מד' לדדיו הלכך בשורה ראשונה זורעין בה ג' רובעין לג' מינין ויחריבו ב' רובעין ובשניה שנים *)זורעין זרעים ושלשה בורים שלא לחבוש ולא לסמוך. ובשלישית אחת זרועה ותו לא. וברביעית שנים זרועים ושלשה בורות וחמישית אחת זרועה ותו לא ע"כ בקיצור מופלא. והקשה על פי' הר"ם ז"ל שהביאו כבר הר"ע ז"ל וגם הקשה על פי' הרא"ש ז"ל. וכתב עוד וז"ל וא"ת ולפי' דיין אמאי לא שרו רבנן לזרוע י"ב רובעין ותהא א' בקרן

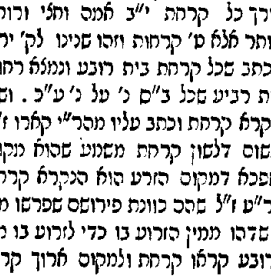

*) נ"ל רובעין זרועין.

*) א"ה לפנינו כתוב כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה וע"ש בדרב"ז ובכ"מ: **) א"ה לא זכיתי להבין מי ממייב אותנו לתת את כל הרלועה נגד אחד שכדי לרבעה נהיה צריכים לקחת עוד רלועה אחרת דכוותה. ולמה לא נתלק אותה לשניים ונתן מחציתה היינו טפח ורביע נגד א' ומחציתה כב' נגד הב' ולא יחסר לנו רק המרובע של טפח ורביע על טפח ורביע. ועוד שכבר כתב הר"מ שרובע מרובע הוא עשר אמות וחומש בקרוב על עשר אמות וחומש בקרוב: ***) א"ה לא מצאתי שהזכיר מעם רק לב' ספחים ומחצה שהוא שיעור הרלועה המחרת אבל ליותר מזה לא שמעינו.

מתני' תשע קרחות. מיי"שם פ"ל ה"ז. טור ושו"ע שם סעיף ג:

תוס' אנשי שם

ק' הא ר"מ סובר דמותר בשני קרחות לדבריו דבקרחת א' הרחקה אבל הרמב"ם פוסק כחכמים דקרחת לא הוי היכר וחאסור לזרוע רק ע' קרחות כדמוכח במשנתינו. (מש"מ): בר"ב ד"ה **והכ"א** ס' דהייט ה' שורות כו'. כזה ובירושלמי

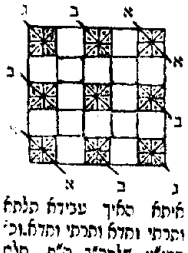

איתא האיך עבידא תלתא ותרתי ותלא ותרתי ותלא.וכ' בהו"ע שהר"ב ה"פ תלת באלכסון העומדים על קו ג' ג' ותרתי העומדים על קו ב' ב' ותלא העומד על קו א' א' מצד א' של האלכסון שהיא הקו ג' ג' וכן מצד השני של הקו ההוא כאשר אתה רואה בהציור. אבל הוא תמוה מה השמיענו הירושלמי בסדור זה ומה היה חסר לה היה אומר כפשוטו תלתא תלתא ותלתא והיה הפי' ביושר ולא באלכסון. ובלח"מ למביאים כה' שלדעת הירושל' הציור הוא כזה וז"ל תלתא

בשורה השלישית ותרתי ותלא למעלה ממנה ותרתי ותלא למטה ממנה. וגם זה תמוה דלפ"ז הקרחת האמצעי שבשורה האמצעית טוגע בארבעה רחם תור והב' קרחות הנוגעים בה בלחם תור דהייטו הב' שבשורה הב' והב' שבשורה הד' כ"א מהם טוגע בג' ג' ר"ח. והי"ל להחיר יותר הד' קרחות שבב' קרחות ולא יוצא הקרחת האמצעי שבשורה האמצעית שגם לא יטאלו הקרחות שבשורה ג' וד' כ"א טוגע רק בג' רחם תור ולין לף קרחת א' טוגע בד' רחם תור ויהיה מותר לזרוע י"ב קרחות כזה ושוה לכל"ה

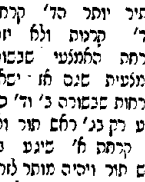

היה יכול לזרוע עשר כזה שלא

הייטו ממעטים ברחם תור. ושוב קשה דלכל הפי' לא יוכל

יכין **תפארת ישראל** **יכין**

דוקא חרדל. אבל שאר זרעים. אפי' ב' קרחת מחזי כשדה. דרק בקרחת רובע מתיר: סו) דעושה בבית סאה כ"ה קרחת. ה' על ה'. וזורע בשורה ראשונה ושלישית וחמישית. בכל אחת מהן קרחת א' ג' ה'. דהו"ל יהד ט' קרחת זרועות. ומניח שורה ב' וד' פנויות. ואי"ל יזרע י"ג קרחת. דבשורות ב' וד' יזרע שמי קרחת ב' וד'. ולף שיגעו בזויות בקרחות שבשורות א' ג' ה'. יותרו ברחם תור כמ"ז. י"ל דאין היתר רחם תור.

משנה ראשונה

רגילין לזרוע הרבה ביחד וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ובתנורו כפ"ח מה"כ כתב ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרוע מסן שדות כגון הפשמן והחרדל. ויש מהן שאין דרך לזרוע מהן אלא ערוגות ערוגות קטנות כגון שלפת והלגמן כו' וע"ש:

ציונים

יוכל לזרוע ע"פ זה בסדר רק ב"ם אחת אבל אם ירצה לזרוע סמוך לה עוד ב"ם ע"ז בסדר יגעו הקרחות בצדדים אחדי. ולולי דברי הירושלמי היינו יכולים לפרש שאינו זריעת הע' קרחות הוא בזה לוח ומסכה שבאופן

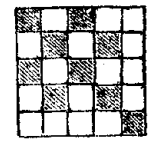

בזה יוכל לזרוע ע"ז בסדר עצמו כמה בית כאיש שירצה מכל הצדדים ולא יגעו זה בזה. ומה"ע נמי לא הניח יותר מע' שאם יזרע א' יותר לא כשיזרע הב"ם הבאים יגעו זה"ז. אבל לישב ד' הירושלמי כ"ל דלא הניחו אלא בבית רובע מרובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש כמ"ש הר"מ והפסק יהיה ג"כ בית רובע מרובע. וא"כ בב"ם מרובע ג' על ג' א"א למעוט רק ד' על ד' קרחות שלמים של בית רובע דד"ם עשר אמות וחומש עולה מ' אמות וד' חומשין ונשאר ע' אמות וחומש שאין בו כדי רוחב הבית רובע וא"כ לפום רהיטא א"א למצוא שיוכל לזרוע בו יותר משמונה קרחות שאם בכל צורה. וזה בעצמו קושית הירושלמי דמקשה היכי עבידא ר"ל איך יזרע ע'. וע"ז משני שיעייר בשבה"ם שומרת בהלכסון ויזרע בחמצעה לאורך האלכסון ג' ומעלה מסב ג' ומעלה מהב' א' וכן למעה מהג' יזרע ג' ולמטה מהם עוד א' כזה

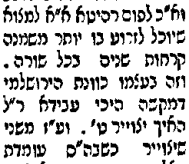

דע"ז עומד אלכסון הקרחת כנגד יושר הב"ם ולפי חשבון אמתא ברבועא לתתא ותרי חומשי בהלכסונא שלה אלכסון כל קרחת ארבעה עשר אמה ושבעה חלקי מאה ועשרים באמה ועולים שלשת האלכסונים מ"ב אמה וכ"א חלקי כ"ה באמה ונשאר עוד ז' אמה וד' חלקי כ"ה באמה פני. ולפי זה מיושב הכל כי יוכל לזרוע בסדר זה עוד כמה בית כאין שירצה ודוק כי נכון הוא לע"ד: תוי"ט ד"ה ר"ש כו' לא בהרבה כו'. לא הוכרח ולדרכא מינו לעולם דאשר רבנן לעשות הרחק כשאם הרבה מינים במקום אחד. (סו"ע). ולכאורה אפשר לומר דאשר בעינן בית רובע מרובע אבל בקרחת מבית רובע מרובע סגי בפחות:

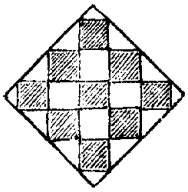

אם אינם

חוא א מבא

חמשים אמה רוחב

עשר אמות וחומש זרוע על עשר אמות וחומש הוא כמדת הקרחת א' המצויה לעשה ב"מ	ב' אמות ושלש חומשיות וחצי	עשר אמות וחומש זרוע על עשר אמות וחומש בב"ל
ב' אמות ושלש חומשיות וחצי	עשר אמות וחומש זרוע על עשר אמות וחומש בב"ל	ב' אמות ושלש חומשיות וחצי
עשר אמות וחומש זרוע על עשר אמות וחומש בב"ל	ב' אמות ושלש חומשיות וחצי	עשר אמות וחומש זרוע על עשר אמות וחומש בב"ל

אמה אמה אמה

כשיעור קרחת דהיינו בית רובע בקירוב והלכה כחכמים: בית כור. ר' שמעון ורבי אליעזר בן יעקב לא אתפרס: י כל שהוא בתוך בית רובע. כגון נקעים מלאים מים אף על פי שאינם ראוים לזריעה עולים למדת בית רובע ליחשב הרחק בין מין ומין: אבילת הגפן. מה שהגפן תופסת ואוכלת סביבותיה דהיינו כדי עבודתה עולה למדת בית רובע להשלים עשר אמות וב' טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב דאמרינן לעיל שהוא שיעור בית רובע שצריך להפסיק בין מין למין. וכן הקבר כמי עולה וכן הסלע. וכסלע שאינו גבוה עשרה מיירי דאי גבוה עשרה הוי מחילה ומפסיק בפני עצמו: תבואה בתבואה בית רובע. היתה שדהו זרועה חטין ורולה לזרוע בה שעורים צריך להרחיק בית רובע ובלבד שלא יהיו חטין מקיפים את השעורים מד' רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת: ירק בתבואה בית רובע. ודוקא

אפילו כל שדהו בית כור (סח) לא יעשה בחוכה רוץ מקרחת אחת (סט): י כל שהוא בתוך בית רובע (ע) עולה במדת בית רובע (עא). אבילת הגפן והקבר והסלע עולין במדת בית רובע (עב). תבואה בתבואה בית רובע (עג). ירק בירק (עד) ששה טפחים (עה). *תבואה בירק ירק בתבואה בית רובע (עו).

ר'

ה. בית כור בל"ב נמצא מלא בית: י בתוך בית רובע בל"ג בתוך רובע וכ"ה נמצא"נ. ירק בתבואה בל"ם וירק בתבואה וכ"ה ביומא".

דסבר דיש רחש תור בירק. ממי קשיא. ואפשר לומר דשאני רחש תור אחת מהרבה רחש תור ביחד דלא שרי. וא"ת נתיר עשר והיינו שיעשה אחת ברחש תור וי"ל דכיון שרחוים כולן להעשות רחש תור גזרינן שלא לעשות אפילו אחת. אבל לא ניחא לפרש כן להרמב"ם בפירושו לערוגה דרפ"ג שהוא מתיר רחש תור בערוגה. וי"ל דהתם ממי לא התירו אלא חמשה כמו שאכתוב שם בס"ד. והלכך איכא למימר דבתבואה דבה תיירינן השתא לא התירו רחש תור כשזורע מועט ודוקא משדה גדולה וכו' התירו. ואע"ג דאמר בירושלמי' אמתני' ו' שמותר להקריב בית רובע ולזרוע בו ה' מיני תבואה מק"ו דערוגה. י"ל שלא הביאו בק"ו אלא ה' מינים אבל לא לענין רחש תור. [*ומ"ש הר"ב שעשה כ"ה קרחות דהיינו ה' שורות וכל שורה מחמש קרחות. לאו בדוקא קאמר שהשורות הנשארות אין צריך לחלקם. ולשון הר"ש ואח"כ תחלק שורה ראשונה ושלישית וחמישית וכו'].

ומ"ש הר"ב והל' כחכמים. אע"ג דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ורבי הכא לא אתפרס טעמיה ועיין מ"ח פ"ד: [*בית כור. פי' הר"ב שלשים סאין ושיעורו מפורש ברפ"ז דב"ב]: י כל שהוא בתוך בית רובע וכו'. לאתויי נקעים מלאים מים וכו' [כמנ] שפירשו הר"ב והר"ש: אבילת הגפן. ירושלמי הביאו הר"ש ר' בון בר' חייא בשם ר' זעירא לא שנו אלא לאבילת הגפן דאיה אסורה בהנייה והרי הקבר אסור בהנייה. קבר אין איסורו ניכר. ועבודת הגפן אין איסורו בהנייה. אלא כר' שמעאל דאמר אין עבודה לגפן יחידית ע"כ. ואבילת הגפן דהיינו עבודתה מפורש בפ"ה מ"ד. [*והא דקרי לה אבילה מלאתי בפי' הנזכר לפי שגרמה לאבלת סדיבותיו שאסור לזרעה]: והסלע. כתבו הר"ב והר"ש וכסלע שאינו גבוה עשרה מיירי דאי גבוה י' הוי מחילה וכו'. ור"ל בסלע שאינו גבוה י' אע"ג דרוחב ד' דאי רוחב ד' וגבוה י' וכו': תבואה בתבואה וכו'.

כהנו

מלאכת שלמה

הכי ה"א דאה"נ דבהנהו דשייך בהו טעם רחש תור דשרי ממי אלא דתנא לא אתיקש ביחזקאל. והביאו ראיה בהכי הדר תני עשר אמות לאמרות לאמעני' דאפי' הנהו שהדעת נוטה להתירן מטעם רחש תור גם המה בכלל אסור ואפי' אחת מהנה כך נלע"ד לפי דרכו של הרב המאיר נר"ו: י כל שהוא בתוך כו'. ע' ברמב"ם בחבורו. ואה"נ שמודה הרמב"ם ז"ל לפי' הר"ש ז"ל דכל שהוא בתוך בית רובע לאתויי נקעים וכו' וגם גדר שאין גבוה עשרה טפחים אע"פ שלא הזכירם לא בפי' המשנה ולא שם בפ"ד. ופי' הה' הרי"א ז"ל כל שהוא בתוך בית רובע. פי' לעיל נבי קרחת אמרו חכמים שצריך הרחקה בין זרע לחבירו בית רובע וע"ז קאמר שכל מה שהוא בתוך בית רובע עולה במדתו ואמר עוד שבקרחת של מה אמרו שצריך בית רובע דוקא בקרחת של תבואה בתבואה אבל בקרחת של ירק בירק עשרה [אולי נ"ל שם] טפחים ע"כ: אבילת הגפן. לשון תפיסה כמו כמה לוחות

כל שהוא. פיי' שם ה"ע פיר וגו"ע שם פעיף כם: תבואה בתבואה. פיי' שם פ"ג ה"ם פיר וגו"ע שם פעיף מז: ירק בירק. פיי' שם ה"י. מ"ש"ע שם פעיף יח: תבואה בירק. פיי' שם ה"ש • פיר וגו"ע שם פעיף יח:

תוספות רע"ק

משנה י [אות יג] תבואה בירק) היינו בב' שדות אבל אם לזרוע שורה ירק מצד שורה תבואה שני בו' טפחים כדאיתא לקמן במשנה בתרא דפ"ג. הרמב"ם בחבורו:

תוס' אנשי שם

הוי"ם ר"ה עשר אמות כו' שיעשה א' ברחש תור כו'. אחר שהגיע שאסורים הרבה רחש תור לא ידעתי מה שאחר והקשה כא' רחש תור דא"כ הו"ל ה' קרחות בד' רחש תור דוק ותשכח. (רמ"ז): בא"ד אלא תמשה כו' זה היה דהא הרמב"ם פריך בפ"ג מ"א אמאי לא התירו לעבות בערוגה ע' מינין ותירץ דא"כ יהיה בין אלא לאלא שחות ומחצה ע"ש א"כ מוכח דמותר דאפילו ב' רחש תור. וקושיתו נראה לתרץ דהרמב"ם מפ' דכל קרחת סדרוע יהיה רוצע והמרחק שביניהם יהיה פחות מרוצע ולפ"ז א"ש שלא יוכל לעשות אלא קרחת א' שיעבר ברחש תור אם לא יהיה פחות מרוצע ובזה לא התירו. (מש"ח) בשיטי לשון קלא: • תוי"ט ר"ה אבילת הגפן כו' אלא כר' ישמעאל כו' לפ"ז למאי דקיי"ל דגפן יחידית אוסרת כל המרע בתוך עבודתה אין אבילת הגפן עולה במדת בית רובע וא"ש בתשובו. (פ"מ):

יכין תפארת ישראל יכין

סח) הוא שלשים סאה: סט) גראה לי דמדלא קאמר לא יעשה אותה רק קרחה אחת. שמע מינה דאין ר"ל שיזרע כל הבית כור רק מין א' בקרחת א' דמהיכא תיתא נימא כן. והרי ודאי יסוד לזרוע בבית כור א' כמה מינים כשירחיק בין מין למין בית רובע. וחזקן לומר דרחב"י פליג אמשנה דלקמן דקאמר בפירוש תבואה בתבואה בית רובע. אלא ה"ק דאפילו בבית כור שסלו זרוע ממין א'. ויש במגליעותו קרחת א' ממין אחר סמוך להמין שחולה לו סביב מותר. אבל עפי' מקרחת א' אסור. אבל במרחיק בין מין למין בית רובע ודאי דגם לרחב"י שרי. ולרבנן אפילו קרחת א' אסור לעשות בתוך השדה כשהוא סמוך למין אחר. בין במגלע בית שלה לו במגלע בית כור ויותר: ע) בתוך הקרחות המפסיקות לרבנן בין כל מין לחבירו: עא) אפי' נקעין מלאין מים שאינן ראויין לזריעה: עב) ר"ל אם היה בקרחות המפסיקות הנ"ל גפן. שצריך

משנה ראשונה

• כל שהוא בתוך בית רובע. פי' הר"ב אפילו נקעים מלאים מים אלא חזי לזריעה וכ"כ הר"ש כלומר דס"ד כיון דלא חזי לזריעה לא נתכוון לביירן משום הפסק אלא משום דלא חזי קמ"ל דמ"ת מפסיק. ומכאן נמי ראיה למאי דפי' לעיל ע"מ דכל הפסקות דבלאים אפילו אינם עשוין לשם הפסק מהני. ונראה דהני נקעים אין פמוקין עשרה או אין רחבין ד' דאל"כ היינו מרין דלעיל מ"ח דבפני עצמו הוי הפסק: תבואה בתבואה בית רובע. כתב הר"ב ובלבד שלא יהא מוקף אחרנא רוחות דלא מהני הרחקה וכ"כ הר"ש. אין לומר דלא מהני הרחקה כלל

אפילו מובא דמי ממיר מקרחת הכנס בדפ"ד. אלא כלומר דבמי עפי מבית רובע וע"ע בכמה שיעורו: ירק בירק בשה. ל"ל דיקא דהכא לאו למעוטי מין זרעים בהכיא דפ"ג מ"ב. דא"כ אמאי לא תני לן שיעור זרעים בזרעים. אלא הכא דין זרע כדין הירק ומשום דלענין כלאי הכרם דין ירק כדין תבואה מדאורייתא וזרעים לא כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה"כ קמ"ל דלענין כלאי זרעים בהרחקה יש חילוק בין תבואה לירק דירק דמי בהא לזרעים: ירק בתבואה בית רובע. הל"ב ודוקא בתרוצא כו' ס"כ. ונראה דהיו שדה לשלה אלא נתחבה כלל לו

לעבות

כל

כתבו הר"ב והר"ש וכלבד שלא יהיו חטין מקיפין את השעורים מארבע רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת ע"כ. ולשונם זה אינו מדוקדק דעד שיהא וכו' קאי אדהתם דהיינו במוקף מארבע רוחות והתם מאי פתוח שייך. והכי הוי ליה למימר דלא מהניא וכו'. ולא שלחתי יד בלשון הר"ב להגיה הואיל וגם בפירוש הר"ש כתוב כן. רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים. ל' הר"ב דסבר לא מחמירינן במרובע טפי מבשורה. וכ"פ הר"ש וא"כ לא פליג אלא אחרוחב אבל באורך סבירא ליה נמי עשר אמות ומחצה וכיונא בזה אסכחן בספ"ג דתנן ששה טפחים רוחב ולא תנן לאורך בכמה ופירשה בתוספתא עשר אמות ומחצה כמ"ש שם הר"ב:

ר' אליעזר אומר ירק בתבואה שישה טפחים: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואה עז). וירק ע"ג ירק עז). תבואה ע"ג ירק עז). ירק ע"ג תבואה עז). הבל מותר עח) חוץ מדלעת יונית עט). ר' מאיר אומר אף הקשות פ) ופול המצרי פא). ורואה אני את דבריהן מדברי פב):

חיג. אליעזר בל"ג ו"ג אלעזר. תבואה ע"ג ירק. ירק ומ' גל"פ ותבואה ע"ג ירק וירק כו' וכ"ה גירושלמי. ר' מאיר אומר. בל"פ רבי אומר וכ"ה גירושלמי.

ר' אליעזר אומר ירק בתבואה כו'. ר' אליעזר ביו"ל נרסי'. ומשמע דגם בתבואה בירק פליג ר"ח ולאו דוקא נקט במלתיה ירק ודוקא במרובע הוא דבעינן הכי אבל אם רצה לעשות שורה של ירק בתוך שדה של תבואה עושה אורך שורה של עשר אמות ומחצה על רוחב ששה טפחים שהחמירו במרובע טפי מבשורה והכי אמרינן בירושלמי: רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים. דסבר לא ממעטי במרובע טפי בבשורה ולא נקט כר"ח: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואה. כגון שנזרעו כהלכתן אלא שהשבולים מהוך גדלן נכפפים ונוכבים זה על זה וכן כולן: חוץ מדלעת יונית. שעלין שלה ארוכים ומתפשטין ביותר וכשהן נוטין ע"ג תבואה לא ירק הן מסתבכין ומתקשרין יותר מכל שאר מינין ומיחזו כלאים: ופול המצרי. (ה) פשוט"

בלע"ז: ורואה אני את דבריהן מדברי. שאין בהן מסבכין ומסתבכין כדלעת יונית. וכן הלכה שהכל מותר חוץ מדלעת יונית:

(ה) טירקשע באהנע

מלאכת שלמה

בתבואה: **יא** ר"מ אומר. צריך להגיה רבי אומר שאע"פ שאין משמע כן מפי' הלמב"ם ז"ל כן משמע מהירושלמי שהביא הר"ש ז"ל:

יכין תפארת ישראל יכין

כל זה בב' שדות. אבל בשורה א' ירק סמוך לשדה תבואה א"ל רק ו' טפחים על ו' טפחים [כרמב"ם פ"ג דכלאים הי"כ]: עז) שהרחיקן זמ"ז כדיקן לעיל. רק מחמת גידול ככפפו השבלים ונוכבים זע"ז. וא"ת כיון דתבואה בתבואה בית רובע וכלעיל. א"כ היכא אפשר שיהיו השבלים מרוכים כ"כ שיכפפו זע"ז. י"ל דמיירי הכא שמרוחקים רק במקום אחד. ואח"כ מקורבים: עח) נ"ל דקמ"ל אע"ג דבכלאי הכרם אסור כה"ג [בלקמן פ"ז מ"ד] אפ"ה בכלאי זרעים שרי: עט) שעליה מתפשטין ומסתבכין ביותר: פ) ברבוי נקרא קשותין. נורקע בל"ח: פא) שמינקבאהגען: פב) רק שכך קבלתי מרבותי ואי אפשר לי לחזור בי. ואף על גב דמסתבך דלעת יונית. הרי גם קישות ופולין מסתבכין. ואפילו הכי כיון דרק משום מראית עין נאסר סיבוך. לפיכך כל שאינו מסתבך מאד כדלעת אין לאסור:

הלכתא גבירתא

פרק ב משנה א כל תערובת זרע שהלק כ"ד ממנו הוא מטין אחר אסור לזרען יחד עד שימעיט המתבטל או יוסיף על הבטל. ואפילו היה המתבטל מב' מינין שהן כלאים זב"ז מצטרפין לא' מכ"ד. וכ"כ במרגא כלאים בשדהו סני במעט המתבטל עד שיעור כך:

משנה ב בד"א בב' מיני תבואה או ב' מיני קטניות. או תבואה וקטנית שנתערבו. שבכולן צריך מהן מאה לזרוע על מקום ג' על ג' אמה. אבל בשאר זרעונים דקים שיש שזורעין מהן רק קב בג' על ג' אמה. ויש שזורעין מהן יותר מאה על מקום שהוא ג' על ג' אמה. בכל הנך אין משערין בשיהיה המתבטל חלק כ"ד מהמבטל. רק משערין בחלק כ"ד ממה שזורעין מאותו מין על המקום שנזרע שם המבטל. בין שהנתבטל הוא ממין שזורעין ממנו הרבה או מעט על מקום כזה. משערין כל מין במינו [אב"י ולרמב"ם פ"ב דכלאים ה"ד. בזרעוני גינה דמתניתין אין זורעין מהן קב בבית סאה. רק אורבה סאתים בבית סאה. ולהכי רק חלק כ"ד דהיינו חצי קב צריך למעט]: **משנה ג** שדה זרוע חטין ונמלך לזרעה שעורין יחזין ג' ימים כדי שיכה החטין שרשים ויחרוש לעקור השרשים ואח"כ יזרע שעורין [אב"י ולרמב"ם תפירוש שיתליע שיפסיד בארץ]. ואם כבר צמחו החטין יחרוש לעקרן ואח"כ זורע השעורין. וא"צ לחרוש כל השדה. אלא עושה תלמים רחבים כחורש קודם מטר הראשון בתחלת השנה לרכך הקרקע:

משנה ד שדה זרועה ונמלך לנטעה [לרמב"ם רק בנטעים אסור לזרוע]. יחרוש כנ"ל ואח"כ יטע. וה"ה בנטע ונמלך לזרוע. ישרש ואח"כ יזרע. ודק בכה"ג רשאי לנטוע האילנות עד פחות ממפח לקרקע ויזרע ואח"כ ישרש:

משנה ה שדה זרוע קנבוס או לוף. ורוצה לזרוע במקומו מין אחר. לא מהני חרישתו מקודם לעקרן. ואסור לזרוע שם מין אחר עד אחר ג' שנים. מריש בנרעיני זרע שלהן שיצמחו תוך ג' שנים. תבואה שצמחה ביניה ספיחי מטים. או עשבים שצמחו בין תלתן. אפילו הן חלק כ"ד א"צ לעקר ולמעט. דהכל יודעין שנזרע שלא בכוונה מדמפסיד לתבואה. ורק בתחילה לעקור צריך לעקור הכל חוץ ממין א' שלא יחשדורו דניחא ליה בסה שהשאיר:

משנה ו מותר לזרוע הרבה מינים סמוכים בערוגות. כל ערוגה מין אחד. ויריחיק ראש כל ערוגה מראש חברתה ב' על ב' אמות. אף שמשם ואילך מתקצר המרחק אף שלבסוף נוגעים זה בזה שרי:

משנה ז וכן ערוגה משולש וא' מזויתיה נוגעת בתשך חבריתה שממין אחר שרי. אע"ג שאין בראשי ב' הערוגות מרוחקים זה מזה ב' אמות. דלא עדיף אלא גם אם שדהו זרוע חטין. ולחבירו זרוע בצדו שעורין. מותר לבעל החטין לזרוע שעורין סמוך לחטין שלו בלי הרחק. אם רק יהיו שעורין שלו סמוך לשעורין של חבירו. מדנראה כאילו ערוגה שעורין שלו כאילו גם היא שעורין של חבירו. והיינו מראסרת התורה רק בספולת יד ולא בזרעון סמוכים דאסור רק משום מראית עין שיחשבו שזרען בספולת יד. והכא שיחשבו שהוא של חבירו אין כאן חשד [אב"י ומכאן ק"ל על מ"ש רב"י בא"ח סי' רס"ד בשם המגיד והר"ן שלא התירו חכמים מפני המעם שהולין באריסות אלא כשראסת כן. משא"כ כשהבעלים נוטלים כל הפירות מחצי להו לאנשי כשכיר יום. והרי כאן. אף דבאמת הוא שעורין שלו אפ"ה מתירין. משום שיחשבו שהוא שעורין של חבירו. ואמאי לא נימא ג"כ. דכיון שיחקורו וייראו שהוא שלו יחשדוהו שיראים בספולת יד. כמו שיחשדוהו שם שהעובד כוכבים אצלו שכיר יום. וי"ל דעכ"פ כאן כיון דיש חלק אחד מהשעורין שהוא באמת של חבירו. לא יחקרו מזד ויחשבו שגם הנשאר הוא של חבירו לא של בעל החטין. משא"כ בשבת שאין בזה שום צד באמת ממה שיטעו לחשוב שלקחה באריסות] וכ"כ בזורע להשחתה. כגון שזרע זרעונה של פשתן בין חטין שלו לחטין של חבירו. דהכל יודעין דרק לבדוק שדהו רצה אם ראוייה לפשתן. ומדהערובה בין ב' השדות. ודאי התרצו שניהן לבדוק הקרקע כנ"ל. אבל באמצע שדהו אסור אפילו רק חלם א' דאילו לבדיקה היה זורעה לבסוף:

משנה ח אסור לזרוע חרדל וחרדע אצל שדה תבואה של חבירו. אע"ג דמין אחר היה מותר להסמיך עכ"פ בתוך מדמוקים מאד לתבואה יחשבו שלולי שהיה של חבירו לא התרצה שזורע סמוך לו דבר המפסידו אלא יחשדוהו ששניהן שלו הן. אבל מותר לסמכן אצל שדה ירקות של חבירו מדלא מוקי אהדדי. **מותר** לזרוע ב' מינים סמוכים בשמפסיק ביניהן שדה בורה או ניר. כשזה או זה ו' אמות ורומש על ו' אמות ורומש. והוא בראש או באמצע ב' השדות אף שבשאר מקום סמוכים יחד. או בשיפסיק ביניהן אבנים מסודרים וע"י כגדר אף שאינו גבוה י"ט. [אב"י דכיון דאינם מדובקים יחד נטים וסיר מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי כבגל] או בשמפסיקין דרך שלאדם ובהמה שרחבו ד' אמות: או גדר (בנוי) גבוה י"ט [אב"י ועוביו כ"ש]. או חריץ שעמוק י"ט. ומדאין בחריץ הפסק בין הגידולין ממש. להכי צריך רוחב ד"ט. או בשמפסיק ביניהן ענפי אילן המשולשלין למטה עד פחות מג' טפחים מהקרקע. או בשמפסיק ביניהן סלע שגבוה י"ט ומדאין ההפסק נעשה בידי אדם צריך רחבו [אב"י דהיינו עוביו] ד' טפחים. וכל המפסיקין הללו סני בהמשכן רק ו' אמות ורומש. ומפסיק רק במקום א' בין ב' השדות ואח"כ סמוכים לגמרי [אב"י אם שנים רחוי"ט ד"ה ולסלע נראה שפי' כע"ר דרוחב דסלע היינו עוביו. כ"מ הייתי אומר דרוחב ארבעה הנאמר במשנה אחר חריץ קאי נמי אגדר. ורוחבו של גדר היינו המשכה שלו. וכן הרוחב דסלע ג"כ המשכה שלו שהוא ג"כ ד"מ. נמצא דשיעור רוחב הגדר וסלע שוין. דהיינו שיעור המשכתן. וכן ראיתי את"כ להגאון מהרש"ל זצוק"ל שכתב כאן בחידושים כן. ותמה על התוי"ט]:

משנה ט אם רצה לעשות כמה ערוגות מרובעות סבבה מינים על מקום שהוא נ' על נ' אמה. אסור לעשות יותר מכ' ערוגות כאלו. דהיינו נ' לארכן וג' לרחבן. שיהיה כל ערוגה בית רובע. כאופן שיהיה כל ערוגה רחוקה מחברתה בכל צד קרוב לי' אמות פחות מרובע:

משנה י ואפילו יש בבית רובע המפסיק בין ב' מינין מקום שא"א לזרען מחמת עצמן. כגון נקעים כלאים מים או קרקע אבניית. או שא"א לזרען מחמת איסור. כגון קבר או גפן והמרחק שצריך להרחיק ממנו זרע. אפ"ה נחשבים בכלל בית רובע. הוזרע ב' מיני תבואה בשדות גדולות סמוכות צריך להרחיק ביניהן בית רובע. וכן היא ההרחק בין תבואה לירק. אבל בין ירק לירק סני במרחק ו' טפחים ע' ו' טפחים:

משנה יא בהיה המרחק בין ב' דסינים כראוי. ואח"כ נגדלו וסכך מין א' ע' חבירו מותר. חוץ מדלעת יונית שמסתבך ביותר ומחוי בסעורה ולפיכך כשנסתבך יעקר מלפניה:

כללא דפרק ב